

TRANSPOLIITTINEN POSTDEMOKRATIA

**Jean Baudrillardin poliittinen teoria ja sen relevanssi demokratian
kriisin selittämisessä**

Annika Mällinen

Pro gradu -tutkielma

Filosofia / Kansalaisyhteiskunnan

asiantuntijuuden maisteriohjelma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2016

TIIVISTELMÄ

TRANSPOLIITTINEN POSTDEMOKRATIA

Jean Baudrillardin poliittinen teoria ja sen relevanssi demokratian kriisin selittämisessä

Annika Mällinen

Pro gradu -tutkielma

Filosofia / Kansalaisyhteiskunnan asiantuntijuuden maisteriohjelma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Jussi Backman

Kevät 2016

Sivumäärä: 110

Tämän tutkielman aiheena on ranskalaisen sosiologin ja filosofin Jean Baudrillardin (1929–2007) poliittinen teoria. Tutkielmassa tarkastellaan Baudrillardin kulutusyhteiskuntaa, simulaatiota ja massoja koskevaa analyysiä poliittisena teoriana, joka on liitettävissä demokratian kriisiytymistä koskevaan keskusteluun. Tutkielma tarkastelee Baudrillardin tekstejä uudesta näkökulmasta, sillä Baudrillardia ei tyypillisesti lueta politiikan teoreetikkona, vaan hänet tunnetaan marxilaisesta kapitalismin kritiikistä sekä semioottisesta simulaation teoriastaan. Tutkielmassa perehdytään Baudrillardin laajassa tuotannossa esiin tuotuihin kulttuuriin ja yhteiskunnallisiin muutoksiin ja argumentoidaan näiden muutosten merkitsevän haasteita edustuksellisen demokratian toiminnalle.

Tutkielma esittää, että Baudrillardin teksteihin nojaten edustuksellisen demokratian nykyisiä ongelmia, kuten äänestysaktiivisuuden laskua, poliittisiin instituutioihin osallistumisen ja niihin kohdistuvan luottamuksen heikkenemistä voidaan tarkastella osana laajempaa modernisaatiokehitystä ja hahmottaa ongelmia moderni–postmoderni-murroksen kautta demokratian sisäisenä kriisinä. Edustuksellista demokratiaa lähestytään hegeliläis-marxilaisen poliittisen ontologian näkökulmasta kansan itsehallintona. Baudrillardin tulkitaan hyökkäävän tätä itsehallinnon ideaalia vastaan ja esittävän sen olevan perusteellisesti yhteensopimaton postmodernin kulttuurisen kontekstin kanssa. Tutkielmassa tulkitaan Baudrillardin hahmotteleman massojen poliittisen vaikenemisen merkitsevän tyytymättömyyttä vallitsevaan poliittiseen järjestelmään ja yritystä vaikuttaa tilanteeseen passiivisen resistanssin keinoin. Passiivisen vastastrategian tulkitaan ilmentävän demokratian sisäistä kriisiytymistä: Baudrillard esittää edustuksellisen demokratian uhkana olevan sen kyky kääntyä itseänsä vastaan kansalaisten itseilmaisun vapautta tukahduttaen, mikäli itsehallinnon ja kansan yhtenäisyyden ihanteita tavoitellaan äärimmäisyyksiin saakka.

Tutkielmassa tarkastellaan myös millaista demokratiateoriaa Baudrillardin poliittisen analyysin pohjalta voidaan rakentaa. Baudrillardin oman demokratiaa koskevan teoretisoinnin jäädessä keskeneräiseksi tutkielmassa sovelletaan uudempaa poliittisen filosofian tutkimusta postdemokratiaan ja singularisuuden politiikkaan liittyen ja kehitetään näiden avulla Baudrillardin poliittisia huomioita eteenpäin.

Avainsanat: Jean Baudrillard, kulutusyhteiskunta, semiotiikka, simulaatio, representaatio, diskurssi, poliittinen filosofia, singulariteetti, demokratia

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	4
2 BAUDRILLARD, KULUTUSYHTEISKUNTA JA DEMOKRATIAN KRIISI.....	9
2.1 Demokratian kriisi.....	9
2.2 Baudrillardin teoriat kulutusyhteiskunnasta ja simulaatiosta.....	11
2.2.1 Merkit ja simulaatio kulutusyhteiskunnassa.....	12
2.2.2 Symbolinen ja semioottinen.....	16
2.2.3 Käsitteistön poliittinen relevanssi.....	24
3 BAUDRILLARDIN POLIITTINEN TEORIA.....	28
3.1 Baudrillard postmodernin teoreetikkona.....	29
3.2 Baudrillard ja poliittinen kehitys esimodernista nykypäivään.....	38
3.3 Baudrillardin käsitys massoista: subjekti vai objekti?.....	43
3.3.1 Massat haasteena hegeliläis-marxilaiselle yhteisösubjektille.....	44
3.3.2 Kollektiivinen identiteetti ja representaatio.....	48
3.3.3 Massat objektina.....	52
3.4. Massojen vastastrategia ja sen laajempi kontekstualisointi.....	54
4 BAUDRILLARDIN POLIITTINEN ANALYYSI DEMOKRATIAATEORIAN PERUSTANA.....	64
4.1 Postdemokraattinen näkökulma politiikan nykytilanteeseen.....	65
4.1.1 Crouch: postdemokratia demokratian ihanteiden supistamisena.....	65
4.1.2 Blühdorn: demokratian simulointi.....	73
4.2 Moderneista lähtökohdista irtaantunut demokratia.....	82
4.2.1 Baudrillard ja singulaarisuus.....	82
4.2.2 Nancy: singulaarisuus politiikan perustana.....	87
4.2.3 Rosanvallon: tasa-arvo singulaarisuutena.....	92
5 TUTKIELMAN YHTEENVETO.....	98
LÄHTEET.....	104

1 JOHDANTO

Tämä tutkielma käsittelee Jean Baudrillardin (1929–2007) poliittista teoriaa demokratian kriisiytymisen näkökulmasta. Baudrillard oli ranskalainen yhteiskuntateoreetikko, sosiologi, filosofi ja kulttuurintutkija – hänen temaattisesti hyvin laajaa tutkimustaan on vaikeaa kategorisoida yhden nimikkeen alle, mutta tyypillisesti häntä ei lueta politiikan teoreetikkona. Sen sijaan Baudrillardin nimi yhdistetään yleensä postmoderniin, jälkistrukturalismiin, simulaatioteoriaan ja marxilaiseen kapitalismin kritiikkiin. Tässä tutkielmassa aion kuitenkin tutkia Baudrillardin teoreettisia näkemyksiä politiikasta ja esittää Baudrillardin yhteiskuntakritiikin olevan hedelmällinen lähtökohta demokraateoreetisoinnin näkökulmasta.

Baudrillardin tuotanto jaetaan tyypillisesti marxilaiseen varhaistuotantoon ja marxilaisista lähtökohdista irtaantuneeseen, simulaatiota ja representaatiota koskevaan jälkituotantoon. Varhaistuotannon teoksissaan *La système des objets* (Objektien systeemi, 1997 [1968]), *La société de consommation – Ses mythes, ses structures* (Kulutusyhteiskunta – Myytit ja rakenteet, 1998 [1970]), *Pour une critique de l'économie politique du signe* (Kohti merkin poliittisen taloustieteen kritiikkiä, 1981 [1972]) ja *Le miroir de la production – ou l'illusion critique du matérialisme historique* (Tuotannon peili, 1975 [1973]) Baudrillard hahmottelee näkemyksiään kulutusyhteiskunnasta, jossa kapitalistinen talousjärjestelmä ja nopea kulttuurinen kehitys muuntavat ihmisten olemisen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen tapoja hyvin perusteellisesti. Baudrillard kuitenkin hyökkää varhaistuotantonsa viimeisessä teoksessa marxilaista yhteiskuntakritiikkiä vastaan esittäen sen olevan riittämätön ja korostaen tarvetta tutkia kulutusyhteiskuntaa semioottisesta näkökulmasta. Baudrillardin kulutusyhteiskuntaa koskeva kritiikki ammentaa Marxin lisäksi vaikutteita muun muassa Ferdinand de Saussuren kieliteoriasta, Henri Lefebvren arkielämän ja sosiaalisen tilan analyysistä, Roland Barthesin objekteja koskevasta semiologiasta sekä Marshall McLuhanin mediateoriasta.

Teos *L'échange symbolique et la mort* (Symbolinen vaihto ja kuolema, 1993b [1975]) merkitsi murrosta Baudrillardin teoretisoinnissa. Teoksessa Baudrillard esittelee teoriansa simulaatiosta ja symbolisesta vuorovaikutuksesta, joita jatkokehittää suhteessa poliittisiin ja kulttuurisiin ilmiöihin muussa myöhäistuotannossaan. Baudrillardin myöhäistuotanto on temaattisesti hyvin rönsyilevää, mutta kuitenkin johdonmukainen kokonaisuus, joka kuvaa

hyvin monipuolisesti yhteiskunnallista ja kulttuurista muutosta esimodernista nykypäivään. Myös näiden teosten teoreettiset taustavaikuttajat ovat moninaisia. Baudrillardin singulaarisuutta ja käännettävyyttä koskevat näkemykset ammentavat vaikutteita Friedrich Nietzschen totuuden ja moraalin perspektiivisyyden ajatuksesta. Symbolisen vuorovaikutuksen teoria taas pohjaa voimakkaasti Marcel Maussin lahjavaihtoa ja Georges Bataillen ylijäämää koskeviin teorioihin. Baudrillardin poliittinen kritiikki taas liittyy hegeliläis-marxilaiseen poliittiseen ontologiaan ja siihen liittyvän demokratiateoriaan kansan itsehallinnosta. Sosiaalisia representaatioita koskeva kritiikki puolestaan on vaikuttanut Durkheimin kollektiivisia representaatioita koskevasta teoretisoinnista.

Tämä tutkielma tarjoaa uudenlaisen näkökulman sekä Baudrillardin teoksiin että demokratian kriisiin tulkintaan. Baudrillardia luetaan yleensä kulutusyhteiskunnan teoreetikkona, joka kritisoi nyky-yhteiskuntaa joko kapitalisminkritiikistä tai simulaatioteoriasta käsin. Baudrillardin tekstien tulkinta on ollut hyvin moninaista ja keskenään ristiriitaista. Baudrillardia on kritisoitu epäpoliittisuudesta, sillä vaikka hän kovasanaisesti arvostelee nyky-yhteiskuntaa, ei hänen ole koettu tarjoavan mitään hedelmällistä vaihtoehtoa (ks. Kellner 1989, 214–216; Timothy 1991, 352–353). Baudrillardin yhteiskuntakritiikkiä on arvosteltu hyvin ristiriitaisesti sekä vanhoja entisiä aikoja nostalgisoivaksi että päinvastoin nyky-yhteiskunnan postmodernia keveyttä ja relativismia ylistäväksi (ks. Genosko 1994, 14–15; Kellner 2015; Kellner 1989, 93). Baudrillardia on syytetty jopa nihilismistä, sillä hänen on arvosteltu kuvailevan äärimmäisen pessimistisesti nyky-yhteiskunnan kehitystä eikä Baudrillardin ole nähty antavan minkäänlaista toivoa yhteiskunnallisen muutoksen puolesta (ks. Cormack 2004, 112; Kellner 1989, 118–119). Nämä tulkinnat syyllystyvät kuitenkin usein pinnalliseen luentaan. Baudrillardin ymmärtäminen vaatii paneutumista, sillä hänen provokatiivinen, kokeellinen ja toisinaan poleeminen kielenkäyttö johtaa helposti virheellisiin tulkintoihin.

Tässä tutkielmassa olen pyrkinyt käymään huolella läpi Baudrillardin pääteoksia sekä lukemaan ohella noita teoksia avaavia ja selittäviä kommentaareja muodostaakseni johdonmukaisen kokonaiskuvan Baudrillardin ajattelusta ja sen poliittisuudesta. Baudrillard ei ole koonnut poliittista analyysiään systemaattisesti yhteen teokseen tai yhtenäiseksi teoriaksi vaan hänen poliitiikkaa koskevat näkemyksensä ovat ripoteltuina lukuisiin eri teoksiin. Päälähteenäni Baudrillardin poliittisesta analyysistä on teos *À l'ombre des majorités silencieuses* (Hiljaisten enemmistöjen varjossa, 1983 [1978]), jossa

Baudrillard käsittelee hiljaisen enemmistön eli massan poliittista toimintaa. Tutkielmassani olen tukeutunut Baudrillardin teosten osalta englanninkielisiin käännöksiin ja Baudrillardin kielellisen ilmaisun monitulkintaisuuden vuoksi olen käyttänyt runsaasti erilaisia selventäviä teoksia ja artikkeleita. Sitaatteja Baudrillardilta ei tässä tutkielmassa ole Baudrillardin kielellisen vaikeaselkoisuuden vuoksi. Baudrillardin kielellinen ilmaisutapa ei ole ytimekäs tai kiteyttävä vaan hyvin metaforinen, kuvaileva ja kielellisesti leikittelevä, joten olen pyrkinyt tutkielmassani välttämäään suoria lainauksia, joiden avaaminen vaatisi väärinymmärrysten välttämiseksi runsasta pohjustamista.

Tulkitsen siis aikaisemmasta luennasta poikkeavasti Baudrillardia politiikan teoreetikkona ja erityisesti edustuksellisen demokratian ongelmiin liittyen. Näin ollen tutkielmani liittyy myös demokratian kriisiytymistä koskevaan tutkimukseen, mutta eroaa hieman tuon tutkimusperinteen lähestymistavoista. Poliitiikan tutkimuksen parissa demokratian kriisiytymistä on tarkasteltu tutkimalla empiiristen ilmiöiden kuten äänestysaktiivisuuden laskun tai epämuodollisen, perinteisten poliittisten instituutioiden ulkopuolella tapahtuvan poliittisen toiminnan lisääntymisen taustavaikuttajia. Tutkimukset esittävät erilaisia näkemyksiä demokratian kriisiytymistä koskevien ilmiöiden perimmäisistä syistä ja siten myös tulevat erilaisiin normatiivisiin johtopäätöksiin siitä, kuinka kriisi ratkaistaan ja demokratian ihanteita ylläpidetään vastaisuudessaakin. Tässä tutkielmassa lähestyn demokratiaa poliittisen filosofian näkökulmasta ja tarkastelen Baudrillardin tekstien nojalla demokratian kriisiä osana modernisaatiokehitystä, jolloin edustuksellisen demokratian nykyiset ongelmat voidaan hahmottaa demokratian sisäisenä kriisinä.

Tutkielman tavoitteena on tarkastella Baudrillardin teksteihin nojaten niitä kulttuurisia ja yhteiskunnallisia muutoksia, jotka modernisaatiokehityksessä johtavat demokratian kriiytymiseen. Baudrillardin analyysi kulutusyhteiskunnasta, kulttuurisista diskursseista sekä sosiaalisuuden ja vuorovaikutuksen muutoksista muodostavat johdonmukaisen kertomuksen modernisaatiosta, joka uhkaa muuttua modernien valistuksen ihanteiden irvikuvaksi. Tämä koskee myös demokratiaa: Baudrillard esittää demokratian nykytilanteen olevan kaukana demokratian ihanteista, mutta esittää ettei tätä kriisiä paikata suinkaan pyrkimällä demokratiaa lisääviin uudistuksiin vaan muuttamalla kokonaan sitä, miten ymmärrämme politiikkaa ja demokratiaa. Kriisissä Baudrillardille kyse niiden modernien perustojen rapautumisesta, joiden varaan demokratia ja sen ihanteet aikanaan rakentuivat. Noiden perustojen yhteensopimattomuus myöhäismodernin

kulutusyhteiskunnan rakenteiden kanssa vaatii uudenlaista poliittista ymmärrystä, jonka Baudrillard ja tässä työssä sovelletut Jean-Luc Nancy ja Pierre Rosanvallon perustavat olemisen ja ihmisten singulaarisuuden ajatukseen.

Baudrillardilla oli vahvoja näkemyksiä edustuksellisen demokratian ongelmista ja hän myös pyrki esittämään vaihtoehtoa nykyiselle järjestykselle perustuen symbolisen vuorovaikutuksen ja singulaarisuuden ideoihin. Baudrillardin teoretisointi singulaarisuudesta ja uudenlaisesta poliittisesta ymmärryksestä sekä poliittisesta muutoksesta kuitenkin jäivät kuitenkin keskeneräisiksi Baudrillardin kuollessa vuonna 2007. Hänen politiikkaa koskeva teoretisointi on kuitenkin edelleen hyvin ajankohtaista ja Baudrillard nosti jo 1970-luvulla esiin edustuksellisen demokratian ongelmia, jotka yhä edelleen puhuttavat demokratian kriisiä koskevassa keskustelussa. Tässä tutkielmassa jatkokehittän Baudrillardin demokratiaa koskevaa teoretisointia kahdella tapaa, liittäen hänen politiikan kritiikkinsä postdemokratiaksi kutsuttuun teoriasuuntaukseen sekä tarkastelemalla, kuinka singulaarisuuteen perustuvaa demokratiaa voidaan ymmärtää tarkemmin Nancy ja Rosanvallonin kautta.

Tutkielma muodostuu kolmesta pääluvusta. Pääluke 2 muodostaa taustoituksen Baudrillardin poliittiselle teorialle. Luvussa 2.1 esittelen lyhyesti kuinka demokratian kriisiä tyypillisesti lähestytään ja kuinka Baudrillard on liitettävissä tähän keskusteluun. Luvussa 2.2 käyn lävitse Baudrillardin teoretisointia kulutusyhteiskuntaan ja simulaatioon liittyen ja esittelen niihin liittyvät keskeiset käsitteet ja näkemykset. Kulutusyhteiskunnan piirteiden ja semioottisen lähestymistavan käsittäminen on välttämätöntä Baudrillardin poliittisen teorian ymmärtämiseksi, sillä Baudrillardin politiikkaa koskeva kritiikki liittyy erityisesti representaatiosuhteisiin ja yhteiskunnan perustavanlaatuihin muutokseen myöhäismodernina aikana.

Pääluvussa 3 syvennyn Baudrillardin varsinaiseen poliittiseen analyysiin. Alaluku 3.1 lähestyy Baudrillardia postmodernin teoretikkona ja esittää moderni–postmoderni-jaottelun olevan olennainen työkalu Baudrillardin demokratiaa koskevan teorian hahmottamiseksi. Seuraavassa luvussa 3.2 esittelen lyhyesti Baudrillardin näkemyksen poliittisesta kehityksestä, jossa moderni demokratia syntyy ja jonka seurauksena myöskin sosiaalinen, yhteiskunnallinen alue ja massa sen asuttajana muodostuvat. Luku 3.3 syvenyy tarkemmin Baudrillardin massoja koskevaan analyysiin. Luvussa esitän

Baudrillardin politiikkaa koskevan kritiikin liittyvän erityisesti hegeliläis-marxilaisen poliittisen ontologian ajatuksiin kansan itsehallinnosta ja konsensuspolitiikasta sekä kytken Baudrillardin simulaatiota ja universalisoivia diskursseja koskevan kritiikin durkheimiläiseen ajatukseen kollektiivisesta identiteetistä ja representaatiosta. Viimeisessä alaluvussa 3.4 nostan esiin Baudrillardin näkemyksen massoista aktiivisena poliittisena toimijana, joka vastustaa yksisuuntaisia poliittisia diskursseja ja pyrkii toiminnallaan murentamaan näennäisesti edustuksellisen järjestelmän legitimaation. Lisäksi kytken tämän vastastrategian laajemmin Baudrillardin modernisaatiota koskevaan diskurssiin.

Viimeisessä pääluvussa 4 tarkastelen millaista demokrateoriaa Baudrillardin poliittisen analyysin pohjalta voidaan rakentaa ja esitän kaksi vaihtoehtoa siitä, millaiseen tulkintaan demokratian tulevaisuudesta Baudrillardin teksteihin nojaten voidaan päätyä. Luvussa 4.1 esittelen Colin Crouchin ja Ingolfur Blühdornin teoriala postdemokratiasta ja vertaan niitä Baudrillardin näkemyksiin. Crouchin ja Blühdornin näkemykset postdemokratiasta painottavat demokratian vakiintuneiden ihanteiden säilymistä, mutta niiden yhteensovittaminen nykyisiin muuttuneisiin olosuhteisiin nähdään haasteellisena. Crouch puhuu postdemokraattisen kehityksen jarruttamisen puolesta konkreettisiin poliittisiin muutoksiin, kun taas Blühdorn hyödyntää Baudrillardin simulaation ajatusta demokraattisen edustuksellisen järjestelmän legitimoinnissa ja ehdottaa poliittisen legitimaation uudelleenmuotoilua. Luvussa 4.2 hahmotan singulaarisuuden politiikkaa vaihtoehtoisena kehityksenä. Käyn ensin luvussa 4.2.1 läpi Baudrillardin vaatimusta uudesta tavasta ymmärtää politiikkaa singulaarisuutta kunnioittavalla tavalla ja nostan esiin teorian puutteita. Esitän kuitenkin luvussa 4.2.2, että Baudrillardin sinänsä hyvää ajatusta voidaan täydentää Nancyn teoriolla singulaarisuudesta politiikan perustana. Nancyn teorian operoidessa poliittisen ontologian tasolla kehitän luvussa 4.2.3 singulaarisuuden politiikan ajatusta vielä konkreettisemmaksi Rosanvallonin teoriolla tasa-arvosta singulaarisuutena.

2 BAUDRILLARD, KULUTUSYHTEISKUNTA JA DEMOKRATIAN KRIISI

2.1 Demokratian kriisi

Politiikan tutkimuksen parissa on jo pitkään puhuttu demokratian jonkinasteisesta kriisiytymisestä. Äänestysaktiivisuuden lasku, vähentyneet jäsenyydet puolueissa ja järjestöissä ja toisaalta taas demokratian arvojen vastaisen liikehdinnän voidaan nähdä asettavan haasteita edustukselliselle demokraattiselle järjestelmälle. Näkemykset kriisin luonteesta ja syvyydestä eivät ole yhtenäisiä, mutta yleisesti keskustelu tiivistyy representaation ja legitimaation ongelmien ympärille. Näiden kahden teeman kannalta myös Baudrillard on liitettävissä keskusteluun, sillä hänen kirjoituksensa hiljaisesta enemmistöstä ja poliittisesta välinpitämättömyydestä kietoutuvat nimenomaan edustuksen ja poliittisen järjestelmän oikeutuksen teemoihin.

Demokratian kriisiä koskevat teoretisoinnit ovat nostaneet esiin erilaisia vaihtoehtoja ongelmien paikkaamiseen. Osa tutkijoista uskoo demokratian elinkelpoisuuteen, mikäli järjestelmää kehitetään deliberatiivisempaan suuntaan ja puutteita paikataan lisäämällä kansalaisten osallistumismahdollisuuksia perinteisissä poliittisissa instituutioissa (esim. Bohman 1998; Dryzek 2001). Toisaalta vastoin deliberaation ja konsensuksen ihanteita myös sosiaalista antagonismia on painotettu demokraattisen järjestelmän kehittämisessä (esim. Laclau & Mouffe 2001). Yksi näkemys tilanteesta taas korostaa perinteisten instituutioiden ulkopuolisen poliittisen osallistumisen merkitystä ja lähtee ajatuksesta, etteivät kansalaiset enää tyydy nykyisen kaltaiseen kankeaan edustukselliseen järjestelmään vaan haluavat osallistua ja vaikuttaa itse (ks. esim. Bennett & Segerberg 2013; Inglehart 1977). Demokratian tulevaisuuteen on myös pessimistisemmin suhtautuvia: myöhäismodernien yhteiskuntien sosiaalisen monimutkaisuuden katsotaan asettavan merkittäviä haasteita demokraattisten ihanteiden ja vaikuttavan politiikan yhteensovittamiselle (ks. esim. Blühdorn 2007; Blühdorn 2009, Crouch 2004).

Yhtenä merkittävänä ongelmana edustuksellisuuden ihanteen kannalta on pidetty äänestysaktiivisuuden ja muun kansalaisaktiivisuutta osoittavien tunnuslukujen heikkenemistä. Ingolfur Blühdornin (2009, 18) mukaan vähentyneet puoluejäsenyydet,

vähentynyt sitoutuminen perinteisiin instituutioihin kuten ammattiliittoihin, heikentynyt luottamus demokraattisiin instituutioihin ja poliittisen auktoriteetteihin sekä sosiaalisen pääoman ja kansalaistaitojen rappeutuminen kaikki ilmentävät, että demokraattinen järjestelmä saattaa lopulta rapistua kansalaisten osallistumisen puutteen vuoksi. Myös Baudrillard tarttuu tähän: hänen näkemyksensä kansalaisten enemmistön poliittisesta vaikenemisesta haastaa ajatuksen edustuksellisesta demokratiasta, jossa kansalaiset osallistuvat kollektiivisesti julkisen elämän ja politiikan muotoiluun. Baudrillard kuitenkin lähestyy osallistumisen vähenemistä hyvin eri tavalla kuin monet muut teoretikot, sillä hän ei näe osallistumattomuutta itsessään ongelmana vaan demokratian kriisi hänen näkemyksensä mukaan kumpuaa syvemmästä modernisaatiokehityksestä, jonka seurauksena näkemyksemme demokratiasta ovat auttamattomasti vanhentuneita ja sopimattomia nykyisiin yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin olosuhteisiin nähden.

Demokratian kriisiä on myös hahmotettu erilaisina legitimaation kriiseinä (Blühdorn 2009, 27). Demokraattisen järjestelmän legitimaation voidaan ajatella syntyvän syötelegitimeetistä eli kansalaisten mahdollisuuksista vaikuttaa politiikkaan vaalien tai muun julkisen mielipiteen ilmaisun kautta sekä myös tuotoslegitimeetistä eli kansan kokemasta tyytyväisyydestä tehtyihin päätöksiin (Keränen 2014, 35–36). Legitimaation on esitetty heikentyneen kansalaisten kyvyn osallistua heiketessä politiikan asiantuntijaistumisen myötä (Herne & Setälä 2005, 175). Toisaalta taas lisääntynyt ”vastademokraattisten” keinojen käyttö eli politiikan arvostelu ja valvominen voidaan tulkita seuraukseksi kansalaisten tyytymättömyydestä poliittiseen päätöksentekoon (ks. Rosanvallon 2008). Myös Baudrillard teoretisoi demokraattisen legitimeetin heikkenemisestä. Hän lähestyy kuitenkin aihetta laajemmasta perspektiivistä – legitimaation ongelmat kumpuavat kansan haluttomuudesta legitimoida järjestelmää, joka perustuu itsehallinnon ajatukseen liittyvään rationaaliseen konsensuspolitiikkaan. Baudrillardin voidaankin ajatella ehdottavan demokraattisen legitimaation keinojen perustavanlaatuisia uudelleenmuotoilua, yksilöolemisen eli singulaarisuuden ja sosiaalisen antagonismin ajatuksia kunnioittaen.

Demokratian ongelmia on liitetty myös laajempaan kulttuuriseen kehitykseen ja niitä on selitetty esimerkiksi individualismin ihanteen nousulla, yhteisöllisyyden heikkenemisellä ja globalisaatiokehityksellä (ks. Turner 2015, Blühdorn 2009, della Porta 2000). Myös Baudrillard huomioi nämä kaikki omassa teoriassaan. Hän ei kuitenkaan näe näitä

kulttuurisia muutoksia demokratian ”ulkoisina” uhkina vaan pohjimmiltaan muutoksissa on kyse demokratian sisäisestä kriisistä. Baudrillard esittää modernisaatiokehityksen kulminoituvan lopulta siihen, että modernit itsehallinnon ja rationaalisuuden ihanteet kääntyvät itseään vastaan. Pyrkimys kehittää demokratiaa modernien ihanteiden täydellistymäksi johtaa tukahduttavaan kontrolliin, jota vastaan kansalaiset kapinoivat vetäytymällä edustuksen piiristä hiljaisuuteen. Samoin myös kansan tahdon representointi saa Baudrillardin teoriassa kyytiä, sillä hän kritisoi representaatioiden muuttuneen kansan tahdon simuloinniksi poliittisia agendoja varten.

Baudrillardin voidaan siis nähdä käsittelevän vahvasti samoja teemoja kuin muukin demokratian kriisiä koskeva tutkimus. Hänen lähestymistapansa sekoittelee niin poliittista ontologiaa kuin perinteistä sosiologiaakin ja hänen analyysinsä kytkee demokratian ongelmat osaksi laajempaa modernisaatiokehitystä. Tässä mielessä Baudrillardin poliittinen analyysi on hedelmällinen kontribuutio demokratiateoretisointiin, joka tyypillisesti tarkastelee osallistumisen ja legitimaation ongelmia konkreettisella tasolla. Baudrillardin teoretisoinnin pohjalta on myös mahdollista kehittää uudenlaista demokratiateoriaa. Tähän kehittelyyn keskitynkin tutkielmani viimeisessä pääluvussa, jossa esitän kaksi erilaista näkökulmaa demokratian kehityksestä Baudrillardin näkemysten pohjalta.

2.2 Baudrillardin teoriat kulutusyhteiskunnasta ja simulaatiosta

Baudrillard tunnetaan ensisijaisesti simulaation teoriastaan. Tutkielmani kannalta on kuitenkin olennaista nostaa esiin Baudrillardin varhaistuotannossaan esittämät näkemykset kapitalistisesta kulutusyhteiskunnasta, sillä liitän Baudrillardin yhteiskuntakritiikin keskusteluun demokratian ja poliittisen toimijuuden muutoksista. Länsimainen kapitalistinen kulutusyhteiskunta on Baudrillardille se konteksti, jossa simulointi tapahtuu. Kulutusyhteiskunta merkitsee Baudrillardin teoriassa simulaation kehityksen huipentumaa ja osana simulaation teoriaansa Baudrillard on esittänyt näkemyksen merkkien ja simulaation kehityksestä feodaalisesta yhteiskunnasta nykypäivään. En kuitenkaan käsittele tässä tutkielmassa tuota esitystä ”simulakrumien järjestyksistä”, koska se ei varsinaisesti liity tutkielmani aiheeseen ja sen johdonmukainen käsittely vaatisi enemmän

tilaa kuin tämän tutkielman rajoissa on mahdollista sille antaa. Keskityn sen sijaan esittelemään Baudrillardin merkkiteorian, johon simulaation ajatus liittyy sekä käsittelen lyhyesti Baudrillardin näkemystä symbolisesta vuorovaikutuksesta semioottisen kommunikaation vastakohtana. Tämän jälkeen esitän, missä mielessä Baudrillardin käsitteistö on relevanttia tutkielmani poliittisen analyysin kannalta.

2.2.1 Merkit ja simulaatio kulutusyhteiskunnassa

Teoksessaan *La société de consommation* (1998) [1970] Baudrillard tarkastelee kulutusta semioottisena toimintana. Kulutus ei merkitse Baudrillardille vain tarpeiden tyydyttämistä ja hyödykkeiden ostamista. Kuluttaminen on osallistumista merkitysten järjestelmään ja tuon merkkijärjestelmän eli kulttuurisen ”koodin” uusintamista. Kulutus on sosiaalista toimintaa, yksilöllisyyden ilmaisemisen väline, objektien manipulaatiota merkkeinä, kommunikaation järjestelmä ja tiedostamaton pakote (Ritzer 1998, 14–15). Baudrillard katsoo kulutuksella olevan sekä tietoinen että tiedostamaton ulottuvuus: tietoisella tasolla kuluttaminen liittyy yksilön identiteetin rakentamiseen ja tavarankäyttöarvoon, kun taas tiedostamattomalla tasolla yksilöiden kulutusta ohjaa heidän ulottumattomissaan oleva rakenteellinen logiikka. Baudrillardin mukaan kulutuksen analyysin täytyykin olla muodoltaan strukturaalista eli siinä täytyy paneutua kulutukseen liittyvään tiedostamattomaan sosiaaliseen logiikkaan (Baudrillard 1998, 93).

Tuota sosiaalista logiikkaa Baudrillard nimittää ”koodiksi”. Baudrillard ei missään vaiheessa tarkemmin määrittele koodin käsitettä, mutta tulkitsemisen merkityksellisten ja kulttuuristen mallien kokoelmaa, joka ohjaa puhetapoja ja maailman ymmärtämistä. Baudrillard ymmärtääkin kielen, merkkien vaikutuksen hyvin samaan tapaan kuin esimerkiksi Judith Butler: koodeissa on kysymys vallan hajautumisesta puhetavoissa ja kulttuuria tuottavan, puheaktin voiman ajatellaan olevan juuri siinä, että se operoi valmiilla malleilla, tietyn kulttuurin sisällä (ks. Butler 1997, 48–52). Toisin kuin Butler, Baudrillard keskittyy analysoimaan kulttuurista koodia enimmäkseen osana kapitalismia ja kuluttajuutta eikä hänen teoriansa tässä mielessä ole niin ilmeisesti poliittinen kuin Butlerin. Osoitan kuitenkin pääluvun viimeisessä alaluvussa, että myös Baudrillardin kieltä koskevilla ajatuksilla on poliittista relevanssia, vaikka poliittisia

diskursseja koskevat näkemykset eivät niin eksplisiittisesti olekaan esillä Baudrillardin tuotannossa.

Merkkijärjestelmään liittyy simulaation käsite. Simulointi merkitsee Baudrillardille maailman korvaamista maailmaa esittävillä merkeillä. Baudrillard (1988) esittää merkkien todellisuuden eli symbolisen järjestelmän syrjäyttävän ruumiillisen ja materiaalisen maailman merkityksen, sillä simulaatio operoi tuhoamalla kaikki viittauskohteet. Näin ollen merkit viittaavatkin vain toisiinsa merkkijärjestelmän sisällä. (Baudrillard 1988, 167.) Simulaatioiden tuottamaa todellisuutta Baudrillard nimittää hypertodellisuudeksi.

Baudrillard (1988) havainnollistaa simulaation käsitettä esittämällä ajatusleikin sairauden oireiden simuloinnista. Mikäli oireita olisi mahdollista tuottaa ilman, että olisi varsinaisesti sairas, olisi mahdotonta erottaa simuloitua sairautta ”todellisesta” sairaudesta. Mikäli oireita olisi mahdollista tuottaa, se asettaisi kyseenalaiseksi koko lääketieteellisen diskurssin, joka perustuu terveyden ja sairauden määrittelyyn oireiden perusteella. (Baudrillard 1988, 166–168.) Baudrillard puhuukin kartesiolaisista selvyyksistä luopumisesta: simulointi hävittää mahdollisuuden määrittellä jokin totuudeksi tai määrittää asioiden objektiivisia syitä, se jättää asiat ikään kuin ”kellumaan”, koska eroa todellisen ja simuloitun välillä ei voi tehdä.

Baudrillardin käyttämä sairauden esimerkki on sinänsä hankala, sillä oire on peirceläisittäin ymmärrettynä indeksikaalinen merkki, eli se seuraa kausaalisesti sairauden kehollisesta tilasta. Baudrillard taas ajattelee ettei merkeillä ole tällaisia selkeitä viittauspisteitä todellisuudessa vaan niiden merkitykset ovat ”kelluvia” ja muuttuvia. Esimerkiksi objekteihin liitetyt merkit, jotka symboloivat jotain tiettyä elämäntyyliä ovat mielivaltaisia, sosiaalisia konventioita (Baudrillard 1998). Baudrillard yhdistetäänkin tyypillisemmin Saussuren kieliteoriaan, joka näkee suhteen signifioijan eli merkitsijän ja signifioitun eli merkityn välillä mielivaltaisena. Saussuren teoria jakaa merkin kahteen osaan, akustiseen kuvaan merkitsijään ja mentaaliseen kuvaan eli merkittyyneen ja merkin ulkoisena, kolmantena osapuolena on viittauskohde, objektien maailma, johon signifioija viittaa signifioitun välityksellä (Arppe 1992, 167).

Baudrillard kuitenkin näkee merkkien viittauskohteiden muuttuneen hypertodellisiksi, sillä monet asiat, joita teemme perustuvat täysin mielikuviin, joilla ei ole viittauskohdetta,

”alkuperää” todellisuudessa. Kenneth Allan (2010) havainnollistaa tätä kehon muokkauksen esimerkillä: varhaisissa teollisissa yhteiskunnissa monet työskentelivät fyysisessä työssä, minkä seurauksena heidän kehonsa olivat hyvässä fyysisessä kunnossa. Nykyisissä jälkiteollisissa yhteiskunnissa monet eivät tee fyysistä työtä, mutta he urheilevat saadakseen tietynlaisen hyväkuntoisen vartalon. Näin ollen kehosta on tullut välineen sijaan kulttuurinen objekti ja ihmiset urheilevat muokatakseen kehoaan jonkin kulttuurisen representaation mukaiseksi. Hyväkuntoinen vartalo ei kuitenkaan merkitse enää sitä, että yksilö tekee raskasta työtä, jolloin yhteys merkin ja viittauskohteen välillä on kadonnut. (Allan 2010, 309–310.) Samoin esimerkiksi se, mitä viestimme vaatteillamme on loppujen lopuksi täysin mielivaltaista, sillä vaatteisiin liitetyt mielikuvat ovat keksittyjä – tietty vaate ei representoi mitään asiaa todellisuudessa vaan ainoastaan sitä, minkälaisia kulttuurisia representaatioita siihen liitämme kunakin aikana. Nykyiset merkit ovat ”vapaasti kelluvia”: ne ovat merkkejä ja symboleja, jotka ovat erkaantuneet niiden alkuperäisistä sosiaalisista ja kielellisistä konteksteista ja siten niiden merkitys on problemaattinen ja usein sisällötön (Allan 2010, 310).¹

Baudrillard kuvaa merkkien irtaantumista ”imploosion” eli luhistumisen käsitteellä. Allan (2010) toteaa merkitysten luhistumisen merkitsevän Baudrillardille myös eroa modernin ja postmodernin välillä: siinä missä modernissa syntyi uusia tieteitä, kuten psykologia tai sosiologia, postmodernissa rajat tieteiden välillä ovat luhistuneet monitieteellisyyden nimissä. Erotteluja kansallisuuksien, identiteettien, rotujen tai sukupuolten välillä voidaan pitää moderneina, kun taas postmodernissa nuo erottelut ovat romahtaneet (Allan 2010, 311.) Merkitysten, kategorioiden ja erotteluiden luhistuminen muistuttaa myös huomattavasti Lyotardin (1985) ajatusta ”suurten narratiivien” murentumisesta. Baudrillard kuvaa jälkiteollista kulutusyhteiskuntaa tilaksi, jossa modernia kokemusta määrittäneet suuret kategoriat luhistuvat ja korvautuvat kompleksisella merkkien järjestelmällä (Levin & Kroker 1984, 10). Baudrillardin kulutusyhteiskunta on monenlaisen epävarmuuden konteksti: sosiaalisia suhteita ja yhdessä olemista on vaikeampi hahmottaa erilaisten,

1 Kelluvat merkitysijät irtaantuvat sosiaalisista ja kielellisistä konteksteista siinä mielessä, ettei niillä ole enää yhtä tiettyä ”varmaa” viittauspistettä sosiaalisessa todellisuudessa. Kelluvat merkitysijät edustavat eri ihmisille eri merkittyä eli merkitysijä saa vaihtelevasti eri merkityksiä tulkitsijan mukaan. Juuri tätä Baudrillardin käsitys simulakrumeista merkitsee: simulakrumit ovat mielikuvia todellisuudesta, jota ei ole ollut ja joka ei tule realisoitumaan (Allan 2010, 310). Merkkien kelluvuuden Baudrillard yhdistää varmojen totuuksien tai arvojen luhistumiseen myöhäismodernissa yhteiskunnassa ja hän näkee tämän johtavan sosiaalisen tilan hajaantumiseen, kun varmoja jaettuina merkityksiä ei enää ole.

aikaisemmin ymmärrystä ohjanneiden sosiaalisten kategorioiden romahdettua. Samoin myös ihmisen suhde itseensä, ajatus subjektiudesta ja identiteeteistä muuttuvat, kun modernista ihmiskäsityksestä siirrytään postmoderniin ajatukseen identiteettien rakentuneisuudesta.

Baudrillard sanoutuu osana kulutusyhteiskunnan analyysiään irti modernista subjektikäsitteestä. Ingolfur Blühdornin (2009) mukaan klassisessa modernissa ajattelussa identiteetti ymmärrettiin yhtenäisenä ja vakaana arvojen ja ominaisuuksien kokonaisuutena. Identiteetin muodostus nähtiin elinikäisenä projektina, joka ideaalisesti kulminoitui kypsymisen myötä tasapainoiseen itsereflektiiviseen persoonallisuuteen. (Blühdorn 2009, 31.) Baudrillard haastaa tämän modernin näkemyksen, sillä hänen mukaansa yksilö ilmaisee itseään ja rakentaa identiteettiään kuluttamalla objekteja (Baudrillard 1998, 54–55). Kulutuksen ytimessä on ajatus objekteihin liitetyistä symbolisista arvoista, jotka yksilö liittää itsensä ja viestii noita arvoja muille. Objektit muodostavat semioottisen verkoston, jossa yksittäinen objekti on osa jotakin kokonaisuutta, kuten tiettyä elämäntapaa tai maailmankuvaa. Esimerkiksi poliittinen kuluttajuus voidaan nähdä erityisenä kulutuksen tyylinä, jonka kautta yksilö viestii muille mielikuvaa itsestään yhteiskunnallisesti aktiivisena henkilönä.

Baudrillard näkee kuluttamisen tapana kommunikoida, se toimii samaan aikaan sekä sosialisointina että sosiaalisen erottautumisen mekanismina. Baudrillardin (1998) mukaan yksilöt identifioivat itsensä tiettyyn ryhmään ja samaan aikaan pyrkivät myös erottautumaan toisista ryhmistä kuluttamisen kautta. Samoin ryhmien sisällä kuluttaminen on keino ilmaista statusta ja rakentaa ryhmien sisäisiä hierarkioita. (Baudrillard 1998, 61.) Ihminen ja hänen identiteettinsä määrittäytyvät siis aina toisen kautta, vuorovaikutuksessa muiden kanssa.

Baudrillard siis hahmottaa identiteetin rakentuvan signifiikaation prosessin kautta – yksilö subjektina muodostuu seurauksena tiettyjä sääntöjä sisältävistä diskursseista. Identiteetin hahmottaminen rakentuneena, vuorovaikutusprosessien seurauksena johtaa väistämättä myöhäismodernissa identiteettien moninaisuuteen; pluraalit yhtäaikaiset diskurssit tuottavat ennakoimattomia, lukuisia mahdollisuuksia muovata identiteettiään. Tässä mielessä Baudrillardin analyysi voidaan nähdä jatkumona Nietzschen ja Foucault'n genealogiselle lähestymistavalle: Baudrillard pyrkii paljastamaan niitä diskursseja,

koodeja, joiden sisällä yksilöt muodostuvat ja elämää merkityksellistetään. Hän irtaantuu essentialistisesta ihmiskäsityksestä kiistäessään subjektiudella tai identiteetillä olevan minkäänlaista olemuksellista perustaa ja esittäessään yksilöiden muovautuvan jatkuvassa vuorovaikutuksellisessa prosessissa.

Baudrillardin on vaihtelevasti tulkittu joko ylistävän postmodernia fragmentaatiota tai nostalgisoivan modernien varmuuksien ja esimodernin yhteisöllisyyden perään (ks. Kellner 1989, Gane 1991, Pulkkinen 1998). Itse tulkitsen Baudrillardin suhtautuvan melko neutraalisti muutoksiin, joita hän kuvailee: hän ei ilmennä merkkien ambivalenssin, identiteettien moninaistumisen tai kulttuurisen fragmentaation olevan itsessään huonoja asioita. Baudrillardin marxilaisvaikutteisessa varhaistuotannossa kritiikki kohdistuu voimakkaimmin kulttuurisen koodin ”markkinaistumiseen” eli siihen, kuinka yksilöiden elämismailmaa hallitsee ja merkityksellistää yhä enemmän kapitalistisen järjestelmän sanelemat diskurssit. Myöhemmässä tuotannossaan Baudrillard ottaa kritiikin kohteeksi yleisemmin modernista kumpuavat sosiaaliset ja poliittiset diskurssit, jotka uhkaavat tukahduttaa yksilöllistä ilmaisua. Molempia kritiikkejä yhdistää pyrkimys löytää keinoja vastustaa diskurssien universalisoitumista. Varhaistuotannossaan Baudrillard hahmottelee teoriaa symbolisesta vuorovaikutuksesta semioottisen kommunikaation vastakohtana. Baudrillard kuitenkin hylkäsi symbolisen vuorovaikutuksen liian utopistisena lähestymistapana ja suosi myöhemmässä tuotannossaan ironisuutta resistanssin muotona. Käsittelen seuraavassa alaluvussa kuitenkin lyhyesti symbolisen vuorovaikutuksen ideaa, sillä Baudrillard toistuvasti palasi siihen liittyvään ”käännettävyyden” ideaan modernin kritiikissään.

2.2.2 Symbolinen ja semioottinen

Baudrillard kritisoi varhaistuotantonsa teoksissa nykyisten kulttuuristen koodien olevan vahvasti sidoksissa kapitalistiseen tuotantojärjestelmään ja hän näkee kulutuksen hallitsevan lähes kaikkia elämänalueita. Baudrillard (1998, 29–30) esittää jokapäiväisen elämän olevan järjestetty kulutuksen mukaan, jolloin elämä homogenisoituu – kaikkea ohjaa abstrakti onnellisuuden idea, johon kulutuksella tähdätään. Identiteetin rakentaminen kulutuksella palvelee kapitalistista kasvuun pyrkivää tuotantojärjestelmää. Kuluttaminen

koetaan kuitenkin vapaudeksi valita, määritellä itsensä haluammallaan tavalla eivätkä yksilöt tiedosta markkinoiden hallitseman kulttuurisen koodiston asettavan rajat heidän itseilmaisulleen (Baudrillard 1998, 61). Kuluttamalla yksilöt osallistuvat tiedostamattaan sosiaalisen maailman normien ja hierarkioiden uusintamiseen, he omaksuvat kulutuksen sosiaalisen logiikan, jonka mukaan kuluttamisen keskiössä on sosiaalisen statuksen rakentaminen ja eron luominen muihin. Sosiaalisen erottautumisen ja yksilöllisyyden tarpeet ruokkivat näin ollen kilpailuyhteiskunnan syntymistä. Baudrillard väittää ettei kasvuun pyrkivässä yhteiskunnassa ole sijaa yksilöiden tai instituutioiden itsenäisille tarpeille – on vain järjestelmän tarpeita, joihin yksilöt sosiaalistetaan ja jotka naamioidaan yksilöllisiksi tarpeiksi ja tavoitteiksi esimerkiksi mainonnan keinoin (Baudrillard 1998, 64–65).

Tätä universaaliala kulutuksen logiikkaa vastaan Baudrillard asettaa symbolisen vuorovaikutuksen ajatuksen (Baudrillard 1975, 51). Symbolisen vuorovaikutuksen teoria viittaa ihmisten yhteisölliseen, symboliseen olemassaolon tapaan. Baudrillardin mukaan tuotannon ja repesentaation sosiaaliset muodot korvaavat symboliset suhteet kapitalistisessa kulutusyhteiskunnassa (Baudrillard 1975, 67). Baudrillard ajattelee Durkheimin tapaan ihmisten olevan symbolisia olentoja siinä mielessä, että he orientoituvat erilaiseen lahjojen, toiminnan ja merkkien vaihtoon niiden merkitysten, eikä niinkään materiaalisen arvon vuoksi (Allan 2010, 302). Symbolinen vaihto oli osa elämää ennen kapitalistisen, modernin yhteiskunnan muotoutumista ja siihen kuului ruuan, korujen, vaatetuksen vaihtoa, vastalahjojen kiertoa, johon kaikki yhteisössä osallistuivat (Baudrillard 1975, 83).

Symbolinen vuorovaikutus muuntaa yksilöiden suhdetta toisiinsa tai yksilön asemaa yhteisössä. Alkuperäiskansojen erilaisia siirtymäriittejä voidaan pitää esimerkkinä symbolisesta vuorovaikutuksesta: varsinainen toiminta kuten ympärileikkaus on merkityksetön, mutta tietyssä yhteisössä sille on voitu antaa symbolinen merkitys siirtymänä pojasta miehuuteen (Allan 2010, 302). Symbolinen vuorovaikutus on näin ollen transitiivista, yksilöiden välisiä suhteita muuttavaa ja yhteisöllisyyttä ylläpitävää. Kelluvien, ambivalenttien merkkien kulutusyhteiskunnissa taas yksilöiden suhteita toisiinsa ja maailman luonnehtii kuluttajuus ja välineellisyys. Hypertodellisuudessa ihmisiä vetää puoleensa kulttuuriset mielikuvat ja merkit, jotka tarjoavat keinotekoisia stimulaatiota (Allan 2010, 310). Kulutusyhteiskunnassa kulttuuri ei yhdistä, ihmiset eivät

osallistu toiminnallaan jaettuun yhteisölliseen kokemukseen vaan kommunikoivat objekteihin liitetyillä mielikuvilla, jotka jaettuina merkityksinä tuottavat näennäisen kokemuksen yhteisöllisyydestä. Symbolisessa vuorovaikutuksessa yksilöt ovat moraalisia toimijoita, kulutusyhteiskunnassa yksilö on ensisijaisesti kuluttaja. Kulutusyhteiskunnassa ainoa kollektiivisen osallistumisen muoto on osallistuminen simulaatioon (Arppe 1992, 161).

Tiina Arppe (2000) tulkitsee symbolisen vaihdon teoriaa välittömyyden yhteisöllisenä utopiana. Symbolinen ei Arpeen mukaan viittaa mihinkään kielelliseen vaan se liittyy yhteisöllisen olemisen affektuaaliseen, kokemukselliseen ja tunteelliseen puoleen.² Baudrillardin ajatus symbolisesta vuorovaikutuksesta pohjautuu Durkheimin pyhää koskeviin kirjoituksiin ja ottaa vaikutteita erityisesti Maussin lahjavaihtoteoriasta ja Bataillen ”ylijäämien” ajatuksesta. Baudrillard hyödyntää näitä teoreetikkoja kehittääkseen vastaperiaatteen vapaasti toisiinsa vaihdettavilla merkeillä eli simulaatioilla operoivalle myöhäiskapitalistisen yhteiskuntajärjestelmälle. Symbolista vuorovaikutuksen yhteisöllisyyttä luonnehtii välittömyys, intensiivisyys ja persoonakohtainen kokemuksellisuus, kun taas semioottiset yhteiskunnat ovat abstrakteja järjestelmien, kollektiivisten representaatioiden, koodien, rakenteiden ja normien aluetta (Arppe 2000, 23–24.)

Baudrillard (1975) yhdistää symbolisen vaihdon esimoderneihin, hieman kyseenalaisesti ”primitiiviksi” kutsumiinsa yhteisöihin ja asettaa sen vastakkain modernien ja myöhäismodernien tuotantoon keskittyvien yhteiskuntien ja niissä tapahtuvien abstraktien sosiaalisten suhteiden kanssa. Symbolisessa vaihdossa olennaista on vuorovaikutustilanteen kokemuksellinen, jaettu aspekti: vuorovaikutustilanne on ainutlaatuinen, intiimi, välitön suhde yksilöiden välillä. Symbolisen vaihdon piirissä asiat saavat merkityksen nimenomaan jaettuna kokemuksena: esimerkiksi syöminen ja juominen ovat vastavuoroista, jaettua toimintaa, eikä niitä nähdä merkityksellisinä ellei niitä tehdä

2 Symbolisuus tässä mielessä asettuu Baudrillardin teoriassa toiminnan funktionaalisuutta ja rationaalisuutta vastaan; esimerkiksi erilaisissa kulttuurien sisäisissä siirtymäriiteissä itse rituaalista toimintaa, aktia ei tule selittää tai rationalisoida vaan olennaista rituaalissa on symboliikka, rituaalin jaettu symbolinen, kokemuksellinen merkitys yhteisössä. Rituaaliin liittyy jaettu tunteellinen kokemus, joka pakenee rationaalista selittämistä ja ihmisten välisten suhteiden rationalisointi hävittää niiden symbolisen luonteen. Sosiaalinen toiminta saa aina merkityksen tiettyssä yhteisössä, tiettyjen ihmisten välisessä suhteessa eikä sitä voi kontekstistaan irroittaa (Arppe 2000, 24).

yhdessä. Sen sijaan moderneja ja myöhäismoderneja suhteita määrittää voimakkaasti taloudellinen tuotanto, jonka kasvattaminen ja sen avulla vaurauden lisääminen nähdään itseisarvoisena. Sosiaalisissa vaihtotilanteissa ei itse henkilöiden välinen relaatio tai jaettu asia ole merkityksellistä vaan vaihtoarvo ja vaihdosta saatu hyöty. Baudrillardin mukaan tämä eroaa radikaalisti esimoderneista, symbolisista suhteista: symbolisissa suhteissa vaihdettavien asioiden tuotanto ei koskaan ollut itsessään arvokasta vaan asiat saivat merkityksen vasta tietyssä sosiaalisessa kontekstissa. Moderneja ja myöhäismoderneja suhteita taas määrittää rationaalisuus ja kalkulointi ja Baudrillard erottaakin yhteisöllisyyden ja sosiaalisen käsitteet toisistaan – sosiaalinen, yhdessäolon rationaalinen hallinta ja laskelmointi syrjäyttävät symbolisen yhteisöllisyyden. (Baudrillard 1975, 78–81.)

Symbolisen vaihdon ytimessä on ajatus sosiaalisen olemassaolon yhteisöllisyydestä (Arppe 2000, 24). Baudrillard (1975) kritisoi nyky-yhteiskuntia sosiaalisen eristämisestä omaksi abstraktiksi alueekseen. Yhteiskunta nähdään yleisenä sosiaalisen alueena, josta affektit³ on riisuttu ja jäljellä on vain onttoja näennäisesti yhteisöllisiä rituaaleja. Symbolisen vuorovaikutuksen piirissä yhteisö on olemassa vain vuorovaikutuksen kautta, mutta nyt yhteisöllisyydestä on tullut täysin abstraktia, jaetuista merkityksistä riisuttua (Baudrillard 1975 78–79.) Arpeen mukaan Baudrillardin julistama ”sosiaalisen kuolema” tarkoittaakin yksinkertaisesti sitä, että yhteiskunnasta on tullut systeeminkaltainen abstraktio, joka irtaantuu yhteisön affektiivisesta, yhteisöllisyyttä korostavasta merkityksestä pyrkien kohti omaa täydellistymistään ja rakenteellista sulkeutumista (Arppe 2000, 24). Erilaiset perinteiset affektiiviset vastavuoroisuuden ja yhteisöllisyyden muodot kuten juhlat ja rituaalit yksityistyvät ja menettävät merkityksensä jaettuna, vaihdettuna kokemuksena.

Baudrillardin symbolisen vuorovaikutuksen teoria on kohdannut paljon kritiikkiä ja Baudrillardia kritisoineet ja kommentoineet teoreetikot ovat tulkinneet symbolisen vuorovaikutuksen merkitystä monin eri tavoin. Baudrillard ei määrittele yhdessäkään teoksessaan selkeästi mitä hän symbolisella vuorovaikutuksella tarkoittaa. Baudrillard

3 Baudrillard ei täsmennä tarkalleen, mihin affekteihin hän viittaa. Baudrillard kuvailee kuitenkin symbolisen vaihdon piiriin kuuluvia suhteita intohimoisiksi; niihin liittyy rakkautta, välittämistä, jopa aggressiota ja vaaraa (Gane 1991, 82). Symbolisessa vaihdossa jaetut asiat olivat merkityksellisiä, koska ne muuttivat yksilöiden välisiä suhteita. Kapitalistisessa yhteiskunnassa taas vaihdetut objektit ovat reifikoituja, merkityksistä tyhjennettyjä ja niitä kulutetaan merkkeinä eivätkä ne välitä mitään suhdetta yksilöiden välillä (Gane 1991, 82–83).

ajattelee ettei symbolista voi kuvata, nimetä muuta kuin epätäydellisten ilmaisujen kautta (Evans 2014, 19–20). Tässä mielessä symbolisuuden voidaan ajatella liittyvän siihen mitä Baudrillard kutsuu myös ”salaisuudeksi” eli sellaiseen singulaariseen olemisen tapaan, joka pakenee kaikkia määritelmiä, signifikaatioita. Baudrillardin yritys palauttaa tai sovittaa symbolinen vuorovaikutus semioottisen hallitsemaan yhteiskuntajärjestelmään voidaan tulkita yritykseksi rakentaa uutta kieltä ja ymmärrystä, joka puoltaa symbolista ja singulaarista olemista. Baudrillard ei kuitenkaan oleta että olisi mahdollista tai tavoiteltavaa palauttaa kulttuuria johonkin vanhanaikaiseen symbolisuutta suosivaan muotoon vaan hän näkee symbolisen vuorovaikutuksen mahdollisuutena murtaa nykyinen merkkivaltainen sosiaalinen järjestys (Genosko 1994, 20).

Baudrillardin teoriassa symbolinen ja semioottinen ovat vastakohtaisia järjestelmiä. Symbolinen merkitsee Baudrillardille elettyä, koettua, singulaarista olemisen luonnetta. (Evans 2014, 19.) Semioottinen taas viittaa homogenisoituun, merkkien kyllästämään sosiaaliseen elämään. Baudrillardin symbolisen vuorovaikutuksen teoriassa ongelmallista onkin hänen yrityksensä yhdistää vastakohtaisiksi määritellyt symbolinen ja semioottinen. Baudrillard luopuikin lopulta yrityksestään kehittää vallankumouksellista symbolisen vuorovaikutuksen teoriaa, sillä hän piti sitä turhan utopistisena ja sidottuna ajatukseen kriittisestä subjektista, jota ei nykyisessä myöhäismodernissa kulutusyhteiskunnassa ole. Hän kuitenkin jatkoi vastustamisen keinojen teoretisointia salaisuuden, viettelyksen ja käännettävyyden⁴ (*reversibility*) käsitteillä. Evansin (2014) mukaan Baudrillard alkoikin tulkita kieltä monitahoisena: sen sijaan, että se olisi vain koodi, kieli voi myös toimia käännettävyyden ”tapahtumapaikkana”. Kieli ei koskaan vain sano sitä mitä se tarkoittaa, vaan kielessä voidaan tehdä ero lausumisen ja signifikaation välillä.⁵ Ilmaiseminen lausumalla merkitsee kielellistä repeämää, joka muuttaa sosiaalisia suhteita ja ymmärrystä maailmasta eikä vain operoi valmiilla signifikaation malleilla vallitsevaa kulttuurista

4 Käännettävyys viittaa Baudrillardin teoriassa jokaisen järjestelmän sisäänrakennettuun ”pahuuden periaatteeseen”: Baudrillardin mukaan kaikilla järjestelmillä on potentiaali tuhota itsensä. Esimerkiksi tietokoneiden kehityksen myötä tulevat myös tietokonevirukset, jotka voivat lakkauttaa tietokonejärjestelmien itsensä toiminnan. Toisaalta Baudrillard näkee myös massojen hyödyntävän käännettävyyden strategiaa; poliittisen järjestelmän asettaessa heidät passiivisen objektin asemaan, he omaksuvat tämän aseman täysin vaipumalla täyteen hiljaisuuteen ja kieltäytyen poliittisesta ilmaisusta, johon edustuksellinen poliittinen järjestelmä perustuu.

5 Baudrillardin käsitys lausumisesta ilman signifikaatiota viittaa puhetapoihin, jotka eivät yritä tyhjentävästi määritellä kuvaamaansa kohdetta. Signifikaatio taas viittaa totalisoiviin, yksikköjä yhteenlukeviin diskursseihin.

koodia uusintaen. Kieleen kuuluvan ”salaisuuden” avulla Baudrillard pyrkii ylittämään aikaisemmin selkeäksi määrittelemänsä rajat signifikaation ja symbolisen välillä. (Evans 2014, 23, 75.)

Evans (2013, 75) yhdistää Baudrillardin lausumisen ja signifikaation erottelun Emmanuel Lévinasin kieltä koskeviin näkemyksiin ja erotteluun sanomisen ja sanotun välillä. Evans ei kuitenkaan avaa tätä yhteyttä tarkemmin eikä tarkenna Lévinasin tekemää erottelua. Lévinasin tuotantoa suomentaneen Antti Pönnin (1996) mukaan Lévinas puhuu sanomisesta kielenkäyttönä, jossa kieli ei viittaa merkkijärjestelmään tai kommunikaation välineeseen. Ennen kuin kieltä käytetään kommunikaation välineenä kieli on ensisijaisesti suhdetta toiseen, keskustelukumppaniin. Kieli näin ollen on ensijaisesti olemisesta suhteessa toisen kanssa, vuoropuhelua toisen kanssa eikä kieltä voi redusoida objektiksi, jota subjekti käyttää välineenään. (Pönni 1996, 21–22.)

Tämä käsitys kielestä on hyvin lähellä Baudrillardin näkemystä symbolisen ja semioottisen, lausumisen ja signifikaation eroista. Baudrillardille symbolinen vuorovaikutus ja lausuminen viittaavat kahdenkeskeiseen vuoropuheluun, vastakkainasettumiseen. Sen sijaan semioottinen ja signifikaatio liittyvät totalisoivaan kielenkäyttöön, merkkijärjestelmään, jossa kommunikoidaan ilman vastavuoroisuutta, toisen tuntemista. Baudrillardin näkemysten mukaan merkit ovat objekteja, joita manipuloiden kommunikoidaan.

Lévinasin mukaan sanomista (*le dire*) ei voi palauttaa sanottuun (*le dit*). Sanottu merkitsee sellaista, mikä voidaan tietää ja mitä voidaan hallita, määrittää sekä kumota. Sanotun piiriin kuuluvat lauseet, joiden totuusehdot voidaan määrittää, kuten ”S on P”. Ennen kuin sanottu tulee sanotuksi se on kuitenkin aina suunnattua jollekin toiselle ja tässä on sanomisen rooli: sanottu voi ilmetä vain sanomisessa, joka on toiselle suunnattua. Sanominen merkitsee Lévinasilla esiin tai alttiiksi asettumista, ruumiillisen olemassaolon tasolla tapahtuvaa vastaamista, vuoropuhelua. (Pönni 1996, 22.) Sanomisen käsite lähenee myös hyvin vahvasti Baudrillardin salaisuuden käsitettä siinä, ettei sanomisesta voi tyhjentävästi puhua eikä sen perusta voi koskaan tulla sanotuksi, aivan kuten Baudrillardin salaisuuskin pakenee totalisoivia representaatioita.

Kiinnostavaa on, kuinka Lévinas ja Baudrillard molemmat puhuvat siitä, mistä he sanovat

olevan mahdotonta puhua. Pönnin (1996) mukaan Lévinas esitti, että sanominen petetään aina, kun se käännetään sanotuksi, mutta tämä petos on vääjäämätön, jotta sanominen voidaan tehdä käsitettäväksi. Uskollisuutta sanomiselle voidaan kuitenkin osoittaa kiistämällä aina uudelleen ja tekemällä tyhjäksi sanottu: sanominen ei varsinaisesti tule sanotuksi, mutta jatkuvassa sanomisen ja sanotun kiistämisen kierrossa sanominen voi jossain määrin jättää jälkensä. (Pönni 1996, 23.) Olennaista kuitenkin Lévinasin käsityksessä on aina väliin jäävä rako sanomisen ja sanotun välillä, mitä myös Baudrillard pyrki puolustamaan lausumisen ja signifikaation välisessä erottelussaan ja singulaarisuuden puolustuksessa simulaatioilta. Baudrillardin vaikeus oli, ettei hän löytänyt tapoja kuvailla symbolista ja hänen symbolisen vaihdon teoria jäikin hyvin ontoksi. Käännettävyyden ja ironisuuden kautta hän kuitenkin onnistui kuvaamaan sitä singulaarisuutta, jota nähdäkseni symbolisen vaihdon teoriakin pyrki puolustamaan. Salaisuuden ajatuksessa tulee ilmi asioiden singulaarinen luonne, joka pakenee totalisointia. Simulaatio taas on äärimmäinen haaste singulaariselle olemiselle, sillä se hävittää eron olevan ja sen representaation välillä.

Baudrillardin symbolisen vuorovaikutuksen teoreettinen kehittäminen jää valitettavan sisällöttömäksi ja abstraktiksi. Hän pyrki nostamaan esiin antropologisia kuvauksia muun muassa Papua-Uuden Guinean kula-piireistä ja Kanadan alkuperäisväestön potlatch-seremonioista esimerkkeinä symbolisesta vaihdosta. Baudrillard näki symbolisen vaihdon merkitsevän luovaa kulttuurista toimintaa, joka tarjoaisi vaihtoehdon kapitalistisille tuotannon ja vaihdon arvoille (Kellner 2015). Hän kuitenkin epäonnistui tavoitteessaan kehittää niiden pohjalta mitään emansipatorista vaihtoehtoa vallitsevalle yhteiskuntajärjestykselle ja tämä epäonnistuminen on nähty merkittävänä ongelmakohtana Baudrillardin tuotannossa (ks. Gane 1991, 84–85). Samoin Baudrillardin salaisuuteen liittyvä kielellinen teoria jäi harmillisen keskeneräiseksi, sillä hän ei myöskään kehitellyt käsityksiään kielellisestä moninaisuudesta tai lausumisen ja signifikaation eroista pidemmälle.

Baudrillardin on usein arvosteltu nostalgisoivan ”vanhoja menneitä aikoja” ja tekevän mystisiä ja virheellisiä oletuksia muinaisista symbolisen vuorovaikutuksen yhteisöistä ja kulttuureista (ks. Genosko 2004, Kellner 1989). Baudrillard myös hieman keinotekoisesti ja yksinkertaistaen asettaa vastakkain ”primitiiviseksi” kutsumansa muinaiskulttuurit ja kapitalistiset, semioottiset kulttuurit. Hän myös toimii vastoin omaa kritiikkiään:

Baudrillard kritisoi marxilaista yhteiskuntakritiikkiä taipumuksesta omaksua ”Arkhimedeen piste”, ulkoinen näkökulma, josta käsin yhteiskuntaa voisi objektiivisesti kritisoida, mutta tekee itse juurikin näin symbolisen vuorovaikutuksen teoriallaan (Ritzer 1998, 21). Baudrillard hahmottaa symbolisen vuorovaikutuksen jonakin ”aidompana” sosiaalisena suhteena ja syyllistyy itse kritisoimaansa dikotomiseen ajatteluun luokitellessaan symbolisen aidon ja semioottisen pinnallisuuden kategorioihin. Toisaalta Baudrillard tunnisti teoriansa ongelmat ja luopui epätoivoisesta yrityksestä kehittää vallankumouksellista vastustamisen strategiaa symbolisen vuorovaikutuksen varaan.

Baudrillardin voidaan kuitenkin katsoa kehittäneen teoriaansa käännettävyyden ajatuksella. Arppe (2000, 25) esittääkin, ettei Baudrillard tyydy nostalgioimaan tai haikailemaan kadonneen yhteisöllisyyden perään vaan hän nostaa myöhemmissä teoretisoinneissaan symbolisen ja simulaation samalle tasolle, korvaten myöskin symbolisen käsitteen viettelyksen ja käännettävyyden käsitteillä. Irtautuessaan symbolisen vaihdon teoriasta Baudrillard hylkää kriittisen subjektin näkökulman ja tarkastelee erilaisia objektien strategioita, kuten massojen hiljenemistä. Arpeen (2000) mukaan Baudrillardin teoriassa ilmenevä objektien ”viettely”⁶ voidaan tulkita vastustamisen muotona jonkinlaiseksi kollektiiviseksi affektiksi, mutta sen subjektina ei voida ajatella olevan toiminnallaan omaa identiteettiään vahvistava ja peilaava yhteisö. Baudrillardin massa on ironinen, agnostinen transpoliittinen objekti, vailla yhtenäistä halua tai tietoisuutta ja myös kaikkien analyysirytysten ulottumattomissa.⁷ Yhteisöllisyys kulutusyhteiskunnassa ilmenee puhtaan rituaalisena toimintana, joka ei ole kollektiivisten representaatioiden ja ideologioiden synnyttämää. Tässä mielessä Baudrillard tavallaan vie Durkheimin kollektiivisen representaation idean äärimmäisyyksiin: Baudrillardin teoriassa yhteisö on pelkästään itsensä malli, omaan kuvaansa luhistunut eikä eroa ihanteen ja todellisen välillä ole. (Arppe 2000, 25–26.) Käsittelen tätä ajatusta tarkemmin seuraavassa pääluvussa. Tätä ennen

6 Baudrillardin teoriassa objektin käsite on monimerkityksellinen eikä se viittaa siten ainoastaan esineisiin. Arpeen (1992, 179) mukaan Baudrillardin objektit ovat ironisia, kuten massa tai femiininen ja niillä on kyky viettelä, eli johtaa harhaan, lumota subjekti. Objektit voivat käyttää hyödyksi dikotomioita, joissa ne on asetettu aina ”toisen” asemaan, kuten esimerkiksi massat kääntävät Baudrillardin teoriassa asemansa passiivisena vastaanottajana heitä kontrolloivaa yhteiskunnallista järjestelmää vastaan.

7 Baudrillardin massat eivät muodosta hegeliläis-marxilaisessa merkityksessä kansasubjektia, jolla olisi yksi yhteinen tahto ja päämäärä osallistua yhteiskunnan muotoiluun tuon tahdon mukaisesti. Transpoliittisuus viittaa massan häilyvyyteen: massat eivät vain vastusta hallitukseksi tulemisen, hallinnan kohteena, objektina olemista vaan koko hallitsemisen ajatusta eli ne vastustavat toimimista itseään hallitsevana kollektiivisena yhteiskunnallisena subjektina (Evans 2013, 78).

kuitenkin esitän, missä mielessä esittelemäni Baudrillardin käsitteistö on relevantti tutkielmani kannalta eli niiden poliittisen ulottuvuden.

2.2.3 Käsitteistön poliittinen relevanssi

Tyypillisesti Baudrillard kulutusyhteiskunnan ja simulaatioiden teorioita ei tulkita poliittisina kirjoituksina. Kulutusyhteiskuntaa koskevia kirjoituksia on tulkittu marxilaisena kapitalismin kritiikkinä. Simulaation teoriasta taas eniten keskustelua on nostattanut Baudrillardin mediateoria sekä provokatiiviset näkemykset terrorismista. Baudrillardin eri teorat kuitenkin voidaan kytkeä demokratian kriisiä koskevaan keskusteluun, sillä Baudrillardin esiin nostamat kulttuuriset ja yhteiskunnalliset muutokset asettavat merkittäviä haasteita edustuksellisen demokraattisen järjestelmän toiminnalle.

Baudrillardin hahmotteleman kulutusyhteiskunnan sosiaalinen ruumis on kompleksinen kokonaisuus heterogeenisiä yksilöitä, joiden identiteetit ovat jatkuvassa muutoksen tilassa. Pysyvät kollektiiviset identiteetit ovat väistyneet moninaisten, rakentuneiden identiteettien tieltä, mikä aiheuttaa haasteita poliittiselle edustukselliselle järjestelmälle, joka perustuu puoluepolitiikkaan. Poliittisten puolueiden kyky mobilisoida ihmisiä osallistumaan poliittisesti asettuu uhanalaiseksi, mikäli ne eivät kykene sopeutumaan identiteettien ja intressien moninaistumiseen.

Identiteettien ymmärtäminen rakentuneiksi ja pitkälti kulutuksen kautta muodostuviksi myös muuttaa yhteisöllisyyttä. Kulutusyhteiskunnassa yhteisöllisyys ilmenee hetkellisinä, muuttuvina ryhmäidentifikaatioina suhteessa yksilön omiin identiteetin rakentamisen ja erottautumisen pyrkimyksiin. Vastavuoroisuuden ja yhteisöllisyyden kokemusten puute ovat merkittävä haaste politiikalle, jos ihmiset eivät koe poliittista järjestäytymistä mielekkääksi eivätkä mobilisoidu joukkovoimaksi kollektiivisten identiteettien ja intressien ajamiseksi. Baudrillard kritisoikin kansalaisuuden käsitteen korvautuvan kuluttajuudella ja näkee markkinoiden logiikan universalisoitumisen vaikuttavan haitallisesti politiikkaan. Sosiaalinen antagonismi korvautuu erilaisilla poliittisilla elämäntavoilla ja tyyleillä, jolloin taistelut vallasta kesyntyvät ”muotivallankumouksiksi”, jotka ovat harmittomia vallitsevan yhteiskunnallisen järjestyksen kannalta (Baudrillard

1998, 94). Sen sijaan, että ihmiset kiistelisivät poliittisista kiistakysymyksistä, he tyytyvätkin ilmaisemaan mielipiteitään kuluttamalla niitä ilmaisevia merkkejä.

Identiteettien kompleksisuuden ja moneuden tilanteessa politiikkaa voi olla helpompi muotoilla intressien kautta, jolloin tiettyä intressiä voi ajaa ilman pakkoa tiettyyn kollektiiviseen identiteettiin. Poliitiikan muotoutuminen intressipolitiikaksi kuitenkin neutralisoi ongelmallisesti poliittisen universumin: jos tällä hetkellä poliittisina subjekteina esiintyviä ihmisryhmiä kuten sukupuolisia tai etnisiä ryhmiä ajatellaan intressiryhminä esimerkiksi erilaisten kaupallisten toimijoiden joukossa, joudutaan poliittinen tilanne hahmottamaan kilpailuna periaatteessa tasaveroisten intressiryhmien välillä (Pulkinen 1998, 155). Poliittisen toimijuuden hahmottaminen intressiryhminä häivyttää niitä valtasuhteita ja -kamppailuita, joiden seurauksena poliittiset ryhmät ovat syntyneet. Poliittista tilaa ei voi ajatella neutraalina kilpailutilanteena, jossa erilaiset samanarvoiset elämäntyyliä ja intressit pyrkivät saamaan tahtonsa ilmaistuksi poliittista päätöksentekoa varten. Baudrillardin symbolisen vuorovaikutuksen ja singulaarisen yksilöolemisen ajatukset puoltavat tätä: sen sijaan, että sosiaalisia suhteita hahmottettaisiin merkein ilmaistujen tyylien ja intressien kautta tulisi vuorovaikutusta ajatella uniikkien yksilöiden välisenä transitiivisena aktina, sosiaalisena vaihtona, joka muuttaa yksilön minuutta ja toimijuutta. Käsittelen tätä tarkemmin luvussa 4.1.

Myös merkkien luhistuminen muuttaa poliittista todellisuutta, sillä myös poliittista ymmärrystä jäsentäneet merkit kuten vasemmisto ja oikeisto tai poliittisiin puolueisiin liitetyt merkitykset ovat luhistuneet. Poliittista kenttää on yhä haastavampi hahmottaa poliittisten puolueiden kadottaessa aiemmat viittauspisteensä. Baudrillardin näkemykset pyrkivätkin haastamaan sitä, miten ymmärrämme politiikkaa. Kun ainoa jäljellä oleva poliittinen viittauskohde on heterogeeninen massa, Baudrillard näkee mahdollisuuden ja tarpeen perustuvanlaatuiseen muutokseen siinä, mihin poliittisen järjestelmämme perustetaan.

Baudrillard kritisoi myös median toimintaa kulutusyhteiskunnassa. Sen lisäksi, että medially on olennainen rooli kulutuksessa sen kanavoidessa kulutuksen ideologiaa ja välittämällä kulutusta ruokkivia mielikuvia media on myös kontrollin väline (Baudrillard 1981, 169). Olennaista mediassa ei Baudrillardille ole niinkään sisällölliset viestit vaan se, kuinka se ohjaa ihmisten tekemiä tulkintoja maailmasta ja suhdettamme toisiin ihmisiin ja

esineisiin. Baudrillardin mukaan massamediat korvaavat yksilöllisen kokemuksen ja uniikit elämäkokemukset yhtenäisellä median maailmalla (Baudrillard 1998, 122–123). Mediapainotteisessa yhteiskunnassa itse median muoto syrjäyttää viestien sisällöllisen merkityksen. Baudrillard (1981) esittää median luonteelle olevan tyypillistä, että se asettaa kaikki viestit samanarvoiseksi ja neutralisoi ne, jolloin poliittiset ja yhteiskunnalliset tapahtumat asettuvat informaatiovirrassa samalle tasolle kuin viihteellisetkin sisällöt. Media riisuu tapahtumat niiden alkuperäisistä merkityksistään ja muuttaa ne kulutettaviksi mediasisällöiksi. (Baudrillard 1981, 172–176.)

Mediateknologioiden kehittyminen ja julkisen alueen mediakeskeisyys muuttavat poliittista kulttuuria, mutta politiikan teoreetikot eivät ole olleet yksimielisiä siitä, onko kehitys positiivista vai negatiivista. Tiedotusvälineiden vapautuminen poliittisesta kontrollista ja niiden kyky ohjata politiikkaa on nähty yhtenä syynä poliittisen keskustelun pirstaloitumiseen (della Porta 2000, 241). Medioiden viihteellinen luonne ja kilpailu katsojista myös saavat aikaan sen, että myös politiikan sisällöt esitetään median toimintaperiaatteiden mukaisesti, kuten Baudrillardkin kritisoi. Tämä näkyy esimerkiksi poliitikkojen yksityiselämän korostumisena heidän poliittisten ohjelmiansa sijaan ja rahan merkityksen korostumisena politiikassa, kun näkyvyyttä saavat ne, joilla on siihen varaa (della Porta 2000, 241).

Median on myös esitetty korvaavan organisationaalisen linkin kansan ja poliittisen järjestelmän välillä (Marsh 2013, 233). Baudrillardin näkee tämän hyvin ongelmallisena median yksisuuntaisen kommunikaatiotyylin vuoksi. Baudrillardin (1988) mukaan massamedioiden kontrolli ja voima perustuu siihen, etteivät ne mahdollista omaehtoista vastaamista välittämiinsä viesteihin. Median viestit ovat aina yksisuuntaista puhetta, ei vastavuoroista vuorovaikutusta. (Baudrillard 1988, 207–208). Vastausmahdollisuudet on redusoitu ennakoituihin, kontrolloituihin binäärisiin kyllä–ei-vastauksiin, jotka tuottavat simulaatioita vastanneen kansan olemuksesta ja mielipiteistä (Baudrillard 1993b, 62–64). Näitä simulaatioita taas käytetään hyväksi poliittisten ohjelmien muotoilussa. Jos media korvaa instituutiot poliittisen järjestelmän ja yksilöiden välisenä linkkinä, se Baudrillardin teorian nojalla johtaa poliittisen vuorovaikutuksen katkeamiseen. Baudrillardin näkemykset haastavat ajatuksen itsehallinnollisesta, itseään kollektiivisesti ohjaavasta yhteisösubjektista: media ei voi hänen mukaansa toimia kollektiivisen representaation tuottajana ja kansan olemuksen ja tahdon simulointi lopulta ajaa itsensä käännettävyyden

logiikan mukaisesti omaan tuhoonsa. Käsittelen tätä tarkemmin seuraavassa pääluvussa.

Baudrillardin teoria kulttuurisista diskursseista, koodeista painottuu enimmäkseen kapitalistisen kuluttajakulttuurin kritisoimiseen, mutta hän nostaa esiin myös poliittisia diskursseja eli koodeja, jotka ohjaavat yhteiskunnan toimintaa. Yksi tällainen diskurssi, suuri narratiivi on juuri aiemmin mainitsemani itsehallinnon ja yhteisösubjektin ajatuksiin perustuva demokratianäkemyks. Kuten kuluttajakulttuurin tapauksessa, myös poliittisen kulttuurin alueella Baudrillard pyrkii paljastamaan niitä puhetapoja, jotka ohjaavat ajatteluamme ja toimintaamme. Baudrillard esittää kansan osallistumista korostavan demokratianäkemyksen hallitsevan edelleen ymmärrystämme politiikasta vaikka yhteiskunnallis-kulttuuriset olosuhteet ovat muuttuneet huomattavasti tuon demokratianäkemyksen syntyajoista. Baudrillard vaatiikin täysin uudenlaista poliittista ymmärrystä, joka perustuisi yhteisösubjektiivien sijaan singulaarisuuteen. Näin ollen Baudrillardin poliittinen teoria pohjautuu loppujen lopuksi vahvasti hänen ajatukseensa symbolisesta vastavuoroisesta vaihdosta, pyrkimykseen löytää tapoja puhua ja ilmaista itseään koodien ulkopuolella.

3 BAUDRILLARDIN POLIITTINEN TEORIA

Tavoitteenani on tässä luvussa rakentaa kokonaiskuvaa Baudrillardin melko rönsyilevistä poliittisista teksteistä. Esitän, että Baudrillardin merkkiteoria, kulutusyhteiskunnan analyysi ja massatematiikka ovat yhdistettävissä yhdeksi narratiiviksi, joka kuvaa monipuolisesti länsimaisen yhteiskunnan kehitystä modernista myöhäismoderniin ja kritisoi moderneja rationalismin ja inhimillisen kehityksen ihanteita. Vaikka Baudrillardin tekstejä hyvin usein luetaan irrallaan toisistaan, koska ne käsittelevät temaattisesti eri aiheita, näen, että eri tekstit muodostavat yhtenäisen kuvauksen modernisaatioprosessista, joka on vaarassa kääntyä itseään vastaan. Baudrillardin yhteiskunnallinen analyysi esittää, että modernit tavat ymmärtää inhimillistä toimijuutta ja yhteiskunnallisuutta eivät ole yhteensopivia postmodernin kulttuurin kanssa. Tämä asettaa siten myös muutospaineita edustukselliselle demokratialle, jonka juuret ovat valistuksessa ja moderneissa ajattelutavoissa. Tutkielmani viimeisessä pääluvussa hahmottelenkin, millaisia seurauksia Baudrillardin analyysillä on demokratiateorialle ja minkälaista demokratianäkemystä hänen ajatustensa perusteella on mahdollista rakentaa.

Tässä luvussa tarkastelen Baudrillardin poliittista analyysiä kolmesta näkökulmasta. Ensiksi käsittelem edellisessä luvussa esiteltyjä kulutusyhteiskunnan piirteitä moderni–postmoderni-erottelun kautta ja tarkastelen, mitä kulutusyhteiskunnan postmoderni kulttuurinen konteksti tarkoittaa politiikan näkökulmasta. Seuraavaksi esittelen lyhyesti Baudrillardin näkemyksen politiikan kehityksestä esimodernista nykypäivän kulutusyhteiskuntaan. Viimeisissä alaluvuissa käsittelem Baudrillardin massatematiikkaa hegeliläis-marxilaisen demokratiateorian ja durkheimiläisen kollektiivisen itsetietoisuuden näkökulmasta ja osoitan, että olemme Baudrillardin mukaan siirtyneet aikaan, jossa nämä kaksi tulkintatapaa ovat vanhentuneita ja este postmodernille politiikan tulkinnalle. Tarkoituksena tässä pääluvussa on luonnehtia niitä kulttuurisia muutoksia, jotka johtavat sosiaalisen ja poliittisen elämän muutoksiin ja asettavat haasteita edustuksellisen demokratian toiminnalle.

3.1 Baudrillard postmodernin teoreetikkona

Baudrillardia on tituleerattu, useimmiten ivallisesti ja negatiivisessa mielessä, postmoderniksi ajattelijaksi. Lähestyn itsekin hänen kirjoituksiaan postmoderneina, mutta haluan irrottautua tunnetuimpiin kuuluvan Baudrillard-komentoijan Douglas Kellnerin tulkinnasta. Kellner (1989) kutsuu Baudrillardia postmoderniksi teoreetikoksi ja katsoo tämän olevan ensimmäisiä ”postmodernin teorian” kehittäjiä. Hänen tulkintansa mukaan Baudrillard suhtautuu postmoderniin toisaalta nihilistisesti ja toisaalta ”postmodernista karnivaalista” ilakoiden. Kellnerin tulkinta ei mielestäni ole kovin osuva; toisen tunnetun kommentoijan, Mike Ganen mukaan Kellner lukee Baudrillardia pinnallisesti ja omasta, voimakkaan marxilaisesta näkökulmastaan käsin (Gane 1991, 51–52). Myös Alan Sokal ja Jean Bricmont ovat teoksellaan *Fashionable Nonsense: Postmodern Intellectuals' Abuse of Science* (1998) osallistuneet Baudrillardin työn lokaamiseen postmodernina ”hölynpölynä”, joka mielivaltaisesti väärinkäyttää tieteellistä sanastoa luodakseen hienolta kuulostavaa, mutta tosiasiaa sisällötöntä teoriaa.

Se, että Baudrillard yleisesti mielletään postmoderniksi teoreetikoksi, johtunee siis pitkälti Kellnerin ja muiden samalla tavalla tulkinneiden kriitikoiden töistä. Huomionarvoista on, että Baudrillard ei itse teoksissaan käytä paria kertaa lukuunottamatta termiä ”postmoderni” vaan hän puhuu tyypillisesti vain kehittyneistä moderneista yhteiskunnista ja kulutusyhteiskunnasta. Tässä mielessä Baudrillardin kohdalla onkin osuvampaa puhua myöhäismodernista postmodernin sijaan, sillä Baudrillard ei tee selkeää erottelua moderniin aikaan ja sen jälkeen tulevaan postmoderniin aikakauteen, vaan hänen kuvaama modernisaatioprosessi hahmottaa nykyisen kulutusyhteiskunnan ja kulttuuriset muutokset osana modernia kehityskulkua, modernin kulminaationa. Näin ollen Baudrillardin postmodernisuus ei ole missään nimessä yksiselitteistä. Baudrillardia on myös luettu modernina teoreetikkona, joka nostalgisoi aikaa ennen ”postmodernia” ja nimenomaan kritisoi postmodernia aikaa moderneista lähtökohdista käsin (ks. Pulkkinen 1998, 77–83).

Baudrillardin ironinen ja liioitteleva kirjoitustyyli sekä runollinen, eri tieteiden termistöä lainaava tapa käyttää kieltä tekevät hänen teoriastaan monitulkintaisen, mikä näkyy myös keskenään ristiriitaisina tulkintoina kommentaareissa. Erilaisia tulkintoja selittää myös se, että Baudrillardin tekstejä on usein luettu pinnallisesti. Baudrillardin teoksia leimaa jopa

pakonomainen johdonmukaisuus, mutta mikäli niitä luetaan erillään ja niiden kärkeviä väitteitä käsitellään erillään laajemman kokonaisuuden kontekstista, on lähes vääjäämätöntä, että Baudrillardin tekstit vaikuttavat absurdeilta tai hedelmättömiltä. Baudrillard on mielestäni teoreetikko, jonka ajatteluun ei voi tutustua vain yhden pääteoksen kautta, vaan hänen teoksensa kietoutuvat monihaaraiseksi, mutta koherentiksi kokonaiskertomukseksi länsimaiden kulttuurisesta ja poliittisesta kehityksestä modernista myöhäismoderniin.

Baudrillardiin usein liitetty postmodernin käsite itsessään on myös problemaattinen. Käsitteelle ei ole yksiselitteistä määritelmää ja postmodernista puhutaan hyvin eri tavoin esimerkiksi yhteiskuntatieteiden, historian, kirjallisuuden ja taiteen tutkimuksen parissa. Kotkavirran ja Siroson (1986) mukaan ajatus postmodernista jonakin täysin uutena aikakautena on kiistelty eikä historiallista, ajallista muutosta modernista johonkin radikaalisti toiseen ole yhteiskuntateoreettisesti osoitettu. Kotkavirta ja Sironen kuitenkin esittävät, että postmodernia voidaan tulkita kulttuurisena ilmiönä ja uudenlaisena tietoisuutena ja ajattelutapana suhteessa moderniin. Tämä merkitsee irroittautumista tietyistä moderniin liitetyistä myyteistä ja niiden hahmottamista uudessa valossa, mikä mahdollistaa uudenlaisen suhteen nykyaikaan sekä uudenlaisen tavan hahmottaa nykyajan suhdetta menneeseen ja tulevaan. Kotkavirta ja Sironen esittävätkin, että postmodernia voitaisiin näin tulkita uutena tietoisuutena modernista. (Kotkavirta & Sironen 1986, 28–29.)

Tulkitsen tässä työssä Baudrillardin asennoitumista nykyaikaan Kotkavirran ja Siroson postmoderni-tulkinnan mukaisesti: Baudrillard ei puhu postmodernista modernista erillisenä aikakautena vaan postmoderni ilmenee Baudrillardin teoriassa moderniin liittyneiden piirteiden kriittisenä tarkasteluna ja erityisesti politiikkaa ja kulttuuria koskien pyrkimyksenä hahmottaa uudenlaisia, modernista irroittautuvia ajattelutapoja. Postmoderni siis merkitsee Baudrillardin kohdalla suhteen muutosta moderniin, uudenlaista tietoisuutta ja ajattelua eikä modernin jälkeen tulevaa, radikaalisti muuttunutta aikaa.

Myöhäismodernin käsitettä taas on osuvampaa käyttää niiltä osin, kun Baudrillard vertailee modernia aikaa ja nykyistä kulutusyhteiskuntaa keskenään, koska Baudrillardin hahmottelema nyky-yhteiskunta on modernisaation huipentuma, modernin sisäistä muutosta, jossa kuitenkin näkyy selkeä murros modernin yhteiskunnan ja ajattelun piirteisiin nähden.

Baudrillardia voidaan pitää siis postmodernin teoreetikkona siinä mielessä, että hän tarkastelee kriittisesti niitä modernisaatiokehityksen piirteitä, joiden hän katsoo johtaneen nykyisen kulutusyhteiskunnan syntyyn. Ryan Bishop (2010) listaa monia yhteiskunnallisia muutoksia, jotka selittävät Baudrillardin kriittistä näkökulmaa, kuten taloudelliset siirtymät feodalismista merkantilismiin ja siitä moderniin kapitalismiin, subjektin keskeisyyden poliittisena ja historiallisena kielikuvana, tieteen muuttumisen luonnon kuvailusta ihmistä hyödyttävän tiedon tuottamiseksi, kaupungistumisen ja kuluttajakulttuurin, erilaisten medioiden synnyn sekä yleisen innovaatioiden ja kehityksen ihannoimisen. Nämä kaikki piirteet merkitsevät kokonaisvaltaista muutosta yhteiskunnallisissa kerrostumisissa ja poliittisissa järjestelmissä. Baudrillard lähestyy modernia historiallisena aikakautena, jossa keskeisessä osassa ovat erilaiset vallankumoukselliset muutokset ajattelun, merkkien ja representaation saralla. (Bishop 2010, 132–133.)

Tulkitsen Baudrillardin teoretisointia kertomuksena modernisaatiosta. Jari Aron mukaan sosiologiselle kulttuurikritiikille onkin tyypillistä, että se esitetään modernisaatioprosessista kertovana historianfilosofisena kertomuksena, joka kuvailee ihmisten elämän muutosta traditionaalisten yhteisöjen välittömistä vuorovaikutussuhteista modernien yhteiskuntien välittyneiksi vuorovaikutussuhteiksi. (Aro 1995, 57–58.) Usein modernisoitumiskertomukset muistuttavat toisiaan sisällöllisesti. Aro (1995) toteaa, että modernisaatiota kuvaillaan usein yhteiskunnan instituutioiden ja tavallisen elämän monimutkaistumisena. Nykyaikaista kulttuurista tilaa luonnehditaan yhtenäiskulttuurin arvojen murentumisena ja sen korvautumisena keskenään kilpailevilla, moninaisilla arvoilla. Yksilön ei enää nähdä kuuluvan vain yhden yhteisön vaikutuspiiriin, vaan hän on osana useita ryhmiä ja vuorovaikutusverkostoja, mikä vaikuttaa siihen, että yksilö joutuu itse arvioimaan ja valitsemaan useiden arvojen välillä. (Aro 1995, 58.)

Erilaiset modernisoitumista koskevat kuvaukset päätyvät kuitenkin erilaisiin lopputuloksiin riippuen siitä, mikä kulttuurikritiikin tavoitteena kulloinkin on ja millaisesta arvomaailmasta se kumpuaa. Aro (1995) nostaa esiin kolme erilaista suhtautumistapaa moderniin kehitykseen. Pessimistinen näkemys, jota edustavat esimerkiksi Theodor Adorno ja Max Horkheimer, korostaa modernisaation tulkinnassaan välittyneiden suhteiden lisääntymistä intiimien, välittömien suhteiden kustannuksella ja vakaiden arvojen kokemuksen heikkenemistä. Optimistiset tulkinnat taas korostavat erilaisten

yhteiskunnallisten ja kulttuuristen roolien moninaistumisen sekä normien ja arvojen relativisoitumisen, lisääntymisen ja monimutkaistumisen lisäävän yksilöiden valinnanmahdollisuuksia ja itsereflektiota. Ambivalenssia korostava modernisaatiokertomus kuvaa puolestaan kehityksen ristiriitaista luonnetta, esimerkiksi vapauksien ja toisaalta riippuvaisuussuhteiden lisääntymisen kautta. (Aro 1995, 58–59.)

Aro ei luokittele Baudrillardia mihinkään näistä tulkintatavoista. Tämä on mielestäni paikallaan, koska Baudrillardin versio modernisoitumiskertomuksesta ei ole yksiselitteisesti pessimistinen tai optimistinen ja hänen ironisoiva kielenkäyttönsä ja eri teoksissa esitetyt keskenään ristiriitaiset väitteensä vaikeuttavat Baudrillardin oman suhtautumisen tulkintamista. Kuten aikaisemmin mainitsin, Baudrillardin on tulkittu edustavan pessimististä näkemystä ja häntä on kritisoitu menneiden aikojen nostalgisoinnista ja nihilistisestä suhtautumisesta nykytilanteeseen. Baudrillardia on kuitenkin tulkittu myös optimistina tai hänen teoriansa on nähty avaavan mahdollisuuksia tulevaisuuden optimistiselle tulkinnalle ja voidaan ajatella, että Baudrillardia erottaa esimerkiksi Frankfurtin koulukunnasta nimenomaan hänen toiveikkuutensa tulevaisuuden suhteen (ks. Chen 1987, Evans 2014). Yhdyn omassa tulkinnassani jälkimmäiseen näkemykseen: vaikka Baudrillard suhtautuu kriittisesti nykytilanteeseen, ei hänen teoriansa merkitse nihilismiä tai toivottomuutta vaan näen sen mahdollistavan uudenlaisia tapoja ymmärtää yhteiskunnallista ja poliittista. Baudrillardin poliittinen teoria asettuu vastustamaan moderneja ihanteita, kuten rationaalisuutta ja ihmiskunnan kehitystä, sillä hän näkee niihin perustuvan yhteiskunnallisen ja poliittisen järjestyksen muuttuvan näiden arvojen irvikuvaksi modernisaatioprosessin edetessä.

Lyotard selitti postmodernin tarkoittavan metanarratiivien murenemistä, epäilyä niitä suuria kertomuksia kohtaan, jotka määrittivät ihmisten ajattelua modernissa (Lyotard 1985, 29). Samaan tapaan Baudrillardin kritiikin voidaan nähdä kohdistuvan moderneihin varmoihin totuuksiin ja tapoihin kategorisoida maailmaa binaaristen vastakohtaisuuksien kuten mieli–ruumis, subjekti–objekti tai yksityinen–julkinen kautta. Baudrillard pyrkii pois moderneista selitystavoista: hän puolustaa asioiden singulaarista luonnetta universaalien diskurssin luomisen sijaan ja suosii tulkintaa, jonka mukaan todellisuus ei ole tyhjentävästi representoitavissa kielessä. Hän vastustaa asioiden lopullista määrittelyä ja siten myös modernin ihannetta rationaalisuudesta ja tieteellistä ihannetta selittää maailmaa mahdollisimman tarkasti ja eksaktisti. Baudrillardille postmoderni tulee esiin ilmiöissä,

joita modernit metanarratiivit eivät pysty sisällyttämään itseensä. Hän ihailee teoreetikkoja, joiden kirjoitukset merkitsevät murtumaa modernin hegemoniassa, kuten esimerkiksi Nietzsche, Bataille, Heidegger ja Mauss (Bishop 2010, 133).

Baudrillardin kritiikki kohdistuu myös moderniin subjektikäsitteeseen. Hän väittää, että kulttuurinen muutos on muuttanut olennaisesti sitä, miten ymmärrämme subjektiuden sekä subjektin ja objektin välisen suhteen. Bishopin (2010) mukaan valistuksesta asti objekti on ymmärretty subjektin peilinä, jonka kautta subjekti ymmärtää itsensä minuutena, joka on sekä samanlainen että erilainen kuin muut minuudet. Subjekti myös ymmärtää, että hän itse toimii objektina samaan tapaan muille heidän tietoisuuksissaan. Tähän suhteeseen liittyy erilaisia modernia olemassaoloa määrittäviä asetelmia kuten sisäisyys–ulkoisuus tai julkinen–yksityinen. Subjekti–objekti-suhde konstituoii yksilön ymmärrystä ja toimii perustana toimijuudelle, maailmassa toimimiselle. Baudrillard väittää, että 1970-luvulta alkaen, erityisesti medioiden ja informaatio- ja kommunikaatioteknologioiden kehityksen myötä, nämä subjektin ja objektin sekä yksityisen ja julkisen väliset erottelut murenevat. (Bishop 2010, 133–134.)

Medioiden kehitys siis vaikuttaa siihen, miten ihmiset ovat suhteessa toisiinsa ja ymmärtävät itseään. Baudrillard käsitteellistää sosiaalisen olemisen muutosta termeillä *scène* ja *obscène*. Bishopin tulkinnan mukaan subjekti-objekti-suhde ilmenee ”näyttämöllä” (*scène*), joka jakautuu yksityiseen ja julkiseen alueeseen. Medioiden kehitys hämärtää rajaa julkisen ja yksityisen välillä romahduttaen ”näyttämön” ja synnyttäen lopulta yleisen rivouden (*obscène*) tilan, jossa kaikki on näkyvillä, ilman yksityisen ja julkisen välistä eroa. (Bishop 2010, 134.)⁸ Julkisen ja yksityisen luhistuminen yhdeksi tilaksi näyttäytyy Baudrillardille negatiivisena ilmiönä. Baudrillard ajattelee jaon yksityiseen ja julkiseen tilaan mahdollistaneen sen, että ihmiset saattoivat kriittisesti ymmärtää, kuinka historialliset olosuhteet ja ideologiat muokkaavat tapaa, jolla ymmärrämme maailmaa ja yhteiskunnan sosiaalista järjestystä. (Bishop 2010, 134). Nykyisessä myöhäismodernissa yhteiskunnassa taas vallitsee transpoliittinen tila, jossa kaikki on sosiaalista ja poliittista (Baudrillard 1993c).

8 Baudrillard käyttää tästä usein esimerkkinä tosi-tv:tä. Tosi-tv-ohjelmat muuttavat Baudrillardin mukaan koko olemisemme tapaa, sillä tosi-tv:ssä ihmiset ovat samaan aikaan sekä subjekteja että objekteja: katsomme televisiota, mutta myös katsomme televisiosta tavallisia kadunihmisiä eli meitä itseämme, tosi-tv koskettaa meitä katselijoita.

Transpolitiikan termillä Baudrillard viittaa politiikan kentän luhistumiseen – kun kaikki nyky-yhteiskunnassa vaikuttaa poliittiselta, poliittisuuden merkitys romahtaa eikä mikään ole enää poliittista. Baudrillard toteaa, ettei politiikka rajoitu enää erityiselle politiikan kentälle vaan talouteen, taiteeseen, tieteseen ja jopa urheiluun liittyvät omat poliittiset aspektinsa (Baudrillard 1993c, 8). Poliitiikan liiallisuutta Baudrillard pitää ”rivona” ja hän vertaa tilannetta länsimaisen kulttuurin yliseksuaalisuuteen, seksuaalisten sisältöjen runsauteen, joka johtaa lopulta banaaliuteen, tilanteeseen, jossa kaikki on esillä eikä mitään jätetä näyttämättä. Baudrillardille olennainen ajatus on ”salaisuuden” puute kulttuurissamme. Kun kaikki tehdään näkyväksi, kun kaikki koetaan seksuaalisena tai poliittisena, nuo kategoriat menettävät merkitystään ja kiinnostavuuttaan. Tämä mielestäni käy myös selitykseksi sille, miksi monet ihmiset eivät ole kiinnostuneita politiikasta. Poliitiikan läsnäolo kaikkialla on uuvuttavaa ja moninaisten, monimutkaisten poliittisten kiistakysymysten seuraaminen koetaan helposti aikaa vievänä. Baudrillard itse puhuu kansalaisten kyllästymisestä politiikkaan ja kiinnostuksen suuntautumisesta poliittisten asioiden sijaan vihteeseen ja omaan yksityiseen elämään.

Baudrillardin transpoliittisuuden termi viittaa myös aiemmin käsittelemääni merkkien ”kelluvuuteen”. Baudrillard havainnollistaa tilannetta transvestismin esimerkillä (1993c, 20). Transvestismi leikittelee stereotyyppisillä naiseuden ja mieheyden merkeillä kuten mekoilla tai parroilla irrottaen lopulta nuo merkit niiden alkuperäisistä viittauskohteista, jolloin henkilön sukupuolisuutta on vaikea määritellä ulkoisten merkkien kautta. Samaan tapaan politiikan kentällä poliittisten merkkien kuten vasemmiston tai oikeiston merkkien keskinäinen vaihdettavuus hajottaa poliittista diskurssia. Poliittiset merkit tyhjenevät alkuperäisestä merkityksestään, kun ne joutuvat laajan joukon yhtenäiseksi nimittäjäksi, esimerkiksi keskenään hyvin erilaisten poliittisten liikkeiden käyttäessä samaa käsitteistöä tai iskulauseita.

Baudrillardin näkemys politiikan muuttumisesta transpolitiikaksi liittyy nähdäkseni poliittisten kysymysten luonteen muutoksen globaalissa monimutkaistuneessa maailmassa. Monet kehitystendenssit ovat muuttaneet politiikan kenttää ja sitä, miten ymmärrämme poliittisuutta. Poliitiikan institutionaalisuuden heikentymisen myötä poliittista kenttää ja sen toimijoita on vaikeampi hahmottaa, sillä toimijat eivät jäsenny enää selkeiksi tunnistettaviksi ideologisiksi instituutioiksi kuten puolueiksi tai yhteiskunnallisiksi liikkeiksi. Epämuodollinen, hetkellinen ja mediapainotteinen poliittinen

yksilöosallistuminen pirstoo politiikan kentän aikaisempaa institutionaalista jäsentyneisyyttä. Globalisaatio taas monimutkaistaa ja moninaistaa poliittisten kysymysten kirjoa eikä politiikka koske enää pelkästään oman kansallisvaltion tai muun paikallisen yhteisön asioita. Mediakeskeisenä aikana julkinen poliittinen keskustelu on nopeatempoista ja moniin medioihin pirstoutunutta eikä medioiden toimintamuoto varsinaisesti suosi dialogisuutta vaan monien viestien nopeaa virtaamista.

Baudrillardin näkemys politiikan kentän hajautumisesta on siis osuva, sillä se tavoittaa julkisen tilan muutoksen; politiikka ei enää tapahdu selkeästi julkisella areenalla, jonne kansalaisten intressit ja huolet heijastetaan ja jossa ne otetaan osaksi poliittista päätöksentekoa. Poliittikka ei myöskään tapahdu tietyssä ajassa ja paikassa, tiettyjen poliittisten henkilöiden toimesta, kuten Weberin ammatti- ja tilapäispolitiikan ihanteet sanelevat, vaan institutionaalisen poliittisen toimijuuden rinnalle on noussut ajatus ihmisistä arkipäivän poliitikkoina, jotka tekevät jatkuvasti poliittisia valintoja esimerkiksi kulutusvalinnoissaan. Poliittista toimijuutta muuttaa myös se, että poliittiset kysymykset eivät enää selkeästi jaa ihmisiä heidän arvomaailmoja vastaaviin ryhmiin, vaan uudenlaiset, monimutkaiset poliittiset kysymykset esimerkiksi ympäristöön tai ihmisoikeuksiin liittyen jakavat ihmisiä sisäisesti: koemme sisäisiä konflikteja sen sijaan että kokisimme oman kantamme olevan konfliktissa toisin ajattelevien kanssa (ks. Ankersmit 2007, 37–38).

Baudrillardin transpolitiikan, poliittisen luhistumisen ajatus liittyy hänen symbolisen ja semioottisen väliseen erotteluunsa, joka heijastelee eroa moraalisen toimijuuden ja kuluttajuuden välillä. Allan (2010) toteaa Baudrillardin merkkiteorian rakentuvan ajatukselle, että representaatio perustuu merkin ja todellisuuden välisen yhtäläisyyden periaatteelle: merkkien on mahdollista representoida todellisuutta, erityisesti sosiaalista todellisuutta. Perinteisten sosiaalisten yhteisöjen jäsenet olivat todellisuuteen juurtuneen, maanläheisen kulttuurin (*grounded culture*) sisällä, kun taas myöhäismodernit sosiaaliset yhteisöt kuuluvat hyödykkeellistetyn kulttuurin (*commodified culture*) sisälle. Juurtunut kulttuuri syntyy kasvokkain tapahtuvasta vuorovaikutuksesta ja sen tavoitteena on luoda merkityksiä, moraalisia rajoja, normeja, arvoja, uskomuksia ja niin edelleen. Hyödykkeellistetty kulttuuri tuotetaan kapitalismin ja massamedian näkökulmasta ja sen tavoitteena on vietellä yksilö ostamaan tuotteita. Juurtuneessa kulttuurissa ihmiset ovat moraalisia toimijoita, kun taas hyödykkeistetyssä kulttuurissa ihmiset ovat ennen kaikkea

kuluttajia. Siirtymän moraalisen toimijuuden kulttuurista kuluttajuuden kulttuuriin on postmodernissa teoriassa nähty johtavan kulttuuriseen fragmentaatioon ja identiteettien hajoamiseen. (Allan 2010, 305–306.)

Kulttuurinen fragmentaatio murentaa modernia subjektikäsitystä, johon myös modernin demokraattisen yhteiskuntajärjestyksen voidaan ajatella alun perin perustuneen. Allanin (2010) mukaan moderni subjektikäsitys perustuu ajatukseen yksilöstä, jolla on vahva ja selkeä identiteetti ja kyky ylläpitää demokraattista järjestystä. Moderni subjekti kuitenkin korvautuu uudella itsetietoisuudella, hajaantuneella subjektilla, jonka identiteetti on häilyvä, vaihteleva kokoelma erilaisia identifikaatioita. (Allan 2010, 314.) Eksklusio, minän erillisuus muista, on olennainen identiteetin rakentamisen muoto. Eksklusion tapojen voidaan kuitenkin väittää muuttuneen myöhäismodernissa yhteiskunnassa. Allan toteaa eksklusiolla olleen modernissa selkeä merkitys varhaisissa tasa-arvoa ja demokratiaa ajavissa liikkeissä, sillä identifioituminen johonkin poliittiseen ryhmään tarjosi ihmisille vahvan identiteetin (Allan 2010, 314). Vahvalla ryhmäidentiteetillä taas on suuri merkitys poliittisen toiminnan motivoijana ja se sitouttaa yksilöä ryhmän poliittiseen toimintaan, yritykseen muotoilla sosiaalisia diskursseja uudelleen.

Yhtenäisiin identiteetteihin perustuva poliittinen toimijuus muuttuu kuitenkin kulttuurisen fragmentaation ja epävakaiden identiteettien kontekstissa ongelmaksi. Esimerkiksi rodulliset tai sukupuoliset identiteetit, jotka motivoivat mustien vapautusliikettä tai feminististä liikettä, ovat moderneja: ne yhdistävät yksilöt yhdeksi kokonaisuudeksi, yhteiseksi identiteetiksi (Allan 2010, 314–315). Kun identiteetit ymmärretään postmodernisti rakentuneiksi, moninaisiksi ja muuttuviksi, on vaikeampi muodostaa yhteisöllisiä identiteettejä demokraattisten yhteiskunnallisten liikkeiden perustaksi. Yksilön olemista ei määritä yksinkertaisesti esimerkiksi sukupuoli vaan hänellä on myös muita identiteettejä, joihin liittyy erilaisia intressejä ja jotka muuttavat yksilön käsityksiä itsestä ja muista (Allan 2010, 315). Yksilöllisiä ihmisiä, joilla on moninaiset identiteetit ja monimutkaiset keskinäiset vuorovaikutussuhteet, on vaikea sisällyttää suuriin narratiiveihin, jotka yksilöllisyyden sijaan suosivat jotakin laajempaa sosiaalista kategoriaa ja sulkevat pois muita kategorioita. Näin ollen Baudrillardin ajatukset heterogeenisestä massasta, jota on vaikea edustaa, käyvät järkeen tätä postmodernia kulttuurista taustaa vasten.

Yhteisöllisyys kokee siis myöhäismodernissa yhteiskunnassa muutoksen. Allan (2010) vertaa Baudrillardin teoriaa Zygmunt Baumanin postmodernia koskeviin ajatuksiin. Baumanin mukaan selkeiden sosiaalisten instituutioiden ja yhteisöjen heikkenemisen myötä ihmiset elävät kompleksisissa kaottisissa järjestelmissä, jotka eroavat aikaisemmasta yhteisöllisyydestä sikäli, että ne ovat ennalta-arvaamattomia. Esimerkiksi sukupuolen ei voida olettaa määräävän yksilön paikkaa yhteiskunnassa tai takaavan yksilölle tietynlaista identiteettiä: joissakin konteksteissa sukupuoli saattaa muodostaa esteen yksilön toiminnalle, kun taas toisissa tilanteissa se on täysin merkityksetön kategoria. Kompleksisissa järjestelmissä ryhmät ovat uniikkeja, sattumanvaraisia sosiaalisia tiloja, jotka muodostuvat, koska ihmiset tahtovat määritellä itsensä tietyllä tavalla, osallistua ryhmän toimintaan. Modernit yhteisöt taas syntyvät tietyn arvoperustan ja ihmisten olemukseen perustuvan kollektiivisen identiteetin pohjalta. (Allan 2010, 315.)

Keskeisten arvojärjestelmien ja vakaiden toimintaa ohjaavien periaatteiden puuttuminen tuottaa tarpeen korvata ne jollain (Allan 2010, 315). Baumanin (1992) mukaan nämä korvaajat ovat kuitenkin symbolisesti, eivät niinkään aktuaalisesti tai sosiaalisesti luotuja. Bauman kutsuu tätä ”tribaaliseksi politiikaksi”: ihmiset rakentavat minuuttaan ”uusheimoissa”, jotka tuotetaan kollektiivisina. Uusheimot toimivat kuviteltuina yhteisöinä ja toisin kuin modernit vastineensa, ne ovat olemassa vain symbolisessa muodossa yksilöllisten jäsenten sitoutumisena johonkin kuviteltuun identiteettiin. (Bauman 1992, 198–199.) Uustriitaalinen maailma operoi ilman että ryhmällä olisi aktuaalista valtaa inkluusioon ja eksklusioon (Bauman 1992, 136). Uusheimot siis muodostetaan enemmän käsitysten ja ideoiden kautta kuin varsinaisina sosiaalisina ryhminä. Tribaalinen maailma luodaan toistuvien symbolisten rituaalisten performanssien kautta ja tietty ryhmä on olemassa niin kauan kuin rituaaleja harjoitetaan (Bauman 1992, 198–199).

Bauman tulkitsee markkinoiden ohjaavan ihmisten julkista asennoitumista, sitä miten he ovat keskinäisessä vuorovaikutuksessa (Allan 2010, 315). Samaan tapaan Baudrillard perustaa ajatuksesta semioottisesta vuorovaikutuksesta markkinoiden läpitunkemaan kulttuuriseen koodiin, joka ohjaa voimakkaasti ihmisten elämää ja kommunikaatiota. Ross Abbinnett (2012) tulkitsee Baudrillardin ajatuksen symbolisen vuorovaikutuksen korvaantumisesta semioottisilla suhteilla vaikuttavan olennaisesti myös poliittiseen toimijuuteen. Poliittisuus muuttuu radikaalisti myöhäismodernissa, sillä se ei enää merkitse symbolista vaihtoa ja dialogista suhdetta erilaisten, vastakohtaisten positioiden välillä. Sen

sijaan poliittisuutta ilmennetään elämäntapoina, esteettisinä tyyleinä, joilla kaikilla on paikkansa postmodernissa monikulttuurisessa kokoelmassa. Poliittisuus on Abbinnettin mukaan luhistunut esteettiseksi eroiksi, koska symbolisen vaihdon politiikka on riippuvainen sosiaalisen ruumiin ”todellisten” erilaisuuksien olemassaolosta. Nuo erot on kuitenkin nyky-yhteiskunnassa hyperrealisoitu, eli niiden poliittiset narratiivit on irrotettu symbolisesta sosiaalisesta luonteestaan ja niistä on tullut kulutuksen logiikkaa noudattavia esteettisiä representaatioita. Kun symbolisista määreistä kuten sukupuolesta tai rodusta tulee simulaatioita, ne omaksutaan osaksi kommunikatiivista demokratiaa, joka pyrkii muodostamaan niistä diskursiivis-dialogisen ykseyden. (Abbinnett 2012.)

Tulkitsen Baudrillardin vastustavan tällaista yksimielisyyteen ja yhtenäisyyteen tähtäävää kommunikatiivista demokratiaa ja oletusta rationaalisesta kansasta ykseytenä, joka ohjaa itseään. Baudrillardin suhtautuminen modernisaatioprosessin tuomiin muutoksiin ei kuitenkaan tule yksiselitteisesti ilmi hänen kirjoituksistaan, joten tuon esiin myös Tuija Pulkkinen (1998) näkökulman. Argumentoin kuitenkin Pulkkista vastaan ja esitän, että Baudrillard voidaan tulkita politiikan teoreetikoksi, joka kritisoi modernia subjektikeskeisyyttä ja siihen perustuvaa demokratiateoriaa. Yhdyn siis tulkinnassani Mihail Evansin (2014) ajatukseen: Baudrillardin kirjoitukset mahdollistavat optimisemman tulkinnan Baudrillardista singulaarisen ja pluralistisen yksilöolemisen puolustajana kommunikatiivista rationalismia vastaan. Aionkin seuraavissa alaluvuissa tuoda esille Baudrillardin teorian moderneja lähtökohtia ja hänen kriittisen suhtautumisen niihin. Esitän Baudrillardin olevan postmoderni politiikan teoreetikko, joka näkee modernin demokraattisen politiikan tulleen loppuunsa siinä mielessä kuin nykyään sen ymmärrämme, koska demokratian lähtökohtana olleet ideaalit eivät sovi postmoderniin kulttuuriseen kontekstiin.

3.2 Baudrillard ja poliittinen kehitys esimodernista nykypäivään

Teoksessaan *À l'ombre des majorités silencieuses* (Hiljaisten enemmistöjen varjossa, 1983 [1978]) Baudrillard tuo lyhyesti esiin näkemyksensä politiikan kehityksestä renessanssista nykypäivään. Renessanssin ja Machiavellin aikaan politiikassa oli Baudrillardin (1983) mukaan kyse puhtaasti strategiasta, merkkipelistä ilman sosiaalisia tai historiallisia

totuuksia. Tuon ajan poliittinen järjestelmä ei ollut representatiivinen tai ideologinen: politiikka on peliä, ei järkeilyä tai sosiaalisista totuuksista kiistelyä. Vasta Ranskan vallankumouksen myötä 1700-luvulla politiikka muuttuu merkittävästi, sillä politiikka omaksuu yhteiskunnallisen viittauskohteen. Poliitiikan kentästä tulee representaation alue, jolla kansa ja sen tahto tulevat edustetuiksi. Representatiivinen käänne merkitsee myös politiikan muuttumista sisällöltään moraaliseksi: politiikan tulee signifioida parhaansa mukaan todellisuutta, jota se ilmaisee, ja yhteiskunnallisena ihanteena on mahdollisimman hyvä edustus. Baudrillardin mukaan tasapaino poliittisen alueen ja niiden sosiaalisten, historiallisten ja taloudellisten voimien välillä, joita kentälle heijastettiin, säilyi hyvin pitkään. Baudrillard pitää tätä porvarillisten edustuksellisten järjestelmien kulta-aikana. (Baudrillard 1983, 16–18.)

Politiikan heikkeneminen alkoi Baudrillardin tulkinnan mukaan marxistisen yhteiskuntateorian kehittymisen myötä, sillä marxilainen yhteiskuntanäkemyks murentaa julkisen ja yksityisen välistä erottelua tuoden julkisen poliittisen keskustelun alueelle yksityisen elämän intressejä. Baudrillard (1983) tulkitsee tämän synnyttävän sosiaalisen ja taloudellisen absoluuttinen hegemonian, jolloin politiikasta tuli sosiaalisen lainsäädännöllinen ja institutionaalinen peili. Poliitiikan autonomia heikkeni sitä mukaa kun sosiaalisen hegemonia voimistui. Tämä kehityskulku kuluttaa kuitenkin sosiaalisen oman energian loppuun massayhteiskunnan syntyessä. Tällöin saavutaan nykyiseen tilanteeseemme, jossa poliittisella merkitysillä ei ole mitään sosiaalista viitepistettä. Nyky-yhteiskunnassa ei Baudrillardin mukaan ole enää sellaisia klassisia sosiaalisia referenttejä kuin kansa, luokka, proletariaatti ja niin edelleen, jotka voisivat antaa ”voimaa” poliittisille merkeille. (Baudrillard 1983, 18–19.)

Baudrillardin tulkinta merkitsee representatiivisen järjestelmän irtaantumista sen edustusta koskevista ihanteista, kun politiikka operoi edelleen vanhoilla sosiaalisilla merkeillä, joilla ei kuitenkaan ole enää viittauskohtenaan sosiaalista substanssia. Baudrillardin (1983) mukaan nyky-yhteiskunnassa ainoa jäljellä oleva viittauskohde on massa⁹, hiljainen

9 Baudrillard käyttää kansalaisista ironisesti käsitettä massa. Tyypillisesti kansan käsitteen ajatellaan viittaavan kansalaisten muodostamaan järjestäytyneeseen poliittiseen kokonaisuuteen, kun taas massan ajatellaan olevan täysin jäsentymätön joukko. Baudrillard ironisoi sekä massapsykologiaa että sosiologisia tapoja käsitteellistää kansalaisia. Hän käyttää massapsykologialle ominaisia käsityksiä kritisoidakseen sosiologian valtavirtäkäsityksiä ja ironisoi sosiologian ja joukkotiedotuksen teorioita niin, että niiden näkemykset alkavat muistuttaa massapsykologian näkemyksiä (Aro 1995, 66). Baudrillard

enemmistö, jonka olemassaolo on tilastollista, ei sosiaalista, ja jonka ainoa ilmenemistapa on kyselytutkimus tai muut teknologiset representaation tavat. Massat ovat siis sosiaalisen simulaatio, kun sosiaalinen itse on kadonnut. (Baudrillard 1983, 19–20.) Se, että Baudrillard pitää massoja imaginaarisena viittauskohteena, ei tarkoita etteikö niitä olisi olemassa. Baudrillardin voidaan väittää ottavan vakavasti sen käsityksen, että on todellakin olemassa yksittäisten ihmisten muodostama massa, jonka olemassaolosta esimerkiksi tiede, politiikka ja mediat kertovat. Aroa mukaillen voidaan todeta, että Baudrillardin tavoitteena on tarkastella sitä, millaisena tuo massa ilmenee erilaisissa diskursseissa, ja hän väittää että massa loppujen lopuksi on jotakin, minkä nuo diskurssit itse tuottavat omien tulkintojensa referenteiksi, todellisuudessa olemassa oleviksi viittauskohteiksi (Aro 1995, 66).

Baudrillardin näkemys politiikan kehityksestä modernina aikana muistuttaa Hannah Arendtin näkemyksiä poliittisen ja sosiaalisen suhteesta. Patricia Cormackin (2004) mukaan nykyinen tapamme ymmärtää yhteiskunta syntyi modernina aikana, sillä vasta modernissa ihminen alkoi hahmottamaan olemisen tapaansa yhteiskunnallisena¹⁰, kollektiivisuuden kautta. Cormack nostaa esiin Arendtin ajatuksen esimodernin ja modernin ajattelun erilaisuudesta: esimerkiksi antiikin aikaan ihmistä ja kansalaisuutta määritteli ensisijaisesti kyky poliittisuuteen ja yksityinen elinpiiri hahmotettiin asioina, jotka yhdistävät ihmistä ja eläimiä (Cormack 2004, 13–14). Arendt erottaa *Vita activa* (2002) [1958] kolme jaottelua, jotka ovat nykypäivänä vaikeita käsittää, mutta olivat antiikin Kreikassa itsestäänselviä: ero julkisen ja yksityisen alueen välillä, poliiksen alueen ja kotitalouden piirin välillä sekä yhteisen maailman aktiviteettien ja elämän ylläpitoon liittyvien aktiviteettien välillä. Ominaista yksityiselle¹¹ elämälle, kotitalouden piirille oli,

kritisoi ajattelutapaa, joka näkee massat irrationaalisena, organisoitumattomana ja speaktaakkelinhimoisena joukkona, mutta samalla tavalla hän ottaa kritiikin kohteeksi ajatuksen yhdestä organisoidusta ja yhtenäisestä kansasta, joka pyrkii rationaalisesti ohjaamaan itseään. Baudrillardin tapa käyttää massan käsitettä onkin hyvin vivahteikasta ja hän leikittelee kielellisesti massan käsitteen eri merkityksillä, kuten massa fyysikaalisena ja filosofisena substanssina, materiaana ja ihmisten enemmistönä. Massan käsitteen eri merkitykset myös vaikuttavat siihen, millaista kieltä Baudrillard massoihin liittyen käyttää: enemmistöön viitattaessa hän viittaa massoihin persoonapronomineilla ”he” tai ”ne” ja fyysikaalisena massana tai filosofisena substanssina puhuttaessa Baudrillard viittaa massaan pronomiinilla ”se”. Tämä selittää myös sitä, miksi itse tutkielmassani käytän massan käsitteeseen liittyen erilaisia puhetapoja, toisinaan viittaamalla massaan yksikössä ja toisinaan monikossa.

10 Vasta modernina aikana, erityisesti Hegelin myötä yhteiskuntaa ja sosiaalista olemista alettiin hahmottamaan valtiosta ja yksilöstä erillisenä ulottuvuutena.

11 Arendt huomauttaa, että antiikin ajan tapa ymmärtää yksityinen elämä on hyvin erilainen kuin se miten

että ihmiset elivät siinä yhdessä ja välttämättömien, elämää ylläpitävien tarpeiden pakottamina. Julkinen alue taas oli antiikissa vapauden aluetta, mikä tarkoitti ettei ihminen ollut enää elämän välttämättömyyksien tai muiden ihmisten hallinnan alaisena.¹² (Arendt 2002, 36–39.)

Jako yksityisen ja julkisen elinpiirin välillä hämärtyy sosiaalisen syntyessä uudella ajalla, kansallisvaltioiden myötä. Arendtin (2002, 44) mukaan sosiaalinen synty, kun kotitalouden piiriin liitetyt ongelmat, kodin ylläpidon aktiviteetit sekä järjestäytymisen tavat tuodaan julkisen alueelle. Yhteiskunta merkitsee kulttuuria, jossa julkinen elämä ja mielipiteen ilmaisu ovat subjektiivisen, yksityisen vaikuttamaa (Cormack 2004, 14). Arendt tulkitsee sosiaalisen olevan yksityiselle vastakkaista ja modernissa ajattelussa yksityinen alue pyritään suojaamaan sosiaaliseen, yhteiskuntaan liitetystä konformismista. Arendt (2002) esittää esimerkiksi Rousseau'n yhteiskuntakritiikin kohdistuvan sosiaalisen tasapäistävään vaikutukseen: yhteiskunta edellyttää kansalaisiltaan, että he toimivat kuin suuri perhe, jolla yksimielipide ja yhteiset intressit. Yhteiskunta sulkee ulos toiminnan¹³ mahdollisuuden samaan tapaan kuin se antiikissa sulkeutui kotitalouden ulkopuolelle. Spontaanin, omaehtoisen toiminnan sijaan yhteiskunta luo erilaisia sääntöjä, jotka

yksityisyyttä on hahmotettu modernista alkaen. Antiikissa yksityinen elämä oli alhaista: yksityinen elämä liittyi kotitalouden ylläpitoon, yhdessäolemiseen, jota määrittivät välttämättömät eloonjäämistä ja suvun jatkumista ylläpitävät tarpeet. Modernissa taas individualismi on rikastuttanut yksityisen aluetta ja yksityinen elämä nähdään intiimiyden alueena, jota halutaan suojella sosiaaliselta ja julkiselta. (Arendt 2002, 31–32, 45.)

12 Olennaista on huomioida myös, ettei antiikin ajan käsitykset vapaudesta ja tasavertaisuudesta julkiseen ja poliittiseen liittyen eroavat huomattavasti käsitteiden nykyisistä merkityksistä. Vapaudella ja tasavertaisuudella ei ollut tekemistä oikeudenmukaisuuden kanssa: julkisella alueella yksilöt saavat elää ja olla tekemisissä vain vertaistensa kanssa ja julkinen alue sulkee ulos valtaosan väestöstä eriarvoisena. (Arendt 2002, 39–40.)

13 Toiminnan käsite viittaa Arendtilla ihmisenä olemisen ehtoihin, työn ja valmistamisen lisäksi. Toiminta viittaa poliittisen yhteisön perustamiseen ja sen ylläpitämiseen (Arendt 2002, 16). Samoin se myös liittyy inhimilliseen moninaisuuteen: ihmisiä yhdistää se, että he ovat toisistaan erilaisia ja toiminta liittyy yhteiselon järjestämiseen. Toiminnan ja puheen kautta ihmiset omaa ainutlaatuista yksilöllisyyttään, erottautuvat muista sen sijaan että olisivat vain erillisiä ja liittävätsä itsensä inhimilliseen maailmaan (Arendt 2002, 178 – 179). Arendtin toiminnan käsite viittaa myös laajemmin aloittamiseen, uuden luomiseen ja se eroaa esimerkiksi sosiaalisesta käyttäytymisestä siinä, ettei sitä voi alistaa tilastoinnin lainalaisuuksille. Tässä mielessä Arendtin näkemys ainutlaatuisesta, ennustamattomasta toiminnasta tai aktiivisuudesta lähenee myös Baudrillardin näkemystä singulaarisuudesta, joka korostaa poliittisten tilanteiden hetkellisyyttä ja vallitsevia kulttuurisia ja poliittisia koodistoja murtavaa toimintaa.

normalisoivat kansalaisia ja saavat heidät käyttäytymään tietyllä tavalla. Arendt tulkitsee massayhteiskunnan synnyn merkitsevänä eri sosiaaliryhmien yhteensulautumista.

Massayhteiskunta on sosiaalisen alueen kehityksen huipentuma: sosiaalinen käsittää kaikki yhteisön jäsenet ja kontrolloi heitä yhtäläisesti ja tehokkaasti. (Arendt 2002, 46–47.)

Arendtin näkemykset ovat hyvin samankaltaisia kuin Baudrillardin. Arendtille yhteiskunta on statistinen, tilastollinen tapa elää (Cormack 2004, 15). Samoin Baudrillardin sosiologista analyysiä leimaa ajatus yhteiskunnan itseään tarkkailevasta olemuksesta, ja käsitys sosiaalisen alueesta, jota luonnehtii median välittämä herkeämätön representaatio massoista. Cormack (2004, 15) nostaa esiin Arendtin näkemyksen yhteiskuntatieteiden ilmaisemasta modernista massakäyttäytymisen maailmasta: yhteiskuntatieteet tasoittavat yksittäiset mielipiteet yhdenmukaiseksi kokonaisuudeksi, jolloin atomistiset, yksittäiset yksilöt muodostavat massan. Samoin Baudrillard (1983) kritisoi sosiologiaa, politiikkaa ja medioita massan tuottamisesta representaationa, jonka muoto ja sisältö vaihtelee representaation tuottajan oletusten mukaan.

Sekä Arendt että Baudrillard näkevät sosiaalisen, yhteiskunnallisen olemisen tavan keskeisyyden ongelmalliseksi, sillä se tasapäistää heterogeenistä ihmisjoukkoa. Tässä mielessä molemmat erkanevat esimerkiksi romantiikan ja humanistisen aatteen tavasta korostaa sosiaalisen olemisen merkitystä: näissä suuntauksissa sosiaalisuus liitettiin ajatukseen ihmisten maailmasta, yhteiskunnan ja sosiaalisen järjestyksen muutettavuudesta (ks. Cormack 2004, 16). Molemmat teoreetikot myös ajattelevat sosiaalisen alueen peittävän alleen sekä julkista että yksityistä. Arendtin (2002, 49) mukaan yhtäläisyyden ja tasa-arvon voittokulku modernissa maailmassa merkitsee poliittista ja oikeudellista tunnustusta sille, että yhteiskunta on viimein vallannut julkisen elinpiirin ja erottautumisen ja erilaisuuden pyrkimykset on sysätty yksilön yksityisasioiksi. Baudrillardin sosiaaliseen kohdistuva kritiikki näkee ongelmana universaalit sosiaaliset diskurssit, jotka ovat sosiaalisen simulaatioita – ne luovat kuvaa yhtenäisestä, edustettavasta kansasta, jota todellisuudessa ei ole. Kritiikki kohdistuu siis ihmisten maailman kuvailujen totalisoitumiseen: Baudrillardin mukaan uhkana on, että representaatioiden ja kohteen välinen ero häivytetään, jolloin tuotetaan simulaatioita, jotka kesyttävät kansan antagonistisen, moninaisen ja heterogeenisen olemisen yhdeksi homogeeniseksi massaksi.

Baudrillardin näkemykset yhteiskunnasta ja sosiaalisesta muistuttavat myös Max Schelerin

ajatusta yhteiskunnasta keinotekoisena siteenä. Schelerin näkemyksen mukaan yhteiskunta ei ole inklusiivinen käsite, joka pitäisi sisällään kaikki erilaiset yhteisöt, joita yhdistää historia, traditiot tai verisiteet. Sen sijaan yhteiskunta on jäännös, joka syntyy yhteisöjen hajoamisesta: yhteisöllisen elämän yhtenäisyyden heiketessä, yhteisön ollessa kyvytön assimiloimaan yksilöitä ja tuottamaan itseään yhteisönä, syntyy yhteiskunta. Yhteiskunnan yhtenäisyys perustuu yhteiseen sopimukseen ja kun tämä sopimus lakkaa olemasta syntyy organisoimaton, epäyhtenäinen massa. (Cormack 2004, 17.) Baudrillard tulkitsee massan syntymistä samaan tapaan: hän ajattelee ihmisten muodostavan massan, kun heidät on vapautettu heitä sitovista ja yhdistävistä symbolisista siteistä (Baudrillard 1983, 5).

Massan simuloiminen yhtenäisenä kansana, homogeenisena kokonaisuutena, jonka tahtoa voidaan representoida mediassa tai politiikassa, voidaan selittää taustalla vaikuttavalla demokratianäkemyksellä. Simuloinnin motiivin voidaan väittää kumpuavan edustuksellisen demokratian ihanteista, ajatuksesta itseohjautuvasta kansasta, joka valitsemansa edustuksen kautta ohjaa itseään kokonaisuutena. Baudrillardin simulaatiokritiikin, kulutusyhteiskunnan teorian ja massatematiikan voidaan siis nähdä muodostavan analyyttisen kokonaisuuden, joka pyrkii osoittamaan nykyisen kulutusyhteiskunnan kulttuurin olevan ristiriidassa modernin representatiivisen demokratian ihanteiden kanssa. Kansan simulointi homogeenisena massana voidaan nähdä keinotekoisena yrityksenä ylläpitää edustuksen ihanteita olosuhteissa, jotka ovat radikaalisti muuttuneet noiden ihanteiden syntyajoista.

3.3 Baudrillardin käsitys massoista: subjekti vai objekti?

Baudrillardin näkemys massoista kyseenalaistaa tavanomaisen ajatuksen representatiivisesta järjestelmästä, jossa valitut edustajat representoivat kansaa kokonaisuutena ja tuovat näiden mielipiteet ja huolenaiheet julkisen poliittisen keskustelun ja päätöksenteon piiriin. Baudrillard pyrkii osoittamaan, ettei kansaa nyky-yhteiskunnan kontekstissa voida enää hahmottaa itsereflektiivisenä yhtenäisenä kollektiivina, mikä myös olennaisesti hankaloittaa edustuksellisen demokraattisen järjestelmän ylläpitämistä. Baudrillardin massatematiikkaa voidaankin pitää kontribuutiona hegeliläis-marxilaista yhteisösubjektin ja durkheimiläisen kollektiivisen itsetietoisuuden teoretisointiin.

Baudrillardin massoja koskeva analyysi kyseenalaistaa sekä yhteisösubjektin että itsetietoisien, kollektiivisia representaatioita hyödyntävän yhteisön ajatukset, sillä hän osoittaa, kuinka molempien näiden toteutuminen käy hankalaksi myöhäismodernissa kulutusyhteiskunnassa. Baudrillard käsittelee kansan vaikutusmahdollisuuksia nykyisessä poliittisessa järjestelmässä ja argumentoi kansan ”hiljaisen vallankumouksen” puolesta: sen sijaan, että kansa toimisi edustuksellisen järjestelmän normien mukaisesti subjektina ja aktiivisesti muuttaisi yhteiskunnallisia oloja, se vetäytyy objektin rooliin murentamalla hiljaisuudellaan edustuksellista suhdetta kansan ja edustajien välillä.

Tulkintani ei kuitenkaan ole ainoa mahdollinen, vaan Baudrillardin ironisoiva kirjoitustyyli on tulkittu myös katkeruudeksi ja esimerkiksi Pulkkinen (1998) onkin tulkinnut Baudrillardin kritiikin kumpuavan päinvastoin juuri itsereflektiivisen yhteisösubjektin ihanteesta. Cormack (2004) taas katsoo Baudrillardin irtaantuvan durkheimiläisen kollektiivisen itsetietoisuuden mahdollisuudesta ja vaipuvan nihilismiin. Evans (2014) ja Chen (1987) taas tulkitsevat Baudrillardin kritisovan nimenomaan yleistähtoa ja universaaleja diskursseja, pluralismin ja singulaarisuuden vaihtoehtoja painottaen. Seuraavissa alaluvuissa käsittelem Baudrillardin subjekti–objekti-erottelua ja hänen omaa suhtautumistaan massojen toimintaan.

3.3.1 Massat haasteena hegeliläis-marxilaiselle yhteisösubjektille

Baudrillardin massoja koskevaa analyysiiä on tyypillisesti tulkittu lähinnä sosiologisena tutkimuksena. Massatematiikkaan ja Baudrillardin huomioihin liittyy kuitenkin olennaisesti politiikan filosofinen kysymyksenasettelu ihmisen luonteesta yhteisöllisenä olentona ja tuon yhteisöllisen olemisen katoamisesta politiikan kentältä. Pulkkinen onkin kytkenyt Baudrillardin massoja koskevan analyysin hegeliläis-marxilaiseen demokrateoriaan: Pulkkinen tulkitsee demokratian merkitsevän Baudrillardille kansan itsehallintoa (Pulkkinen 1998, 77). Pulkkinen (1998) mukaan hegeliläis-marxilaisen poliittisen ontologian peruselementtinä on yhteisö, joka ymmärretään kulttuuris-sosiaalis-poliittisena yksikkönä. Yhteisö nähdään kantilaisessa mielessä autonomisena, itsereflektiivisenä, omia tekojaan harkitsevana ja itseään määrävänä subjektina. Tähän

näkemykseen liittyy myös Hegelin yleistahdon¹⁴ ajatus eli valtio ymmärretään itsetietoisuutta hakevana tietoisuutena ja marxilaisen ihanteen mukaisesti yhteiskunnan tulisi hallita itseään subjektina. (Pulkkinen 1998, 10.)

Hegeliläis-marxilainen poliittinen ontologia vaikuttaa siihen kuinka julkinen tila ja siihen liittyvät kysymykset kuten demokratia käsitteellistetään. Hegeliläis-marxilainen ja liberaali poliittinen ontologia perustuvat molemmat suljetun subjektin tai minän muotoisen toimijuuden ajatukseen. (Pulkkinen 1998, 11.) Saksalaisen idealismin traditioon liittyy käsitys lainsäätäjänä itseään kohti kääntyneestä subjektista: yksilön ja yhteisön vapaus liittyy moraalisen olion toimimiseen ja luonnonolion olemisen ylittämiseen ja vapautta on määrätä itse omasta toiminnastaan ja sen periaatteista. Tämä vapauden ajatus pohjautuu Kantin ajatukseen moraalisen toimijasubjektista: ihminen on itsereflektiivinen ja määrää itseään. (Pulkkinen 1998, 24–25.) Itsereflektion ja itsehallinnan ideaalit ilmenevät myös näkemyksissä valtiosta ja yhteisöstä. Pulkkisen mukaan itsereflektio on Hegelille nimenomaan modernin yksilön erityispiirre eikä rajoitu vain yksilön omaan moraaliseen toimintaan vaan myös yhteisölliseen olemiseen – Hegelin valtioajatteluun kuuluu käsitys jokaisen yksilön aktiivisesta osallistumisesta. (Pulkkinen 1998, 32–33).

Kansalaisten aktiivinen osallistuminen on hegeliläis-marxilaisen teorian näkökulmasta itseisarvo, sillä demokratian olennaisimpana kriteerinä pidetään sekä valtion että yhteiskunnan jäsenten tietoisuutta kansakunnan yleistahdosta. Näin ollen hegeliläis-marxilaiseen poliittiseen ontologiaan perustuvaan demokratianäkemykseen kuuluu olennaisesti pyrkimys kehottaa kansalaisia osallistumiseen ja poliittiseen toimintaan. Demokraattisen prosessin tulisi ilmentää kansakunnan ”todellista mieltä”, yleistahtoa, josta valtio ja sen kansalaiset voivat olla tietoisia. (Pulkkinen 1998, 41.) Poliittisessa

toiminnassa onkin loppujen lopuksi kysymys toiminnasta, jota ohjaa pyrkimys tavoitella

14 Yleistahdon ajatus on peräisin Rousseaulta, mutta hegeliläis-marxilaiseen traditioon liittyen käytän yleistahdon käsitettä siinä mielessä kuin Hegel sen käsitti. Hegel esittää Oikeusfilosofiassa (1994) [1821] valtion siveellisyyden kolmantena tasona, perheen ja kansalaisyhteiskunnan synteeseinä. Perhe ja kansalaisyhteiskunta liittyvät Hegelillä yksilöllisyyteen, erityisyyteen ja itsekkäisiin päämääriin. Valtion tasolla nämä yksilöllisyydet ja erityiset päämäärät syntetisoituvat yleiseksi tahdoksi, valtio on siveellisen hengen ilmentymä. Valtio on Hegelin mukaan objektiivista henkeä ja yksilö voi olla objektiivinen ja siveellinen vain valtion jäsenenä. Yksilöiden tarkoitus on elää yleistä elämää ja tämä ohjaa myös yksilöiden erityisen toiminnan ja käyttäytymisen päämääriä ja lähtökohtia. Hegelin mukaan valtion yleistahdo on subjektiivisten tahdojen yhteensovitus, mutta kuitenkin yksityisistä tahdoista erillinen ja tämä yhteisöllinen moraalinen siveellisyys on myös valtion lakien perustana. (Hegel 1994, 204–206, 210.)

oman tahdon ja yleistahdon identtisyttä, eikä hegeliläis-marxilaiseen näkemykseen kuulu ajatus poliittisesta toiminnasta omien intressien sanelemana (Pulkkinen 1998, 31–32).

Koska poliittinen osallistuminen on hegeliläis-marxilaisessa ajattelussa itseisarvo, ei kukaan tätä ajattelua kannattava voi Pulkkisen mukaan pitää tyydyttävänä tilannetta, jossa politiikka on enimmäkseen asiantuntijoiden käsissä ja suurin osa kansalaisista välittää vain omista, ei yhteisistä asioista (Pulkkinen 1998, 41). Mikäli Baudrillardin tulkitaan Pulkkiseen tapaan edustavan hegeliläis-marxilaista ajattelua, hänen pessimistinen näkemyksensä politiikan nykytilanteesta tulee selitetyksi. Baudrillardin strategiana on Pulkkisen mukaan esittää ironinen kuvaus siitä, kuinka kaukana nykytilanteemme on demokraattisen itsehallintomallin ihanteesta (Pulkkinen 1998, 77). Baudrillard pyrki massayhteiskunnan analyysissään osoittamaan, ettei politiikan nykytilannetta voida tulkita yhteisön moraaliseksi itsehallinnaksi. Pulkkinen (1998) ajattelee kuitenkin Baudrillardin ironisen kielenkäytön ilmentävän sitä, että Baudrillard itse on sitoutunut tuohon hegeliläis-marxilaiseen ideaaliin ja on lähes katkeruuteen saakka ironinen siksi, ettei tämän ihanteen mukaista demokratiaa ole kyetty saavuttamaan (Pulkkinen 1998, 77). Baudrillard ei siis Pulkkisen tulkinnan mukaan missään nimessä ole nihilisti vaan hänen kritiikkinsä on voimakkaasti arvottavaa.

Baudrillardin hegeliläis-marxilaiseen demokratianäkemykseen sitoutumista voidaan myös selittää hänen Yhdysvaltoihin ja liberaaliin poliittiseen ontologiaan kohdistuvalla kritiikillään. Pulkkisen (1998) mukaan Baudrillard huomauttaa, ettei Yhdysvalloissa demokratiaa ole koskaan ajateltu eurooppalaisen itsehallinnon ihanteen mukaisesti, vaan kansalaisten osallistumattomuus on ollut tyypillistä, kun taas Euroopassa sitä surraan nyt demokratian rappiona. Baudrillard tunnistaa siis Pulkkisen mukaan toisenlaisen demokratian ihanteen, joka ei aseta samaa painoarvoa kansalaisten osallistumiselle, mutta ei kuitenkaan hyväksy tätä. Pulkkisen esittää kärkevän johtopäätöksen: Baudrillard ei lainkaan kyseenalaista itsehallinnollisen demokratian ihannetta vaan suree sen menettämistä eikä kykene tulkitsemaan postmodernia mahdollisuutena hylätä ajatus demokratiasta itsehallintona. (Pulkkinen 1998, 77–78.)

Ristiriita demokratian ihanteiden ja nykytilanteen välillä johtaa Pulkkiseen tapaan tulkittuna toivottomuuteen, sillä Baudrillardin teoria ei mahdollista ajatusta poliittisesta toiminnasta, joka irrottautuisi modernista subjekti ajattelusta ja yleistahdon ihanteesta.

Baudrillardin analyysin mukaisesti poliittinen nykytilanteemme voidaan tulkita yleistahdon irvikuvana: Baudrillardin näkemys massoista, jotka mukautuvat mihin tahansa heistä luotuun representaatioon, asettaa koko yleistahdon ajatuksen kyseenalaiseksi, sillä massojen hyperkonformistisuuden, äärimmäisen representaatioon mukautumisen seurauksena yleistahdo voi saada sisällökseen mitä tahansa. Se, mitä kansan yleistahdo näyttää olevan mielipidemittauksissa tänään, voi olla täysin ristiriidassa sen kanssa, mitä nuo mittaukset massojen ajattelusta kertovat huomenna, sillä Baudrillardin mukaan massat leikittelevät heihin kohdistetuilla representaatioyrittäyksillä ja nauttivat median heijastamien mielipiteidensä heilahteluista.

Pulkkisen mukaisesti tulkittuna Baudrillardin suhde massoihin on katkera, sillä ne toimivat Baudrillardin ihannoimaa itsehallinnon ideaalia vastaan. Pulkkinen (1998, 83) tulkitsee, ettei yhteiskunta Baudrillardin mielestä ole enää sellainen kuin sen tulisi olla eli itseään hallitseva tietoinen yhteisö, vaan se on muuttunut massoiksi. Baudrillard (1983) puhuikin toistuvasti yhteiskunnallisen tai sosiaalisen ”kuolemasta”. Pulkkinen (1998, 77) väittää, että koska Baudrillardille nyky-yhteiskunnassa ei ole enää mahdollisuutta yhteisösubjektin muodostumiselle, katoaa lopulta myös kansan ajatus. Tällä tavalla tulkittuna Baudrillardin ironinen analyysi suhtautuu yhteiskunnan nykytilanteeseen edustuksellisen järjestelmän parodiaan: kansan tahtoa simuloidaan mielipidemittauksilla, jotka jo kysymyksenasettelussaan määräävät, mitä mieltä asioista voi olla ja mistä asioista kansa saa ilmaista tahtonsa. Baudrillardin poliittisessa analyysissä nämä nykyiset ”edustukselliset” käytännöt eivät ole itsereflektiivistä harkintaa vaan testausta varten. Mielipidemittausten ja tilastojen tarkoitus ei ole edustaa vaan keinotekoisesti jäljitellä ja korvata eli simuloida kansan tahtoa, jota ei todellisuudessa ole olemassa (Pulkkinen 1998, 77).

Pulkkinen tulkitsee Baudrillardin näkemyksiä massoista ja demokratiasta mielestäni yksinkertaistaen eikä huomioi, että Baudrillard on kirjoittanut *À l'ombre des majorités silencieuses* -kirjan jälkeen ilmestyneissä teoksissaan täysin päinvastaisesti itsereflektiota ja itsehallintaa vastaan. Lisäksi Baudrillard on myös haastatteluihissa antanut ymmärtää, ettei suhtaudu nykytilanteeseen ollenkaan niin pessimistisesti ja mennyttä aikaa nostalgisoiden kuin esimerkiksi Pulkkinen väittää. Sen sijaan että Baudrillardin ironinen strategia tulkittaisiin katkeruutena itsehallinnon ideaalin epäonnistumisesta, voidaan ironisuus nähdä henkilökohtaisena tapana käsitellä pettymystä ja nähdä tilanteessa myös komiikkaa.

Baudrillard (1993a) on esimerkiksi todennut eräässä haastattelussa kokevansa postmodernin yrityksenä löytää tiettyä mielihyvää ironisen suhtautumisen kautta ja tapana käsitellä epävarmuutta ja toivottomalta vaikuttavaa tilannetta. Postmodernissa on Baudrillardille kyse yrityksestä elää sen kanssa, mitä on jäljellä, kun modernin selkeät varmuudet on menetetty. (Baudrillard 1993a, 95.)

Baudrillard (2002, 90) ajattelee meillä olevan aina sellainen poliittinen järjestelmä kuin ansaitsemme, mutta ongelmana on, ettemme voi sietää nykytilannetta. Papadopoulos (2012) onkin tulkinnut Baudrillardin ironista teoriaa yksilön eksistentiaalisena selviytymiskeinona pyrkiä elämään nykytilanteessa ilman epätoivoon vaipumista. Evans (2014, 97–98) taas on lähestynyt Baudrillardin poliittista analyysiä yrityksenä ”selviytyä” politiikasta, elää sen kanssa. Evans tulkitsee Baudrillardin ehdottavan ratkaisuksi kokonaan uudenlaista suhtautumistapaa politiikkaan. Vastoin Pulkkinen tulkintaa, Evans näkee Baudrillardin vastustavan yleistahdon ajatusta ja näkee postmodernissa mahdollisuuden uudelle poliittiselle ymmärrykselle. Ennen kuin käsittelem tätä syvemmin, havainnollistan seuraavaksi, miten Baudrillardin massoja koskeva ajattelu liittyy myös durkheimilaiseen itsereflektion sosiologiaan.

3.3.2 Kollektiivinen identiteetti ja representaatio

Cormack (2004) tulkitsee Baudrillardin massoja koskevan teoretisoinnin olevan jatkumoa Durkheimin ja C. Wright Millsin sosiologiselle kollektiivisten representaatioiden tutkimukselle. Baudrillardin analyysi massoista voidaan Cormackin (2004, 105) mukaan nähdä satiirina tai karikatyyrina itsereflektiivisestä yhteisöstä, jota Durkheim piti ihanteena. Cormackin (2004) mukaan Durkheim ajatteli sosiologian olevan luonteeltaan poliittista ja diskursiivista ja luonnehti sosiaalista modernien kollektiivien tavaksi konstituoida ja ilmentää itseään. Sosiologian tulisi tähdätä Durkheimin mielestä itsereflektiiviseen kulttuuriin ja sosiaalisen todellisuuden muotoilemiseen. Samalla olisi kuitenkin olennaista tunnistaa sosiaalisen olevan sekä diskursiivinen sosiaalinen ”tosiasia” että moderni kollektiivinen representaatio, eli sekä ihanne että kielikuva. Durkheimin projekti kuvaileekin Cormackin mukaan sitä rakoa, mikä jää kollektiivisten toiveiden ja varsinaisten kollektiivisten olosuhteiden välille. (Cormack 2004, 119–120.)

Baudrillard eroaa Durkheimistä ja Millsistä siinä, ettei pidä näiden kollektiivisen representaation ihanteita mahdollisina nyky-yhteiskunnassa, sillä pyrkimys kollektiiviseen representaatioon kääntyy itseään vastaan yrityksessään kuvailla sosiaalista maailmaa mahdollisimman tarkasti. Baudrillardille nyky-yhteiskunnan ongelmana on sosiaalisten representaatioiden ja niiden kohteen yhteensulautuminen, eli simulointi. Cormack (2004) toteaa Durkheimin ajatelleen, että kollektiivisen elämän ja sen representaatioiden välille jää aina rako, sillä sosiaalista viittauskohdetta on mahdotonta representoida täysin, koska se laajenee jatkuvasti mimeettisen kuvauksen ulkopuolelle. Millsin ajatuksena taas oli, että sosiologia kollektiivisine representaatioineen puhuu aina yleisölle, keskustelee sen kanssa. Baudrillard erkaantuu kuitenkin molempien näkemyksistä, sillä hänen mukaansa representaation ja sen kohteen välinen ero häviää nyky-yhteiskunnassa, jolloin ei jää tilaa tulkinnalle ihanteiden ja ryhmän todellisen tilanteen välisestä suhteesta. Cormackin mukaan Baudrillard näkee sosiologian epäonnistuneen yrityksessään saavuttaa moderni kollektiivinen itsetietoisuus, jonka puolesta Durkheim puhui ryhmäidentifikaation ja moraalisen integraation nimissä. (Cormack 2004, 91.)

Sen sijaan, että sosiologia edistäisi kansan ymmärrystä itsestään, se osallistuu Baudrillardin mukaan median ohella itsereflektiivisen kansan ihanteen murentamiseen. Sen sijaan, että sosiologia puhuisi Millsin ihanteen mukaisesti massojen kanssa, se Baudrillardin mukaan tuottaa nuo massat. Cormackin (2004) tulkinnan mukaan sosiologialle ominaiset tilastot ja kuvaukset massoista tuottavat kuvaston, joka edistää hiljaisen massan syntyä ja massojen uteliaan tirkistelevää suhdetta itseensä. Sosiologia osallistuu populaarin median kanssa kansan itsereflektion tuhoamiseen edistämällä nopeatahtista, välitöntä representaatiota kollektiivisesta olemuksesta ja mielipiteistä ja rohkaisee kansaa tyytymään nopeimpiin, tehokkaimpiin representaatioihin itsestään. (Cormack 2004, 92.)

Representaatioiden ja niiden kohteiden sulautuminen vaikuttaa olennaisesti myös edustuksellisen demokratian toimivuuteen. Cormack (2004) tulkitsee Baudrillardin ajattelevan perinteisen modernin demokraattisen representaation nojanneen siihen, että vaaleilla valitut edustajat representoivat kansalaisia kokonaisuutena, kansana. Tämä piti sisällään sen, että aktiivisesti luotiin ja ylläpidettiin keskustelua poliittisista kysymyksistä ja lopulta tehtiin päätöksiä näiden keskusteluiden pohjalta. Tässä muodossa representaatio representoi valitsijoiden, kansalaisten mielipiteitä, eli kansalaisten intressit ja arvot tulevat

edustajien kautta osaksi parlamentaarista päätöksentekoa. (Cormack 2004, 99.) Nykyinen kulttuurimme ei kuitenkaan Baudrillardin mukaan suosi minkäänlaista harkittua representaatiota ja poliittisen eliitin etäännyessä massoista representatiivinen suhde edustajan ja edustetun välillä on heikko. Baudrillardin pessimistinen näkemys voidaan liittää hänen ajatuksiinsa julkisen tilan muutoksesta yksityisen ja julkisen erottelusta kohti yhtä sosiaalista tilaa, jota monet mediat eri keskusteluineen täyttävät. Nykyiset sosiologiset ja medioiden välittämät kollektiiviset representaatiot suosivat kansalaisten, edustettavien välitöntä, nopeaa vastausta tiettyihin valmiiksi muotoiltuihin sosiaalisiin kysymyksiin äänestysten ja gallupien muodossa (Cormack 2004, 99).

Kollektiiviset representaatiot eivät nyky muodossaan Baudrillardin näkemyksissä kykene ohjaamaan edustuksellista demokraattista politiikkaa, sillä representatiivisten teknologioiden ja medioiden muoto ei mahdollista kollektiivista toimijuutta representaatioiden tuottajana, vaan kansalaiset on asetettu subjektin sijasta objektin positioon. Baudrillardin (1983) mukaan massat eivät ole edustettavissa, koska heidät on suljettu representaation järjestelmän ulkopuolelle. Massat eivät ilmaise itseään vaan heitä tutkitaan ja tilastoidaan. (Baudrillard 1983, 20.) Baudrillard (1993c) väittää, ettei medioiden välityksellä tapahtuvassa kommunikaatiossa ole kyse keskustelemisesta vaan siitä, että saadaan ihmiset puhumaan. Informaatio ei niinkään koostu tiedosta, vaan siitä, että ihmiset saadaan informoiduiksi. Baudrillardin mukaan nyky-yhteiskunnassa korostuvat toiminnan sijaan operaatiot. Osallistuminen ei ole aktiivista, spontaania sosiaalista toimintaa vaan siinä on kyse ihmisten aktivoimisesta. (Baudrillard 1993c, 46.)

Cormack (2004) ajattelee, että massakulttuurin piirteet kuten poliittiset gallupit, television ja internetin interaktiivinen todellisuus ja esimerkiksi *self help* -narratiivit tuottavat yhdessä kyselytutkimusten ja mielipidemittausten kanssa ei-historiallista, vailla merkityksiä olevaa, itseensä viittavaa informaatiota. Kaikki julkisen mielipiteen ja kollektiivisen representaation välineet eivät kuitenkaan Cormackin mukaan perustu kollektiiviseen toimijuuteen, vaan esimerkiksi populaarikulttuurin narratiiveissa tai poliittisissa manifesteissa voidaan osoittaa olevan tietty toimijuuden aste, joka puuttuu realistisesta, tilastollisesta, informatiivisesta kollektiivisesta representaatiosta. Edellisen kaltaiset kulttuuriset representaatiot ovat epätäydellisiä ja usein luonteeltaan utopistisia ja jättävät tilaa keskustelulle ja väittelylle. Jälkimmäiset, informatiiviset kollektiiviset representaatiot taas luovat kollektiivisesta speaktaakkelin ja tekevät puheen tuottamisen, vastaamisen tilasta

niin olemattoman, etteivät ne mahdollista erilaisia tulkintoja tai keskustelua. Sen sijaan ne tarjoavat meille faktoja, tilastoja ja informaatiota siitä, mitä me massat tunsimme tai halusimme hetki sitten, ilman mitään yhteyttä siihen, keitä me olemme, kenelle vastaamme ja vailla mahdollisuutta pohtia ja ilmaista, mitkä asiat vaikuttavat tuntemuksiimme ja toiveisiimme. Kollektiiviset vastaukset massoihin kohdistuviin mittauksiin on rajattu kahteen reaktiotyyppiin, joko leikilliseen valehteluun tai täyteen mukautumiseen. Sen sijaan narratiivit, tarinat, vaativat meitä kertomaan keitä olemme, minne menemme ja miksi, ja ne kumpuavat kollektiivisesta toimijuudesta. (Cormack 2004, 120–121.)

Baudrillardin kritiikin voidaan siis nähdä kohdistuvan kollektiivisten representaatioiden totalisoivaan luonteeseen, yritykseen määritellä kullakin hetkellä tarkasti massojen olemus ja mielipiteet. Massat kuitenkin vastustavat tällaista kollektiivista representaatiota, joka tulee ylhäältäpäin sen sijaan, että se kumpuaisi kansalaisten omasta tahdosta ja toimijuudesta. Massojen passiivisuus ja representaatioilla leikkiminen voidaan nähdä vastustamisen strategioina, osoituksena kyllästymisestä tähän ylhäältäpäin tulevaan kollektiivisten representaatioiden manipulointiin. Cormack toteaa yhteiskunnan kollektiivisen mielikuvituksen olevan nykyään haavoittuvainen, koska se on rinnastettu vahvasti julkisen mielipiteen representaatioihin, jotka taas voivat saada sisällökseen mitä tahansa (Cormack 2004, 118). Kun kollektiivisten representaatioiden ja todellisuuden välistä rajaa hämärretään sosiaalisilla diskursseilla, jotka esittävät itsensä faktana, siirrytään sosiaalisen representoimisesta sosiaalisen simuloimiseen, joka siirtää toimijuuden kansalta harvoille merkitysten tuottajille.

Nähdäkseni Baudrillardin kritiikki kohdistuu nimenomaan tähän. Valta määritellä itsensä on liukunut kansalaisilta tietylle kansanosalle ja kansalaiset taas vastustavat muualta tulevia yrityksiä representoida heitä. Tilanne ei kuitenkaan ole täysin yksinkertainen. Baudrillardin analyysistä saa helposti kuvan, että hänelle ongelmana on poliittisten eliittien etääntyminen massoista, minkä seurauksena massan ja heitä representoivien tahojen välillä ei ole edustuksellista suhdetta. Kuitenkin, jos huomioidaan myös hänen näkemykset kompleksisesta myöhäismodernista kulutusyhteiskunnasta, voidaan nähdä ongelmana olevan myös kansan yhtenäisyyden heikkeneminen. Kulutusyhteiskunnan kontekstissa on vaikea muodostaa itsereflektiivistä kollektiivista toimijuutta, jos yksittäiset kansalaiset eivät hahmota itseään jonkin yhdistävän tekijän kautta eivätkä pyri edustamaan itseään kollektiivisesti tai luomaan itsestään kollektiivisiä narratiiveja. Baudrillardin ajatusten

onkin tulkittu suuntautuvan kohti yhteiskunnallisen pluralismin ihannetta, ja toisaalta hänen poliittisen kritiikkinsä voidaan nähdä puolustavan antagonistista politiikan ihannetta. Sen sijaan, että Baudrillard haikailisi kollektiivisen toimijuuden tai itsereflektiivisen yhtenäisen kansan ihanteen perään, hänen voidaan tulkita puolustavan yhteiskunnallista järjestystä, joka ei pyri tuottamaan yhteisymmärrystä vaan sallii erilaisten sosiaalisten ajattelutapojen moninaisuuden ja keskinäisen kilpailun.

3.3.3 Massat objektina

Baudrillardin analyysi demokratian nykytilanteesta painottaa massojen aseman muuttumista subjektista objektiksi.¹⁵ Sen sijaan, että kansa muodostaisi hegeliläis-marxilaisessa mielessä itseään ohjaavan subjektin, kansa näyttäytyy Baudrillardille massana, jonka yhteisöllinen luonne kansana on simuloitua. Baudrillardin mukaan myös massojen käsite itsessään on keinotekoinen, sillä yksittäiset ihmiset eivät muodosta massaa, yhteiskunnallista subjektia, vaan heidät representoidaan massana. (Baudrillard 1983, 3–5). Tässä mielessä massat ovat aina objektin asemassa: heidät representoidaan tietynlaisena, esimerkiksi koulutuksen ja sosiaalipolitiikan kohteena.

Baudrillard suhtautuu ironisesti modernin rationaalisuuden ja kehitysuskon pyrkimykseen valistaa ja sivistää kansaa. Hänen mukaansa massoja tulkitaan aina virheellisesti joko passiivisuuden tai potentiaalisen aktiivisen toimijuuden kautta, varastoituneena sosiaalisena energiana (Baudrillard 1983, 2). Cormack (2010) katsoo, että tässä kuitenkin syyllistytään kahteen virheeseen: nämä tulkinnat massoista olettavat aina yksinkertaisen suhteen merkin ja merkitsijän, kuvan ja todellisuuden välille ja projisoivat massoille jonkin tietyn olemuksen, kuten tahdon tai identiteetin. Näistä vääristä oletuksista taas seuraa kaksi virheellistä tulkintaa massoista. Ensinnäkin massamediaa pidetään todellisuuden vääristäjänä ja massojen halujen manipuloijana. Toiseksi akateemiset tutkijat menevät

15 Baudrillardin objektin käsite ei merkitse sitä, mitä tavallisesti ymmärretään objektilla subjektin vastinparina. Baudrillard ehdottaa, että objekti voi olla tilanne, näkökanta, elävä olento. Objekti on Baudrillardille jotakin, joka haastaa subjektin kategorian priorisuuden. Objektin position suosiminen merkitsee Baudrillardille strategian vaihtoa, siirtymistä pois subjektin filosofiasta ja vapautuksen politiikasta. Sen sijaan että massat vastustaisivat subjektina vieraantumista, massat vastustavatkin subjektin positiota. (Evans 2014, 45–46.)

ansaan käsitellessään massoja mainostajien tai poliitikkojen tavoin eli ajatellen, että massoilla on haluja, joita voidaan tutkia ja ohjata. (Cormack 2010, 118.) Nämä mielikuvat massoista eivät huomioi massojen ja erilaisten kommunikaation järjestelmien välistä vuorovaikutteista suhdetta. Cormackin mukaan massat eivät ole empiirinen viittauskohde vaan kommunikatiivisten käytäntöjen luoma häilyvä hahmo, joka toimii ideologisena oikeuttamisen lähteenä poliittisille projekteille (Cormack 2010, 119).

Baudrillard väittää tämän modernin, demokratiaan olennaisesti kuuluvan valistuksen ja sivistyksen projektin kääntyvän lopulta itseään vastaan. Baudrillardin mielestä olennainen kysymys on, miksi useiden vallankumousten jälkeen, median, poliittisten puolueiden ja intellektuellien aikana ja kaiken sen vaivan jälkeen, mitä on nähty ihmisten kouluttamiseksi ja mobilisoimiseksi, on edelleen vain pieni joukko ihmisiä, jotka haluavat ajaa ihmiskunnan asioita eteenpäin, kun taas valtavan suuri massa pitäytyy passiivisena ja seuraa mieluummin jalkapalloa kuin politiikkaa (Baudrillard 1983, 13–14).

Vuosikymmenten valistus- ja sivistyöstä huolimatta emme ole saavuttaneet valistuksen ihanteita rationaalisesta ihmisestä. Edes vauraan hyvinvointivaltion kontekstissa, jossa kansalaisten koulutuksesta, terveydestä ja turvallisuudesta huolehditaan, eivät modernin ihmiskäsityksen ihanteet inhimillisten kykyjen kukoistamisesta toteudu. Sen sijaan, että etsittäisiin syytä massoista tai sivistävien projektien riittämättömyydestä, Baudrillard ajattelee olevan tarpeen kohdistaa huomio noiden projektien itsensä toiminnan logiikkaan ja motiiveihin.

Baudrillard pyrkiikin osoittamaan massojen tilanteen ristiriitaisuuden: heitä vaaditaan olemaan samaan aikaan sekä objekteja että subjekteja. Massoja representoidaan toistuvasti yhtenäisenä subjektina, esimerkiksi ”yleisen mielipiteen” muodossa, ja heidän oletetaan haluavan toimia yhteiskunnallisena subjektina, joka muuttaa aktiivisesti elinolosuhteitaan ja pyrkii yhteiskunnan kehittämiseen. Toisaalta kuitenkin tosiasia on, että järjestelmä jakautuu niihin, jotka tuottavat merkityksiä ja niihin, joiden oletetaan omaksuvan nuo merkitykset – niihin jotka hallitsevat yhteiskunnan muokkaamista ja niihin jotka ovat hallinnan kohteina.

Baudrillardin näkemyksen avulla voidaankin kritisoida nykyisen edustuksellisen poliittisen järjestyksen kankeutta aikana, jolloin kansalaisten mielipiteen ilmaisun ja osallistumisen tarpeet ylittävät järjestelmän kyvyn kuunnella heitä: kansalaiset voivat toimia subjektina

vain vaalipäivinä ja muulloin heidän oletetaan toimivan politiikan objekteina. Baudrillardin mukaan massat voivat kuitenkin kääntää asemansa objektina voitoksi ja pyrkiä järjestelmän uudistamiseen. Hän esittää kaksi strategiaa, jotka kumpuavat objektin position täydestä omaksumisesta: täyden vaikenemisen ja toisaalta täydellisen konformismin. Tämän objektin ”fataalin” vastastrategian kautta Baudrillard näkee massojen haastavan representatiivisen poliittisen järjestelmän, joka nykyään on etääntynyt kauas moderneista juuristaan.

3.4. Massojen vastastrategia ja sen laajempi kontekstualisointi

Baudrillard hahmottaa massojen taistelevan yhteiskunnallisen dialogisuuden puutetta ja representaatioiden yksisuuntaisuutta vastaan passivoitumalla täyteen hiljaisuuteen sekä toisaalta mukautumalla täysin heistä tehtyihin representaatioihin ja omaksumalla täysin heille tarjotut sivistykselliset arvot. Baudrillardin esitys on tässä kohtaa kuitenkin hieman epäselvä. Hän ei käsittele kovin johdonmukaisesti sitä, tapahtuvatko vaikeneminen ja täysi mukautuminen eli hyperkonformismi, samanaikaisesti, jolloin osa kansasta päättäisi passivoitua ja osa leikkiä ironisesti simulaatioilla. Hyvin usein Baudrillard puhuu epäselvästi hiljaisuudesta ja hyperkonformismista yhtenä ”objektin fataalina strategiana” ja hänen teoretisointinsa tästä strategiasta jäävät hieman puolitiehen. Ideana kuitenkin on, että hyperkonformismin kautta koko ajatus massojen representoimisesta yhtenäisenä kansana, jolla on tietty olemus ja yhteinen mielipide, jotka ohjaavat poliittista päätöksentekoa, muuttuu hedelmättömäksi. Toisaalta taas hiljaisuuden vastastrategia perustuu tilanteen äärimmäiseen pysäyttämiseen; kuin sota, jossa toinen osapuoli ei saavu paikalle, päättyy myös simulointiin perustuva kulttuuri kun ihmisten kieltäytyessä osallistumaan sen uudelleentuottamiseen.

Baudrillardin näkemys demokratian nykytilanteesta on melko pessimistinen, sillä siinä kansalaisten demokraattinen osallistuminen on rajoittunut passiiviseen, ironiseen vastastrategiaan, joka pyrkii kumoamaan modernien ideaalien universalisoimista tavoittelevan poliittisen järjestelmän. Baudrillardille demokratia toteutuu enää, jos lainkaan, vain hiljaisten massojen veto-oikeutena, osallistumisesta kieltäytymisenä, poliittisen järjestelmän legitimoinnista kieltäytymisenä (Evans 2014, 83). Baudrillardin

kritiikki rationaalisuuden ja tehokkuuden ihanteiden rantautumisesta politiikan piiriin voidaan kytkeä nykyiseen politiikan asiantuntijaistumiseen ja hallinnallisuuteen sekä politiikan etäännyttämiseen tavallisesta kansasta. Baudrillardin (1993c) mukaan operationaalisuus on korvannut inhimillisen agentin, toimijuuden politiikan kentällä, mikä synnyttää vihamielisyyttä kansalaisissa. Ihmisten yhteiskunnallista osallistumista ei ohjaa mikään yhteisöllinen tahto muuttaa maailmaa, vaan kansalaisia luonnehtii yleinen negatiivisuuden ilmapiiri. (Baudrillard 1993c, 71–72.)

Tässä mielessä Baudrillardin näkemykset muistuttavat huomattavasti Pierre Rosanvallonin vastademokratian teoretisointia. Rosanvallonin mukaan kansalaisten roolia ja tapaa osallistua leimaa enemmän kielteisyys, hankkeiden kumoaminen ja oikeus estää päätösten eteneminen sen sijaan, että politiikkaa luonnehtisi aktiivinen positiivisten hankkeiden ja muutosten ajaminen (ks. Rosanvallon 2008, 30–32, 143). Baudrillard (1993c, 72) yhtyy Georg Simmelin ajatukseen, että laajat massat, jonka osaset eivät pysty saavuttamaan yksimielisyyttä, kokevat yhteisyyttä negaation kautta. Massojen toiminta ei Baudrillardin näkemyksen mukaan ole aktiivista tahtoa toimintaan vaan passiivista, negatiivista valtaa hylätä. Baudrillardin ajatukset ottavat kantaa myös yleiseen kokemukseen politiikkaan pettymisestä ja poliittikkoihin kohdistuvan luottamuksen puutteesta. Baudrillardin (1993c) mukaan massoja luonnehtii perusteellinen inho politiikkaa, vallanpitäjien teeskentelyä ja toisaalta politiikan ja hallinnon välttämättömyyttä kohtaan. Massoilla ei ole kriittistä tahtoa, niiden toimintaa kuvaa poliittisten intohimojen sijaan kyky kieltäytyä ja lakkauttaa projektit, joita heihin yritetään kohdistaa (Baudrillard 1993c, 72–73.)

Sen sijaan, että massojen poliittista osallistumattomuutta ja negatiivisuutta politiikkaa kohtaan selitettäisiin kansalaistaitojen tai koulutuksen puutteella, jota voidaan paikata sivistämällä ja valistamalla kansaa, sitä voidaan Baudrillardin teoriaa hyödyntäen selittää politiikan itsensä ongelmallisilla piirteillä ja yhteiskunnallisilla muutoksilla. Massojen vaikenemista ja negatiivista suvereniteettia voidaan pitää rationaalisenä ja harkittuna toimintana, mikäli se tulkitaan protestoimisena representatiivisen järjestelmän toimimattomuutta kohtaan. Sen sijaan, että tulkittaisiin Pulkkisen tavoin Baudrillardin suhtautuvan massojen toimintaan kriittisesti hegeliläis-marxilaisesta demokratiaihanteesta käsin, voidaan massojen toimintaa tulkita päinvastoin yleistahdon ideaalista kieltäytymisenä. Pulkkisen (1998) mukaan Hegelin valtiokäsitykseen kuuluu ajatus, että yksilöiden korkein päämäärä on elää yleistä elämää, ja poliittinen toiminta nähdään tapana

hankkia määräysvaltaa siihen, joka määrää itseä. Yleisen elämän eläminen on todellista vapautta yksilölle, koska tietyn normiyhteisön tuotteena yksilö tarkkailee poliittisessa toiminnassa jotakin sellaista, joka määrää hänen omaa tietoisuuttaan ja muuttaa sitä. (Pulkkinen 1998, 32.) Baudrillardin massojen voidaan nähdä vastustavan tätä yleisen elämän ideaalia: he eivät näe yhteiskunnallista, yhteisöllistä poliittista elämää ihanteenaan ja vastustavat kaikkea, mikä yrittää puhua heidän nimissään, edustaa heitä yhtenä kokonaisuutena.

Baudrillardin kritiikki kohdistuu myös moderniin länsimaiseen tekniseen rationalismiin¹⁶, joka leimaa sekä taloudellisia että poliittisia malleja, jotka universaaliudellaan jyräävät singulariteetit (Evans 2014, 8). Baudrillard kuvailee transpolitiikkaa informaation läpinäkyvyydeksi ja rivoudeksi. Rivoudella Baudrillard viittaa tarpeeseen saada kaikki sanotuksi, kaikki mahdollinen informaatio kerätyksi, rekisteröidyksi ja kategorisoiduksi (Evans 2014, 39). Tämän informaation keräämisen ja maailman selittämisen tarpeen Baudrillard yhdistää myös modernin representatiivisen politiikan ja sen taustalla olevien rationaalisuuden ja inhimillisen kehityksen ihanteisiin. Evansin (2014) mukaan Baudrillard tulkitsee poikkeuksellisesti edustuksellisen poliittisen järjestelmän synnyn merkitsevän pitkäaikaista tukahduttamisen prosessia. Tuolloin syntyy poliittinen kenttä, jossa ajatus kansasta poliittisen tuomioistuimena korvataan ajatuksella julkisesta alueesta ja representaation järjestelmällä. Tähän yhteiskunnalliseen järjestelmään kuuluu vaatimus läpinäkyvyydestä: kansa, sen olemus ja tahto, täytyy kommunikoida poliittista representaatiota varten. (Evans 2014, 38.) Baudrillardin väite on, että tällainen kommunikatiivinen demokratia ja kaiken kattavaan selittämiseen pyrkivä järjestelmä ajaa itsensä loppuun. Pyrkimys kuvailla maailmaa ilman, että oletetaan rakoa kuvauksen ja kohteen välille, johtaa todellisuuden simuloimiseen, ”integraalisen” eli eheän todellisuuden luomiseen.

Eheä todellisuus, josta Baudrillard käyttää myös termiä ”virtuaalitodellisuus”, merkitsee simulaation kehityksen huippua. Hänen mukaansa ihmisten tarve ymmärtää maailmaa ja tutkia sitä on mennyt niin pitkälle, että todellisuuden merkitys romahtaa ja virtuaalinen korvaa todellisen (Baudrillard 2005, 17). Esimerkkinä virtuaalisesta Baudrillard mainitsee

¹⁶ Tässä mielessä Baudrillardin teoriaa voidaan lukea jatkumona Frankfurtin koulukunnan välineellisen järjen kritiikille, kuitenkin sillä erotuksella, että Baudrillard suhtautuu ongelman ratkaisuun myönteisemmin kuin esimerkiksi Adorno ja Horkheimer (Evans 2014, 3).

tietokoneella luodun kuvan, joka on virheetön ja täydellinen, mutta jolla ei ole mitään yhteyttä todellisuuteen eikä viittauspistettä todellisuudessa. Toinen esimerkki virtuaalisesta on musiikkikappale, joka on miksattu täydelliseksi, virheetömäksi, puhdistettu kaikista inhimillisistä virheistä tai epävireestä. (Baudrillard 2005, 27–28.) Baudrillard pelkää ihmiskunnan pyrkivän kaikessa tällaiseen täydellisyyteen ja karsastaa rationaalisuuden ja todellisuuden ”tuntemisen” tavoitteita. Hän esittää, että tavoittelemme täydellisyyttä jopa ihmisyyden suhteen, ei niinkään humanistisen tai kantilaisen yleisihmisyyden kuin mahdollisimman tehokkaan ihmisyyden muodossa (Baudrillard 2005, 28). Baudrillard katsoo tämän johtavan yhteiskunnan rationaaliseen hallitsemiseen, joka lopulta tukahduttaa yksilöiden vapauden.

Baudrillard ei määrittele tarkemmin eheyden tai virtuaalisuuden käsitteitä. Ne kuitenkin liittyvät ihmisen pyrkimykseen selittää maailmaa ja sen seurauksena myös kontrolloida maailmaa mahdollisimman tehokkaasti ihmiskunnan hyväksi. Eheyden käsitettä havainnollistane se, kuinka termiä käytetään tulevaisuudentutkimuksen parissa. Anita Rubin (2010) kuvaa eheää ajattelua pyrkimyksenä ymmärtää ja kokea todellisuutta rationaalisesti. Rationaalinen ajattelu pyrkii löytämään tutkittavan ilmiön kaikki mahdolliset ulottuvuudet ja näkökulmat ja etsimään keinot ilmiön monipuoliseen tarkasteluun. Eheä ajattelu taas pyrkii synteesiin, yhdistämään nämä näkökulmat ja ulottuvuudet, näkemään tilanteen yhtenä kokonaisuutena. Rubin näkee eheän ajattelun olevan loppujen lopuksi perinteisen rationaalisen ajattelun tulos tai universaali muoto. (Rubin 2010, 29–30.) Eheä ajattelu näyttää myös jakavan rationaalisuuden ohella modernin ihanteen inhimillisestä kehityksestä. Rubinin (2010) mukaan eheään tulevaisuusajatteluun kuuluu ajatus, että ihmiskunta muodostaa vähitellen yhtenäisen kokonaisuuden: ihmiset yhdessä ovat maapallon identiteetti ja aivot. Tämä on Rubinin mukaan välttämätöntä, sillä ihmisen aiheuttamat ongelmat maapallolla ovat sitä luokkaa, etteivät irrallisten ihmisten, irrallisten älyjen kyvyt vastata maapallon haasteisiin riittä vaan täytyy muodostaa tiheä vuorovaikutusverkko niin ihmisistä kuin teknologioistakin. Näin Rubinin mukaan syntyy vähitellen parviäly, yhteinen tietoisuus. (Rubin 2010, 47.)

Baudrillard ironisoi eheää ajattelua verratessaan nykytilannetta Steven Spielbergin *Minority Report* -elokuvaan, jossa kehittyneen teknologian kautta rikokset voidaan ennustaa ja rikolliset vangita jo ennen kuin rikokset edes tapahtuvat. (Baudrillard 2005, 18). Samanlainen suhtautuminen leimaa Baudrillardin mukaan länsimaista yhteiskuntaa,

joka on vienyt rationaalisuuden ja maailman selittämisen ihanteet äärimmilleen. Baudrillardin mukaan poliittista valtaa ohjaa nykyään ennakoinnin ja kontrollin tarve, pyrkimys mahdollisimman turvalliseen ja vakaaseen yhteiskuntaan (Baudrillard 2005, 18). Baudrillardin näkemys kansasta etäänntyneestä poliittisesta hallinnosta muistuttaa huomattavasti nykyisiä politiikan tutkimuksen huomioita tehokkaasta hallinnosta ja hallinnon muuttumisesta hallinnallisuudeksi (ks. Keränen 2014, Crouch 2004).

Modernit ihanteet rationaalisuudesta, maailman selittämisestä ja sen hallinnasta inhimillisen kehityksen hyväksi muuttuvat Baudrillardin teoretisoinnissa itsensä irvikuviksi. Pyrkimys taata turvallinen yhteiskunta, joka toimii rationaalisesti ja hallitusti, jotta ihmiset voivat keskittyä omaan kukoistukseensa, on vaarassa muuttua teknis-rationaaliseksi painajaiseksi, jossa ihmisten elämä on täysin kontrolloitua ja tukahdutettua. Vallanpitäjien etäänntyminen kansasta ja sen oikeuttaminen tarpeella pitää yllä tehokasta hallintoa on Baudrillardille katastrofi. Baudrillard (2005) kirjoittaa vallan muuttumisesta julmaksi, tekniseksi hallinnaksi. Kun vallanpitäjien suvereniteetti vielä johdettiin representatiivisesta suhteesta, poliittista järjestystä voitiin pitää rationaalisen ja perusteltuna. Ongelmaksi representatiiviselle demokratialle muodostuu tilanne, jossa valta etäänntyy kansasta eikä suvereniteettia muodostu representaation kautta. (Baudrillard 2005, 120.) Kansan tahtoa kyselevillä gallupeilla pyritään peittämään se, ettei vuorovaikutuksellista suhdetta edustajien ja edustettavien välillä ole vaan vallanpitäjät tekevät päätöksensä kansan tahdosta riippumatta. Simulointi ylläpitää mielikuvaa siitä, että kansa tulee kuulluksi ja demokraattinen ihanne representaatiosta toteutuu.

Baudrillardin teoretisointia ohjaa maailman selittämisen ja rationaalisuuden ihanteiden vastustaminen, mikä myös vaikuttaa olennaisesti hänen tapaansa kirjoittaa ja siihen, miten hänen teoretisointiaan tulisi lähestyä. Baudrillard hyväksyy postmodernin ajatuksen, ettei ole olemassa varmoja totuuksia ja että todellisuutta voidaan kuvailla, merkityksellistää monin tavoin (Coulter 2010a, 157). Koska vallitsevia olosuhteita ei voida kritisoida jonkin ”oikean” tai objektiivisen totuuden näkökulmasta, kuten marxilainen teoria tekee, täytyy omaksua toisenlainen strategia. Baudrillardin lähestymistapaa on kutsuttu poeettiseksi ratkaisuksi (*poetic resolution*)¹⁷: se vastustaa yhteiskuntatieteiden empiirisen selittämisen

17 Baudrillard asettaa poeettisuuden totuuden ja empiirisen selittämisen vastakohdaksi. Coulterin (2007) mukaan Baudrillard kritisoi politiikkaa, joka pyrkii lopullisuuksiin, ratkaisemaan asiat kaiken kattavasti. Baudrillardille itse kirjoittamisen akti, ironinen ja vihjaileva kielenkäyttö on radikaalia ja poliittista. Poeettisuus viittaa maailman kohtaamiseen käsittämättömänä ja arvoituksellisenä ilman pyrkimystä

yritystä vangita tarkkailtava maailma (Coulter 2010a, 158). Baudrillardin poeettinen strategia asettuu eheää ajattelua vastaan. Sen sijaan, että yritettäisiin selittää maailmaa, muodostaa siitä mahdollisimman rationaalinen kuvaus, Baudrillardin tavoitteena on maailman arvoituksellisuuden hyväksyminen ja puolustaminen. Totuuden etsimisen tai osoittamisen sijaan Baudrillard pyrkii osoittamaan totuuksien poissaolon, sillä totuus tai todellisuus pakenee aina tavanomaisia tarkastelun menetelmiä (Coulter 2010a, 158).

Myös tässä kohtaa Baudrillardin teoria lähenee Lévinasin ajattelua, vaikkei Baudrillard eksplisiittisesti ilmaisekaan vaikuttuneensa tämän teoretisoinneista. Lévinas (1996) kritisoi länsimaista filosofiaa pyrkimyksestä universaaliin synteisiin. Hänen mukaansa filosofian historiassa on pyritty palauttamaan kaikki kokemukset ja merkitykset totaliteettiin, tavoitteena kaiken kattava tietoisuus maailmasta. Tällöin filosofia muuttuu absoluuttiseksi ajatteluksi, joka ei jätä mitään itsensä ulkopuolelle. Kaiken kattava ajattelu sijoittaa aina henkisen ja merkityksellisen tietoon ja syrjäyttää toiset tavat kokea merkityksellisyyttä. (Lévinas 1996, 68–69.) Nämä toisenlaiset merkityksen kokemisen tavat Lévinas liittyy ihmisten välisiin suhteisiin, samaan tapaan kuin Baudrillard asettaa symbolisen ja singulaarisen totalisoinnin vastakohtaksi. Lévinasin mukaan perimmäinen ja redusoimaton kokemus suhteesta ilmenee ihmisten välisessä kohtaamisessa, sosiaalisuudessa eikä synteisissä, joka niputtaa yksilöt yhdeksi (Lévinas 1996, 69–70).

Lévinasilla onkin hyvin samanlainen näkemys sosiaalisuudesta kuin Baudrillardilla. Lévinas (1996) esittää, että sosiaalisuus täytyy erottaa yksikköjä yhteenlukevasta, totaalisesta sosiaalisuudesta ja sille tulisi löytää jokin muu perusta kuin synteettinen, kaiken kattava yhteiskunnan käsite. Samoin hän vaatii, ettei historiallinen objektiivisuus voi olla ainoa asia, joka määrittää sitä, mikä on todellista. (Lévinas 1996, 70–71.) Kuten Baudrillard, Lévinaskin korostaa tässä salaisuuden merkitystä. Lévinas ehdottaa, että todellisuutta määrittää myös salaisuus, joka rikkoo historiallisen ajan jatkuvuutta ja yhteiskunnan moninaisuus on mahdollista vain tämän salaisuuden pohjalta (Lévinas 1996, 70–71).

Gerry Coulterin (2010a) mukaan poeettinen lähestymistapa on Baudrillardin tapa käsitellä selittää sitä ja paljastaa jotakin illuusioiden takana olevaa totuutta. (Coulter 2007.) Tämä myös näkyy siinä, ettei Baudrillard kritisoi politiikkaa mistään tietystä moraalista arvonäkökulmasta normatiivisesti vaan hänen kritiikkinsä kohdistuu politiikan perustaan, niihin ihanteisiin ja periaatteisiin, joiden varaan poliittinen järjestelmämme on rakentunut.

tilannetta, joka näyttäytyy hänelle epätoivottavana: poeettinen strategia, josta Baudrillard käyttää osittain synonyymisesti käsitettä käännettävyys, on Baudrillardille tapa välttää yhteiskuntatieteiden ja poliittisten kehittämissuunnitelmien kääntymisen teknis-tieteelliseksi painajaiseksi. Baudrillardille yhteiskunnallisen järjestelmän epäonnistuminen on paljon vähäisempi murhe kuin mahdollisuus, että järjestelmästä tulisi ”täydellinen”. (Coulter 2010a, 158.) Tässä mielessä Baudrillardin ajatus voidaan yhdistää myös Derridan näkemykseen siitä, ettei demokratia prosessina tai poliittisena muotona voi koskaan olla valmis eikä demokratia voi olla mikään täydellinen loppupiste, johon ihmiskunnan kehitys kulminoituu (ks. Evans 2014, 82–83).

Massojen hiljaisuus on Baudrillardille esimerkki poeettisesta strategiasta, käännettävyyden mekaniikasta. Baudrillardin (1993a) mukaan massojen hiljaisuus ei ole poliittista passiivisuutta vaan se pyrkii pysäyttämään kaikki manipulaation poliittiset ja informaationaaliset järjestelmät ja neutralisoimaan kaikki heihin kohdistetut sosiaaliset, poliittiset ja kulttuuriset merkitykset. Baudrillardin mukaan tässä piilee massojen negatiivinen suvereniteetti. (Baudrillard 1993a, 87–88.) Massoille tarjotaan käsityksiä siitä, millainen yhteiskunnan tulisi olla ja millaista politiikkaa yhteiskunnan muuttamiseksi tarvitaan ja massojen oletetaan omaksuvan nämä käsitykset ja toimivan niiden mukaisesti, yhteiskuntaan osallistuen ja yhteiskunnallisena subjektina toimien. Massojen hiljeneminen merkitsee tämän valistuksellisen prosessin pysäyttämistä; he kieltäytyvät järjestelmästä, jossa erillään ovat poliittinen, kulttuurinen luokka, joka tuottaa merkityksiä, ja massat, joiden oletetaan omaksuvan nuo ylhäältäpäin tulevat merkitykset (Baudrillard 1993a, 88).

Baudrillard selittää hiljaisuuden strategiaa vallan ja kontrollin liiallisuudella. Hän tarkoittaa tällä, että valtiot, instituutiot, tekniset ja teknologiset järjestelmät ovat niin kehittyneitä ja virheettömiä ja kontrolloivat kaikkea niin, ettei vallankumouksellisille keinoille vaikuttaa järjestelmään jää tilaa. (Baudrillard 1993a, 98.) Dialogin, vastavuoroisuuden puute vaatii käyttämään äärimmäisiä keinoja, kuten vaikenemista. Baudrillard ei ajattele, että massojen olisi hyödyllistä aktiivisesti vastustaa vallitsevaa järjestelmää omaksumalla heille tarjottuja osallistumisen mekanismeja, kuten kirjoittamalla mielipidekirjoituksia tai järjestämällä mielenosoituksia. Hän näkee nämä vanhentuneina vastustamisen strategioina, jotka ovat ennakoituja ja luovat vain näennäistä kuvaa itsereflektiivisestä kansasta, joka korjaa itseään ja toteuttaa demokraattisen sananvapauden ihanteita. Baudrillardin (2010) poliittinen analyysi erottaa toisistaan dominanssin ja hegemonian: dominanssia, hallituksi

tulemista voi vastustaa sen ”ulkopuolelta” kritisoiden, sillä se perustuu tiettyjen arvojen määräämiseen. Sen sijaan hegemonia perustuu kaikkien arvojen ”likvidointiin” ja pyrkii siten myös tuhoamaan kaikki vastustajansa. (Baudrillard 2010, 33–36.) Siksi hegemoniaa voi vastustaa vain ”sisältä käsin”, hyödyntämällä järjestelmän omaa toiminnan logiikkaa, mikä massojen tapauksessa merkitsee osallistumattomuutta representaation järjestelmään. Sen sijaan että massat vain kieltäytyisivät hallituksi tulemisesta, olennaista on kieltäytyä hallitsemisesta, itsehallinnon ideaalista (Baudrillard 2010, 47–48). Kun massat eivät osoita tahtoa ajaa omaa etuaan, myös muiden tahto hallita tulee tyhjäksi (Evans 2014, 36).

Baudrillard esittää, ettei käännettävyys kuitenkaan johda yhteiskuntaa eteenpäin vievään vallankumoukseen vaan enemmänkin hajaannuksen tilaan (Evans 2014, 39). Hän kritisoi modernia ajatusta ihmiskunnan jatkuvasta kehityksestä ja hänen käsityksensä käännettävyydestä nostaa esiin jokaiseen järjestelmään sisäänrakennetun mahdollisuuden itsetuhoutuvuuteen. Coulterin (2010b) mukaan Baudrillard tulkitsee renessanssin, humanismin ja valistuksen aikakausien aatteiden väheksyneen käännettävyyden voimaa korostaessaan ihmiskunnan kehitystä, ja moderni tapa hahmottaa maailma lineaarisesti ei huomioi käännettävyyden kykyä laittaa kapuloita kehityksen rattaisiin. (Coulter 2010b, 181–182.) Samoin kuin esimerkiksi tietoteknologian kehitys toi mukanaan tietokonevirukset, jotka voivat lamaannuttaa tietoverkkojen itsensä toiminnan, myös yhteiskunnallisiin järjestyksiin liittyy samanlainen sisäänrakennettu kyky kääntyä itseään vastaan.

Baudrillardin mukaan teorian pitää vastustaa modernia tarvetta selittää, tutkia ja havaita kaikki ja puolustaa objektin monimutkaisuutta (Boyne & Lash 1995, 81–82). Tämä selittää myös Baudrillardin teoriaa massoista: hän pyrkii asettuman objektin puolelle, sen puolelle mitä tutkitaan, representoidaan ja kontrolloidaan. Baudrillardia kritisoidaan usein siitä, että hänen kuvauksensa massoista syyllistyy täysin samaan selittämiseen tai massojen simulointiin, josta hän itse kritisoi muita. Olennaista on kuitenkin huomioda, ettei Baudrillard tyypillisesti kuvaa massoja tai yhteiskuntaa positiivisin termein, vaan hänen strategiansa muistuttaa negatiivisen teologian tapaa kuvailla kohdettaan negatioiden kautta. Baudrillardin teoriaan liittyy ”salaisuuden” kunnioittaminen. Salaisuus on jotakin, joka on esteenä asioiden lopulliselle ymmärtämiselle, niiden lopulliselle selittämiselle vallitsevan yhteiskunnallisen tai kulttuurisen ”koodin” mukaisesti (Evans 2014, 74–75). Evans toteaa, ettei Baudrillard kuitenkaan voi kuvailla massoja ainoastaan negatioiden

kautta; hänen on sanottava heistä myös jotakin positiivista. Tämän vuoksi Baudrillard korostaa kielenkäytön monitahoisuutta, mahdollisuutta ”lausua” asioita ilman signifioimista (Evans 2014, 75). Tämä on strategiana myös kuvauksessaan massoista: hän pyrkii esittämään massat poliittisena toimijana antamatta kuitenkaan massoille lopullista määritelmää.

Baudrillardin teorian hedelmällisyydestä ja poliittisesta relevanssista on oltu montaa mieltä. Yhtäältä hänen ajatteluaan on pidetty nihilistisenä ja toivottomana, sillä teorian ei ole nähty tarjoavan mitään vaihtoehtoa nykyiselle järjestelmälle. Baudrillard ei juurikaan konkreettisemmin hahmottele, mitä massojen hiljaisuuden strategiasta seuraa tilanteen ”pysäyttämisen” tai järjestelmän luhistamisen jälkeen. Tässä mielessä teoriaa voidaan kritisoida sen keskeneräisyydestä, sillä se jättää representatiivisen demokraattisen järjestelmän tulevaisuuden täysin avoimeksi. Usein Baudrillardiin kohdistunutta kritiikkiä luonnehtii kuitenkin pinnallinen lukeminen. Baudrillardin teoksia jaotellaan tyypillisesti varhaiseen marxistiseen, kulutusyhteiskunnan teoretisoinnin vaiheeseen ja kypsempään myöhäistuotantoon, joka keskittyy simulaatioon. Näistä melko erillisenä taas pidetään massatematiikkaa käsittelevää teosta *À l'ombre des majorités silencieuses*, jota tyypillisesti luetaan sosiologisena tutkielmana. Erilaisista temaattisista näkökulmistaan huolimatta Baudrillardin teoksia yhdistää modernisoitumiskertomus, jota Baudrillard kuvailee läpi teostensa ja joka suhtautuu kriittisesti moderniin. Oma lähestymistapani Baudrillardin tuotantoon on, että tulkitsen häntä postmodernina politiikan teoreetikkona, jonka yhteiskuntakritiikillä on paljon annettavaa myös edustuksellista demokratiaa koskevaan keskusteluun.

Uskon, että tulkintani Baudrillardista postmodernin teoreetikkona on perusteltu. Baudrillard ei käytä postmodernin käsitettä teoksissaan, mutta puhuu siitä kyllä haastatteluissa. Roy Bornen ja Scott Lashin (1995, 93) haastattelussa Baudrillard huomauttaa, että länsimaisten yhteiskuntien kompleksinen tilanne on kaukana valistuksesta ja rationaalisuuden ihanteesta, mutta hän näkee silti tilanteessa mahdollisuuden perustavanlaatuisen muutokseen. Fraktaalista, sattumanvaraiselta vaikuttavaa, pluraalista yhteiskuntaa ei tule kritisoida moderneista lähtökohdista käsin. Baudrillard toteaa haastattelussa filosofiaa luonnehtivan tällä hetkellä ajautuminen umpikujaan, kyvyttömyys arvioida arvoja, vapautta, ja utopioita koskevia ongelmia uudelleen ja hän kritisoi pyrkimyksiä löytää uutta perustaa poliittiselle ajattelulle tulkitsemalla uudelleen

esimerkiksi Kantin teoksia pitäen niitä melko toivottomina (Boyne & Lash 1995, 95). Baudrillardin voidaan siis väittää hylkäävän poliittista toimijuutta koskevat modernit ajattelutavat; hänen edustuksellista demokratiaa koskevan kritiikkinsä voidaan tulkita pohjautuvan vaatimukseen uudenlaisista tavoista ymmärtää ja tehdä politiikkaa.

Seuraavassa pääluvussa hahmottelenkin, millaisia demokratiaa koskevia johtopäätöksiä ja sovelluksia Baudrillardin teorian pohjalta voidaan rakentaa. Esitän Baudrillardin kirjoitusten mahdollistavan kaksi tulkinnan haaraa, pessimistisemmän ja optimisemmän näkökulman demokratian nykytilaan ja tulevaisuuteen. Ensimmäinen tulkinnan haara on pessimistinen, sillä se hahmottaa demokratian kehityksen etenevän rationaalisuuden ja tehokkuuden arvoja mukaillen ja demokratian muista ihanteista kuten edustuksellisuudesta ja kansalaisosallistumisesta tinkien. Toisaalta kuitenkin tätä ”postdemokraattiseksi” kutsuttua kehitystä pyritään vastustamaan ja hidastamaan, mutta edelleen vakiintuneen demokraattisen poliittisen ymmärryksen ja ihanteiden näkökulmasta. Optimisempi tulkinta pyrkii tätä vastoin kokonaan uudelleenmäärittelemään poliittista ymmärrystä ja niitä periaatteita, jotka muodostavat poliittisen järjestelmämme perustan ja siten se avaa laajemmin mahdollisuuksia kehittää demokrateoriaa Baudrillardin hahmotteleman singulaarisuuden ajatuksen pohjalta.

4 BAUDRILLARDIN POLIITTINEN ANALYYSI DEMOKRATIATEORIAN PERUSTANA

Baudrillard lähestyy edustuksellisen demokratian ongelmia modernin ja postmodernin välisen särön kautta: demokratia siinä mielessä kuin se on ymmärretty modernissa muuttuu ongelmalliseksi nykyisessä jälkiteollisessa kulutusyhteiskunnassa, koska itsehallinnollisen demokratianäkemyksen perustan muodostaneet ihmiskäsitys ja arvomaailma ovat murentuneet. Demokratian kriisiytymisessä on siis kyse politiikan perustan kriisistä. Hajautuneiden, rakentuneiden identiteettien, kulttuurisen moninaisuuden ja poliittisten intressien pluralismin aikana ajatus yhtenäisestä poliittisesta yhteisöstä itsehallinnollisena entiteettinä muodostuu erittäin ongelmalliseksi. Baudrillardin onkin katsottu suosivan ratkaisuna tähän ongelmaan singulaarisuutta kunnioittavaa lähestymistapaa.¹⁸ Singulaarisuuden kunnioitus merkitsee luopumista yhteisen narratiivin, yhteisen kollektiivisen identiteetin ja siihen perustuvan konsensuspolitiikan tavoittelusta. Konsensuspolitiikan sijaan Baudrillardin voidaankin katsoa kuuluvan poliittista antagonismia puolustavaan poliittisen filosofian traditioon.

Koska Baudrillard ei itse tarkemmin selventänyt, mitä singulaarisuuteen perustuva politiikka täsmällisemmin tarkoittaisi, hyödynnän tässä luvussa Rosanvallonin ja Nancyn ajatuksia singulaarisesta yhdessäolemisesta politiikan perustana. Koska Baudrillardin voidaan katsoa olleen myös hyvin kriittinen ja suhteellisen pessimistinen politiikan tulevaisuuteen liittyen, aion yhdistää Blühdornin ja Crouchin ajatuksia postdemokratiasta Baudrillardin näkemyksiin kulttuurisesti moninaisesta ja kompleksisesta yhteiskunnasta, joka asettaa merkittäviä haasteita edustuksellisen demokratian ylläpitämiselle.

18 Singulaarisuus ei merkitse Baudrillardin eikä myöskään myöhemmin käsittelemäni Nancyn kirjoituksissa yksilökeskeisyyttä. Erityisesti Baudrillardin kohdalla on helppo tulkita singulaarisuus väärin yksilöllisyydeksi tai yksilökeskeisyydeksi, sillä Baudrillard kirjoittaa kulutusyhteiskunnan teoretisoinneissaan individualismin noususta ja yksilöllisen erottautumisen pyrkimyksistä. Singulaarisuus ei kuitenkaan Baudrillardilla liity tähän vaan käännettävyyteen ja tapahtumien ainutkertaisuuteen, joita Baudrillard puolustaa universaaleja selityksiä ja diskursseja vastaan. Singulaarisuuden politiikka näin ollen merkitsee toiseuksien, erilaisuuksien sallimista, vallitsevia universalisoivia koodeja rikkoen ks. (Evans 2014, 84, 95–98). Myöskään Nancyllä singulaarisuus, ainutkertaisuus ei ole olemiselle annettu ominaisuus vaan oleminen itsessään on ilmentymiensä ainutkertaisuutta (Backman 2013, 109). Singulaarisuuden politiikka ei siis viittaa Baudrillardilla eikä Nancyllä minä-subjektin yksilöllisen identiteetin ja intressien ajamiseen vaan molemmat pyrkivät lähes päinvastoin rakentamaan uudenlaista poliittista ymmärrystä, jonka ytimessä ei ole ajatusta itseriittoisesta yksilöstä tai minä-subjektista.

Baudrillardista teorioista voidaan näin ollen johtaa kaksi hyvin erilaista tulkinnan haaraa. Demokratian tulevaisuuteen pessimistisemmin suhtautuva tulkinnan haara ottaa lähtökohdakseen, etteivät demokraattiset itsehallinnon ja kansan osallistumisen ideaalit ole kadonneet mihinkään, mutta niitä on vaikea sovittaa muuttuneisiin yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin olosuhteisiin. Tämä johtaa joko demokratian kriteerien kapeampaan uudelleen määrittelyyn tai demokratian simulointiin sen vakiintuneiden kriteerien täyttämiseksi. Optimisempi tulkinnan haara keskittyy politiikan uudistamiseen demokratian perustan uudelleenmuotoilun kautta: koska demokratiaa ei voi enää perustaa kantilaiseen subjektikäsitteeseen ja siitä kumpuavaan itsehallinnon ideaaliin, täytyy demokratian perustaksi nimetä singulaarisuus ja siihen perustuva yhdessäoleminen.

Mielestäni on relevanttia käsitellä molempia näkemyksiä, sillä Baudrillardin poliittiset tekstit ovat jakaneet lukijat kahteen leiriin. Osa katsoo Baudrillardin olevan pessimisti, joka ei ole tyytyväinen demokratian nykytilanteeseen, mutta joka ei kuitenkaan osaa nähdä sille positiivista vaihtoehtoa. Marginaalisempi tulkinnan haara on pitänyt Baudrillardia hedelmällisenä teoretikkona ja esittää Baudrillardin vaativan poliittista uudistusta, joka irtaantuu demokratian moderneista lähtökohdista. Käsitelen ensin pessimistisempää, postdemokratiaksi kutsuttua näkemystä, jonka jälkeen nostan singulaarisuuden politiikan vaihtoehdoksi tälle pessimistiselle tulkinnalle.

4.1 Postdemokraattinen näkökulma politiikan nykytilanteeseen

4.1.1 Crouch: postdemokratia demokratian ihanteiden supistamisena

Edustuksellisen demokratian tilaa nykyisissä jälkiteollisissa yhteiskunnissa on kuvattu postdemokratian käsitteellä. Crouch (2004) esittää demokratian liikkuvan kahden mallin välillä, jotka ovat toistensa ääripäitä. Toinen ääripää on demokratian ideaalimalli: demokratia kukoistaa, kun kansalaisilla on runsaasti mahdollisuuksia osallistua julkisen elämän muotoiluun julkisen keskustelun ja erilaisten instituutioiden kautta ja kun kansalaiset myös aktiivisesti käyttävät näitä mahdollisuuksia. Crouchin mukaan malli on melko kunnianhimoinen, sillä se olettaa suuren osan kansalaisista osallistuvan vakavaan

poliittiseen keskusteluun ja poliittisten agendojen muotoiluun sen sijaan, että he olisivat passiivisessa roolissa ja vastaisivat vain heihin kohdistettuihin mielipidemittauksiin tai olisivat informoinnin kohteina. Akselin toisena ääripäänä on postdemokraattinen malli. Tässä mallissa vaalijärjestelmä on edelleen olemassa ja periaatteessa kansa voi sen kautta muuttaa hallituksia, mutta julkisesta vaalikamppailusta on tullut kontrolloitu speaktaakkeli, jota hallitsevat erilaiset asiantuntijat, ja poliittinen keskustelu on rajautunut asiantuntijoiden valikoimiin aiheisiin. Kansalaiset muodostavat hiljaisen passiivisen massan, jonka aktiivisuus rajoittuu heihin kohdistettuihin signaaleihin vastaamiseen. Varsinainen politiikka tapahtuu yksityisissä tiloissa suljettujen ovien takana, valittujen edustajien ja taloudellisen eliitin välillä. (Crouch 2004, 2–4.)

Crouch huomauttaa, että molemmat näkemykset demokratiasta ovat liioiteltuja malleja eivätkä niinkään empiriaan perustuvia kuvauksia. Demokratian ideaalin täydellistä toteutumista hän pitää melko mahdottomana, mutta se tarjoaa viitepisteen, johon demokratian toteutumista tulisi aina verrata. (Crouch 2004, 3–4.) Nyky-yhteiskunnassa on kuitenkin selvästi havaittavissa postdemokraattisen mallin piirteitä ja kehityksen kohti postdemokraattisempaa suuntaa voidaan väittää jatkuneen jo pitkään niin Yhdysvalloissa kuin Euroopassakin. Jo Baudrillard nosti 1970-luvulla esiin postdemokratian malliin kuuluvia piirteitä kuten massojen passiivisuuden, poliittisen eliitin muodostumisen sekä tehokkuuden arvon painottumisen politiikassa kansalaisten osallistumisen ihanteen sijaan. Myös uuden julkisjohtamisen (*new public management*) periaatteen voidaan katsoa 1980-luvulta lähtien kaventaneen demokratian kriteerejä uusliberalistisempaan muotoon, joka ei painota kansalaisten jatkuvaa osallistumista tai demokraattisen valtion merkitystä kansalaisten sivistyksen ja hyvinvoinnin huolehtijana ja julkisten palveluiden takaajana.

Crouchin mukaan olemmekin demokratia-akselilla siirtymässä yhä lähemmäs postdemokratian ääripäätä ja kauemmas ideaalitalanteesta (Crouch 2004, 4). Crouchin ja Baudrillardin voidaan sanoa olevan yhtä mieltä siitä, ettei ihanteesta loitontumisen pitäisi kuitenkaan merkitä sitä, että alennetaan rimaa ja ”skaalataan” demokratian ihannetta jollekin helpommin saavutettavalle tasolle. Crouch pyrkiikin etsimään keinoja, joilla postdemokraattista kehitystä voitaisiin jarruttaa. Baudrillardilla itsellään oli vahvoja mielipiteitä demokratian nykytilanteen ei-toivottavuudesta ja siitä, ettei heikentyneeseen demokratian tilaan tulisi tyytyä. Baudrillard ei kuitenkaan itse antanut juurikaan ehdotuksia siitä, miten tilannetta pitäisi pyrkiä korjaamaan, massojen passiivista vastarintaa

lukuunottamatta. Tässä mielessä Crouchin näkemyksiä voidaan hyödyntää Baudrillardin ajatusten jatkokehittelyssä.

Baudrillard näki massoilla olevan tietynlaista negatiivista suvereeniutta: vaikka heidän osallistumisensa on Baudrillardin mukaan redusoitu passiiviseen signaaleihin vastaamiseen, he pystyvät käyttämään tilannetta hyväksi kieltäytymällä tukemasta heille suunnattuja yhteiskunnallisia ihanteita tai poliittisia ohjelmia. Konkreettisenä esimerkkinä tällaisesta negatiivisesta vallankäytöstä Baudrillard piti esimerkiksi Ranskan vuosien 1992 ja 2005 kansanäänestyksiä, joissa molemmissa kansan negatiivinen ei-ääni oli hänen mukaansa voimakas vastalause universaalien hegemonian luomiselle, antagonismia universaalialta rationalismia ja siihen perustuvaa konsensuaalisen politiikan ihannetta sekä valistuksesta saakka jatkunutta kehitysuskoa vastaan (ks. Baudrillard 2002, 137–138; Evans 2015, 79). Tällaisen negatiivista suvereniteettia harjoittavan vastademokraattisen toiminnan on tulkittu positiivisesti täydentävän ja korjaavan demokraattisen järjestelmän puutteita kansalaisten vähäisiin osallistumismahdollisuuksien liittyen. Crouchin toteakin, että toisaalta voidaankin puhua demokratian ”kypsydestä”, sillä nykypäivänä kansalaiset eivät luota sokeasti poliittisiin edustajiinsa eivätkä pidä heitä auktoriteetteinaan vaan osoittavat julkisesti tyytymättömyyttään ja kritisoivat vallankäyttäjiä (Crouch 2004, 2). Samoin esimerkiksi Rosanvallon (2008) on nähnyt vastademokraattisten, negatiivisesti painottuneiden keinojen tarjoavan kansalle mahdollisuuden lisätä osallistumistaan poliittiseen järjestelmään ja heitä koskevien asioiden käsittelyyn.

Negatiivisen vallankäytön korostuksessa kuitenkin jätetään huomioimatta toinen osallistumisen ihanne, jonka voidaan ajatella olleen ainakin hegeliläis-marxilaisen, Kantin ajatuksiin pohjautuvan eurooppalaisen demokratianäkemyksen perustana.¹⁹ Crouchin (2004) mukaan negatiivisen osallistumisen lisäksi voidaan hahmottaa ihanne positiivisesta kansalaisuudesta, jossa ihmisryhmät ja organisaatiot yhdessä luovat kollektiivisia identiteettejä, joihin liittyy yhteisiä intressejä. Näiden intressien perusteella kansalaiset aktiivisesti muotoilevat vaatimuksia, joita suunnataan poliittiselle järjestelmälle. Jako

19 Liberaalissa demokratiamallissa, joka yhdistetään tyypillisesti Yhdysvaltoihin, ei ole samanlaista kansalaisten aktiivisen osallistumisen ihannetta vaan malli painottaa vaaliosallistumista kansan pääasiallisena osallistumismuotona. Tässä mielessä koko negatiivisen suvereniteetin kritiikki ja huomio positiivisen osallistumisenäkemyksen katoamisesta kohdistuu enemmän eurooppalaisiin demokratioihin eikä ole relevantti liberaalista poliittisesta ontologiasta käsin. (Ks. Crouch 2004, 3; Pulkkinen 1998, 41–42.)

positiiviseen ja negatiiviseen kansalaisosallistumiseen heijastaa myös jakoa positiivisiin ja negatiivisiin oikeuksiin: negatiiviset oikeudet suojaavat kansalaista valtion vallankäytöltä, kun taas positiiviset oikeudet painottavat kansalaisen kykyä osallistua politiikkaan ja yhteiskunnan muotoilemiseen esimerkiksi kokoontumalla tai äänestämällä. (Crouch 2004, 13.) Myös Baudrillardin voidaan katsoa kritisoineen kansalaisten osallistumisen redusoitumista negatiivisiin keinoihin, ja hän näki massojen resistanssin kumpuavan heidän tyytymättömyydestään vaikuttamismahdollisuuksiinsa. Baudrillard ei missään nimessä pidä varteenotettavana vaihtoehtona liberaalia demokratianäkemyistä, joka ei painota kansalaisten aktiivista, positiivista osallistumista vaan korostaa kansalaisten ja median valvovaa roolia päättäjien ollessa kansalaisiin nähden suhteellisen itsenäisiä (Pulkinen 1998, 44–45, 78).

Negatiivisen osallistumisen korostuminen on myös huolestuttavaa, koska negatiivisuus ruokkii niitä järjestelmän piirteitä, joita kansalaiset kritisoivat. Poliitikoiden herkeämätön kritisointi heidän virheistään ja erovaatimukset tukevat mallia, joka suosii poliitikantekoa eliitin kesken, yksityisesti, piilossa kansan katseelta (Crouch 2004, 14). Rosanvallon huomauttaa vastademokraattisten muotojen tehneen hallitukset varovaisemmiksi ja vähentäneen niiden halua toteuttaa kunnianhimoisia hankkeita, mikä johtaa politiikan yleiseen heikkenemiseen (Rosanvallon 2008, 203). Tämä taas on omiaan ruokkimaan kansalaisten turhautuneisuuden ja voimattomuuden tunteita, jotka kumpuavat politiikan tehottomuudesta. Myös Baudrillard nostaa esiin poliitikkojen taipumuksen kaunistella ja salailla asioita, koska heidän toimintansa on kansan suurennuslasin alla (Baudrillard 2002, 77). Demokratian voidaan katsoa siis heikentyvän, mikäli toinen osallistumisen muoto hylätään kokonaan demokratian määritelmästä ja toisaalta negatiivisen osallistumisen korostaminen heikentää poliittisen järjestelmän kykyä saada aikaan yhteiskuntaa kehittäviä päätöksiä.

Osallistumista koskeviin ongelmiin on usein nähty ratkaisuna erilaiset epämuodollisen poliittisen toiminnan muodot, joiden on vastademokratian keinojen tapaan nähty täydentävän demokratian vajeita kansalaisten itseilmaisuun liittyen. Myös Baudrillardin käsitystä massojen poliittisesta hiljaisuudesta on selitetty kansalaisten vetäytymisellä heitä kiinnostavien ja heille mielekkäitä kokemuksia tarjoavien asioiden pariin; tällöin poliittista järjestelmää pitäisi korjata siten, että kansalaiset kokisivat sen jälleen itselleen relevanttina (Lindsey 2007). Tässäkin optimisessä näkemyksessä on kuitenkin ongelmansa, sillä

näkemykset epämuodollisen toiminnan kyvystä kehittää demokratiaa eivät huomioi epämuodollisten toimijoiden jakautumista niihin, jotka yrittävät aktiivisesti vaikuttaa omalla toiminnallaan poliittiseen järjestelmään ja siellä tapahtuvaan päätöksentekoon, ja niihin, jotka toimivat kokonaan poliittisen järjestelmän ulkopuolella. Kansalaisten hiljaisuuden kääntyminen henkilökohtaiseen vaikuttamistyöhön puoluepolitiikan ja vaalijärjestelmän ulkopuolella ei välttämättä kehitä demokratiaa kohti sen ideaalimuotoa vaan kohti postdemokratiaa. Crouchin (2004) mukaan pettymys demokratian toimintaan on synnyttänyt erilaisia asiaryhmiä, jotka pyrkivät itse vaikuttamaan suoraan niihin asioihin, joita perinteinen politiikka ei ole ottanut hoidettavakseen. Tämä on kuitenkin ongelmallista sopeutumista epätyytyttävään tilanteeseen sen sijaan, että pyrittäisiin vaikuttamaan itse haitalliseen politiikkaan. Toinen ongelmallinen kehitys on sellaisten asiaryhmien kehitys, jotka eivät pyri mobilisoimaan kansalaisia asiansa taakse vaan ottavat lobbaamalla yhteyden suoraan päättäjiin. Tällöin päätäntävalta siirtyy entistä enemmän eliiteille, joilla on jo ennestään vaikutusvaltaa ja rahaa. (Crouch 2004, 15–17.)

Baudrillardin analyysi hiljaisista massoista nosti esiin suurten ihmismäärien tyytymättömyyden vallitsevaan poliittiseen tilanteeseen, mutta vasemmistolaisesta taustastaan huolimatta Baudrillard ei nähnyt mahdollisuutta vallankumoukselliseen uudistavaan politiikkaan, joka onnistuisi valjastamaan kansalaisten tyytymättömyyden rakentavaksi poliittiseksi uudistusvoimaksi. Hän näki pikemminkin oikeistopolitiikan ja uusliberalistisen ajattelun hyötyvän kansan hiljaisuudesta (Baudrillard 2002, 89). Crouch esittää nykypolitiikan keskeisenä ongelmana kyvyttömyyden mobilisoida ihmisiä niin, että tyytymättömyys kanavoituisi aktiiviseksi poliittiseksi vaikuttavuudeksi. Työelämän muutoksista seuraava epävarmuus, julkisen sektorin leikkaukset ja kasvava eriarvoisuus synnyttävät tyytymättömyyden kokemuksia, jotka voisi valjastaa radikaaliksi demokraattiseksi voimaksi (Crouch 2004, 67). Ongelmana on kuitenkin poliittisten puolueiden jäykkyys ja kyvyttömyys identifioitua heterogeeniseen kansanryhmään. Crouchin mukaan etenkin vasemmistopuolueet eivät ole onnistuneet kääntämään tilannetta voitokseen, sillä ne eivät ole kyenneet toipumaan aiempaan viiteryhmään olleiden ihmisryhmien ja identiteettien katoamisesta eikä niillä ole selkeitä poliittisia prioriteetteja uuden jälkiteollisen massapopulaation keskuudessa (Crouch 2004, 63). Myös Baudrillardin kritiikki kohdistui politiikkaan, joka on menettänyt aiemmat sosiaaliset viittauspisteensä, kuten yhteiskunnalliset luokat. Poliitiikan tilaa luonnehtii tämän vuoksi tietynlainen häilyvyys, sillä massojen identiteetistä tai olemuksesta ei saada tietoa, jonka

voisi valjastaa poliittiseksi voimaksi. Crouch toteaaakin puolueiden sijaitsevan tyhjiössä, jossa niillä ei ole sosiaalista perustaa, ja tuon tyhjiön markkinat ovat onnistuneet tehokkaasti täyttämään (Crouch 2004, 64).

Huolettava nykymoderniteiden piirre, jonka sekä Baudrillard että Crouch nostavat esiin, on markkinoiden vallan lisääntyminen ja niiden toimintalogiikan yleistyminen. Teoreetikot kuitenkin lähestyvät asiaa eri näkökulmista. Baudrillard painotti markkinoiden vaikuttavan politiikan estetisointiin, jolloin poliittiset erot redusoidut erilaisiksi elämäntavoiksi ja tyyleiksi aidon sosiaalisen antagonismin sijaan. Crouch taas ajattelee markkinoiden vallan paisumisen heikentävän politiikkaa julkisen sektorin tasolla. Crouchin (2004) mukaan taloudellinen yksityinen sektori on onnistunut yleistämään arvonsa ja toiminnan logiikkansa koskemaan myös julkista sektoria. Julkinen sektori, poliittinen hallinto, menettää autonomisuuttaan omaksuessaan markkinoiden tehokkuuden ja kontrollin normit ja demokratia heikkenee julkisen sektorin luopuessa monista tehtävistä, joiden on pitkään ajateltu kuuluvan sille kansalaisten oikeuksien toteutumisen takaajan roolissa. (Crouch 2004, 41–42.) Samoin Baudrillard kritisoi valtion ja poliittisen vallan vaikuttavuuden kutistumista markkinoiden vaikutusvallan kasvaessa. Markkinoiden vallan lisääntyessä valtiovallan heikkenemisen kustannuksella yksilön asema muuttuu kansalaisesta kuluttajaksi, jolloin myös hänen vaikutusmahdollisuudet kapenevat olennaisesti. Kaventuneen julkisen sektorin ja heikentyneen poliittisen vaikutusvallan kontekstissa yksilö ei voi vaikuttaa asioihinsa poliittisen järjestelmän vaan lähinnä lakkoilun kautta. Baudrillard näkee tämän epäinhimillisenä ja pitää erittäin kyseenalaisena kehitystä, jossa valtiolla ei ole vaikutusvaltaa vaan yksilön täytyy lakkoilla eli asettaa toimeentulonsa alttiiksi, jotta voi yrittää vaikuttaa häneen kohdistuvaan epäoikeudenmukaisuuteen (Baudrillard 2002, 134–135).

Yksityisten ja poliittisten intressien ja arvojen sekoittuminen ja siitä seuraava yksityistäminen muuntavat olennaisesti sitä, miten määrittelemme demokratian ja kansalaisuuden demokraattisessa yhteiskunnassa. Demokraattisen yhteiskunnan kansalaisuuden voidaan ajatella linkittyvän olennaisesti julkisen sektorin tehtäviin; valtionhallinnon tulisi taata kansalaisille kuuluvien perusoikeuksien tasa-arvoinen toteutuminen (Crouch 2004, 81). Yksityistäminen asettaa myös ihmiset epätasa-arvoiseen asemaan, kun taas julkisen hallinnon ajatellaan perustuvan kansalaisten yhtäläisiin oikeuksiin ja tasa-arvoiseen kohteluun. Markkinoiden tunkeutuminen politiikan alueelle

murentaa kansalaisen ja demokraattisen hallinnon välistä suhdetta ja iskee demokratian perustana olevaan ajatukseen kansalaisoikeuksista, joiden takaajaksi demokraattinen valtio on muodostunut. Crouchin mukaan uuden julkisjohtamisen oppi on 1980-luvulta saakka murentanut demokratian perustaa kansalaisten tasa-arvoisuuden vaalijana ja pyrkinyt edistämään uusliberalistista demokratianäkemyistä häivyttäen liberalistisen ajattelun normatiivisuuden ja ideologisen perustan (Crouch 2004, 3, 98).

Baudrillardin ja Crouchin näkemykset demokratian ongelmista ovat hyvin samanlaisia, Crouchin vain konkreettisemmin ilmaistuja ja tarkemmin linkitettyjä nykyiseen yhteiskunnalliseen kehitykseen. Molempia huolettavat kansalaisten aseman ja vaikutusvallan heikentyminen, poliittisen ja taloudellisen eliitin vallan kasvaminen, politiikan tapahtuminen kansasta erillään suljettujen ovien takana ja poliittisesti turhautunut kansa, joka ei kuitenkaan osallistu demokraattisesti. Baudrillardin kritiikki kumpuaa vasemmistolaisesta taustasta. Hän esitti kulutusyhteiskunnan kritiikissään, että yhteiskunnan ongelmien taustalla on kapitalistinen taloudellinen järjestelmä, joka olennaisesti muuttaa yhteiskuntaa ja kulttuuria, mutta hän ei tarkemmin hahmotellut prosesseja, joiden kautta markkinat vaikuttavat myös politiikkaan. Crouch taas painottaa postdemokraattisten epäsuotuisten piirteiden kehityksen olevan seurausta talouden, yksityisen sektorin vallan kasvusta ja toisaalta myös oikeistopolitiikan kyvystä sopeutua tähän ja tehdä yhteistyötä lobbaajien kanssa, kun taas vasemmisto on heikentynyt tässä yksityisen ja julkisen sektorin intressien sulautumisprosessissa.

Baudrillard kirjoitti kansan ja poliittisen järjestelmän erillisyydestä ja selitti sitä enimmäkseen kansan heterogeenisuuden ja median kehityksen kautta sekä yhteisen kollektiivisen identiteetin katoamisella. Crouchin postdemokraattinen malli lisää selittäväksi tekijäksi myös taloudellisen eliitin vallan lisääntymisen tavallisen kansalaisen vaikutusvallan kustannuksella. Liberaaliin, postdemokraattiseen suuntaan kehittyvässä demokratiassa kansan vaikutusvaltaa heikentää yksityistäminen, jonka seurauksena yksilön mahdollisuudet vaikuttaa häntä koskeviin asioihin heikkenevät. Terveystieteiden ja koulutuksen ollessa valtion kansalaisilleen tarjoamia palveluita kansalaiset pystyivät vaikuttamaan niihin demokraattisen poliittisen järjestelmän kautta. Tämä linkki kuitenkin Crouchin mukaan katoaa yksityistämisen myötä eikä kansalaisilla ole mahdollisuuksia vaikuttaa demokraattisesti yksityistämisestä seuraavaan eriarvoistumiseen (Crouch 2004, 101–102).

Baudrillard piti hiljenemistä tehokkaana vastustamisen keinona, mutta Crouch ei näe passiivisuuden tai yksityiselämään vetäytymisen olevan hedelmällinen poliittisen vastarinnan muoto postdemokratian viitekehityksessä. Pikemminkin hiljeneminen tai kansan atomisoituminen ja asioiden haltuun ottaminen omassa yksityiselämän piirissä ruokkivat postdemokratian epäsuotuisten piirteiden kehitystä. Ihmisten vetäytyessä demokraattisen osallistumisen keinoista niillä, jotka pyrkivät vähentämään eriarvoisuutta yhteiskunnassa, on vähemmän valtaa kuin niillä poliittisilla ja taloudellisilla eliiteillä, jotka ajavat yhteiskuntaa kohti esidemokraattista tilaa, jossa kansalaisten eriarvoisuus oli suurta ja valta harvojen eliittien käsissä (Crouch 2004, 22–23). Olennainen piirre Crouchin postdemokraattisessa mallissa on, että yhteiskunta on muodollisen hallintojärjestelmän tasolla edelleen demokraattinen, mutta käytännössä demokratian ihanteista ollaan etäännytty hyvin kauas.

Crouchin näkemykset demokratian haitallisen kehityksen estämisestä ovat Baudrillardiin verrattuna huomattavasti konkreettisempia sekä normatiivisempia. Crouch näkee kolme tasoa postdemokraattisen kehityksen vastustamisessa. Ensinnäkin, konkreettisilla poliittisilla toimenpiteillä täytyy vähentää taloudellisen eliitin vaikutusvaltaa ja laajemmalla tasolla täytyy tähdätä itse poliittisen toiminnan muutokseen sekä vaikuttaa kansalaisten kykyyn osallistua demokraattisesti (Crouch 2004, 104). Konkreettisilla poliittisilla uudistuksilla voidaan purkaa julkisen ja yksityisen sektorin sulauttamista, joka loppujen lopuksi on taloudellisten intressien ajamaa ja vain näennäisesti verhottu demokratiaa edistäväksi. Julkisen sektorin luonne omana eettisenä alueenaan voidaan pyrkiä palauttamaan asettamalla selkeitä sääntöjä, jotka säätelevät rahan ja henkilöstön kulkua puolueiden, avustajien ja lobbaajien välillä (Crouch 2004, 109). Poliittinen toiminta taas ei saa erkaantua demokraattisen hallintojärjestelmän ulkopuolelle vaan järjestelmää ja poliittisen toiminnan muotoa on uudistettava niin, että se näyttäytyy kansalaisille relevanttina ja että puoluepolitiikka nähdään edelleen olennaisena linkkinä yksilön ja valtion välillä. Puolueilla on siis Crouchin mukaan edelleen tärkeä rooli antiegalitaarisen postdemokratian vastustuksessa, mutta niiden toimintaa täytyy haastaa ja niiden suhdetta epämuodolliseen kansalaistoimintaan vahvistaa (Crouch 2004, 111–112).

Baudrillard painotti kansan sosiaalisen olemuksen simuloimisen kritiikissään kansan vastustavan itsensä representoimista tietynlaisena. Crouch kuitenkin argumentoi

tarkemmin, ettei kansan passivoituminen merkitse haluttomuutta tulla representoiduksi vaan ongelmana on, etteivät olemassaolevat instituutiot ole kykeneviä artikuloimaan kansalaisten muuttuneita ja moninaistuneita identiteettejä (Crouch 2004, 119–120). Kansalaisten negatiivisen suvereniteetin keinojen valitsemista taas voidaan pitää rationaalisen yhteiskunnallisessa tilanteessa, jossa uusia toimivia poliittisia organisaatioita on vaikea muodostaa nykypolitiikan kentän ruuhkaisuuden vuoksi ja toisaalta myös kansalaisten identiteettien moninaisuus tuottaa haasteen uusien kollektiivisten ryhmien rakentamiselle (ks. Crouch 2004, 120; Rosanvallon 2008, 31, 146). Baudrillardin painottamien passiivisuuden ja negatiivisen suvereniteetin keinot eivät kuitenkaan ole riittäviä, jos demokraattisen ideaaliin ajatellaan kuuluvan myös positiivinen näkemys kansalaisten osallistumisesta ja demokraattista osallistumista hahmotetaan tällä tavalla myös uutta luovana. Aktiivisen, oma-aloitteisen osallistumisen vahvistaminen vaatii laajemmin tarkasteltuna demokraattista ilmapiiriä, joka näkee kansalaisten osallistumisen itseisarvona eikä painota vain ajoittaista vaaliosallistumista. Konkreettisemmalla tasolla Crouch näkee demokratian tulevaisuuden riippuvan uusien sosiaalisten identiteettien ja niiden mukaisten poliittisten vaatimusten muotoilusta sekä näiden kytkemisestä osaksi edustuksellisen demokratian instituutioita (Crouch 2004, 120).

4.1.2 Blühdorn: demokratian simulointi

Blühdorn lähestyy Baudrillardin tapaan demokratian ongelmia laajemman modernisaatiokehityksen näkökulmasta. Hän esittää Crouchin ajattelua muistuttavan näkemyksen postdemokratiasta, mutta selittää postdemokratian syntyvän seurauksena dilemmasta kahden ihanteen, kansalaisten osallistumisen ja vaikuttavan, tehokkaan päätöksenteon välillä. Kuten Baudrillard, Blühdorn näkee olennaisena ongelmana olevan modernien demokraattisten ihanteiden ja nykyisen jälkiteollisen yhteiskunnan radikaalisti muuttuneiden olosuhteiden yhteensopimattomuus. Blühdorn päätyy kuitenkin ratkaisuun, jota Baudrillard ei välttämättä hyväksyisi, sillä Blühdornin mukaan yhteensovittamattomuuden ongelma voidaan ratkaista performoimalla kommunikatiivisesti sitä mitä ei ole, eli hän hyödyntää simuloinnin ajatusta demokraattisen yhteiskunnan kriisien ratkaisemisessa. Blühdornille simuloiminen on olennainen keino tuottaa yhteisyyden kokemusta sosiaalisen fragmentaation aikana ja legitimoida politiikkaa, jossa

on jouduttu kaventamaan kansan mahdollisuuksia osallistua.

Nykyään heikentyneitä, moderneja demokratian perustoja Blühdorn hahmottaa olevan kansallisvaltion suvereniteetti, kansan kollektiivinen identiteetti sekä autonominen, identtinen subjekti. (Blühdorn 2009, 19–20). Nyky-yhteiskunnassamme demokratia otetaan usein itsestäänselvyytenä, ainoana mahdollisena hallintomuotona. Tällainen ajattelu ei kuitenkaan kykene hahmottamaan demokratian kriisiytymisen laajempaa kontekstualisoitumista modernisaatioprosessiin ja jättää huomiotta demokratian modernit lähtökohdat. Blühdorn huomauttaakin, että moderni demokratia perustui ajatukseen tasa-arvoisten, yksilöllisten kansalaisten kollektiivisesta identiteetistä sekä uskoon ihmiskunnan emansipaatiosta ja demokratia nähtiin välineenä näiden realisoitumiseen (Blühdorn 2004, 19–20). Baudrillard asetti nämä modernit lähtökohdat kyseenalaisiksi: hänen kulutusyhteiskunnan kritiikkinsä nosti esiin kansan heterogeenisuuden ja identiteettien rakentuneisuuden ja hän kritisoi hegeliläis-marxilaista demokratianäkemystä sen vanhentuneen kollektiivisen identiteetin ja konsensuspolitiikan vuoksi. Koska käsityksemme yksilöllisyydestä ja kollektiivisuudesta ovat nykyään muuttuneet, on demokratian haasteena rakentaa uudelleen suhde yksilölliseen kansalaiseen ja demokseen laajemmin, eli demokratian täytyy löytää uusia poliittisen legitimaation tapoja (Blühdorn 2009, 19–20).

Sopeutuakseen sosiaalisen kompleksisuuden kasvamiseen demokraattiset järjestelmät ovat muuttaneet hallitsemisen tapojaan, mutta näiden muutosten on koettu epäonnistuneen, sillä ne ovat usein ristiriidassa demokraattisten normien kanssa. Ristiriidat demokraattisten ideaalien ja poliittisten realiteettien välillä on nähty legitimaation kriiseinä, tehokkuuden puutteena ja demokratiavajeena. (Blühdorn 2009, 20.) Demokratiaa heikentäviä suuria muutoksia ovat muun muassa kansainvälistyminen ja parlamentarismien heikkeneminen, joiden seurauksena valtaa siirtyy kansallisvaltioilta ylikansallisille elimille ja toisaalta myös toimijoille, joilla ei ole demokraattista mandaattia. Näiden seurauksena Blühdorn esittää demokraattisen hallinnon kyvyn vastata kansalaisten prioriteetteihin heikkenevän, mikä taas johtaa kansalaisten ja instituutioiden välisen luottamussuhteen murentumiseen (Blühdorn 2009, 23). Tämän taas voidaan nähdä aiheuttavan ongelmia poliittisen toiminnan legitimoinnille sekä murentavan ajatusta demokratiasta kansan itsehallintona.

Muutokset, jotka ovat Crouchille postdemokratian ytimessä, eivät Baudrillardille tai

Blühdornille ole varsinaisesti syy demokratian ongelmiin, vaan nämä muutokset ovat osa laajempaa modernisaatioprosessia, jonka seurauksena yhteiskunta muuttuu kompleksisemmaksi; yksilölliset identiteetit ovat moninaisia, kansalaisia ei yhdistä samanlaisuuden ja siihen perustuvan tasa-arvon ajatus ja sosiaaliset suhteet ovat huomattavasti monimutkaisempia kuin demokratian moderneilla alkumetreillä. Demokratian monet piirteet, kuten deliberatiivisen konsensuksen ideaali, kyllä–ei-äänien binäärinen logiikka ja yksinkertaistettu dualismi enemmistön ja vähemmistöjen välillä ovat riittämättömiä artikuloimaan ja hallitsemaan yhteiskunnan sosiaalista kompleksisuutta (Blühdorn 2009, 25). Kaikkien näiden piirteiden voidaan ajatella kumpuavan modernista subjektikäsitelmästä, jonka mureneminen aiheuttaa demokratialle haasteita niin normatiivisen teorian kuin käytännön empiiriselläkin tasolla. Blühdornin (2009) mukaan normatiivisen teorian tasolla ongelmaksi muodostuu, etteivät nykyiset käsitykset yksilöllisyydestä ja identiteetistä tarjoa vakaata perustaa käsityksille demokraattisesta legitimitetistä. Empiirisestä näkökulmasta käsin instituutioille tulee olemaan yhtä haastavampaa reagoida ja olla vastuussa myöhäismodernien toisistaan irtaantuneiden, atomisoituneiden kansalaisten artikuloimiin, moninaiisiin, yhteensovittamattomiin vaatimuksiin (Blühdorn 2009, 25).

Tyypillisesti demokratian kriisejä käsitellään Blühdornin mukaan normien ja olosuhteiden välisenä vajeena: kriisit nähdään ensisijaisesti instituutioiden kriiseinä, kun poliittiset instituutiot eivät noudata vakiintuneiksi katsottuja demokraattisia normeja, jolloin niiden legitimitetti heikkenee (Blühdorn 2009, 27–28). Hän kuitenkin itse nostaa toisen hahmotustavan, joka muistuttaa Crouchin postdemokratian mallia, mutta joka rinnastuu modernin subjektin katoamiseen ja subjektiivisuuden uudelleenmäärittelyyn. Blühdornin mukaan nykyisessä demokratian kriisissä on kyse poliittisen legitimitetin epädemokratisoinnista, jossa poliittiset instituutiot hyväksytään ja nähdään legitimeinä muista kuin demokraattisista syistä (Blühdorn 2009, 28).

Nykydemokratian ongelma tiivistyy Blühdornin käsissä dilemmaksi osallistumisen ja tehokkaan hallinnon välillä. Hänen mukaansa sosiaalisen kompleksisuuden lisääntymisen seurauksena kansalaiset joutuvat valitsemaan joko laajat osallistumismahdollisuudet politiikan tehokkuuden kustannuksella tai tehokkaan hallinnon osallistumisen kustannuksella (Blühdorn 2009, 29). Blühdorn itse arvioi hallintojen kallistuneen jälkimmäiseen vaihtoehtoon. Myös Baudrillard tekee saman huomion. Baudrillardin

mukaan politiikka on irtaantunut tavallisista kansalaisista ja heidän mielipiteestään ja politiikasta vastaavat poliittisen eliitin lisäksi erilaiset asiantuntijat ja strategit (Baudrillard 2002, 90–91). Dilemma näyttää myös ilmenevän kansan ja vallanpitäjien välisen kuilun kasvamisessa vaatimusten ristiriitaisuuden vuoksi. Blühdorn (2009) huomauttaa, että kansalaisten oma-aloitteinen epämuodollinen toiminta ja yhteiskunnalliset liikkeet peräänkuuluttavat osallistumisen normia ja kansalaisten oikeutta tulla kuulluksi. Toisaalta kuitenkin politiikan tekeminen on muuttumassa yhä enenevässä määrin tieteellisten asiantuntijoiden, viranomaisten ja itsenäisten säätelyelimien asiaksi, jolloin poliittinen prosessi erkanee kansasta ja perustelee legitimitettiään muilla kuin demokraattisilla normeilla (Blühdorn 2009, 28–29).

Blühdorn kritisoi optimistisia näkemyksiä, joiden mukaan epämuodollisen kansalaistoiminnan lisääntyminen korjaisi demokratiavajetta. Hän näkee vastakkaisen postdemokraattisen kehityksen olevan niin voimakkaasti ristiriidassa kansalaisten osallistumisvaateiden kanssa, ettei optimismi ole perusteltua. Olennaista on hänen mukaansa huomioida nykyisten poliittisia intressejä ja poliittista toimintaa ohjaavien identiteettien sisäinen rakenne ja laatu. Blühdorn (2009) esittää, että jälkimodernien yksilöiden identiteettien kompleksisuus, moninaisuus, hajanaisuus, vaihtelevuus sekä arvojen epävakaus ovat kaikkein fundamentaalisimmat haasteet demokratialle. Hän vertaa tilannetta modernin subjektin ideaaliin, joka oli ihanne, ei niinkään empiirinen todellisuus. Klassisessa modernissa ajattelussa identiteetti ymmärrettiin yhtenäisenä, arvojen ja ominaisuuksien vakaana kokonaisuutena. Identiteetin muodostus nähtiin pitkänä, elinikäisenä projektina, joka ideaalisesti kulmineitui kypsymisprosessin myötä tasapainoiseen persoonallisuuteen, joka yhdistää kaikki yksilön ja hänen elämänsä ulottuvuudet ja muodostaa yksilön arvoista ja käyttäytymisestä johdonmukaisen kokonaisuuden. (Blühdorn 2009, 31.) Postmodernista näkökulmasta klassinen käsitys identiteetistä, joka oli perustana ihmiskunnan emansipaatiolle demokraattisessa yhteiskunnassa, on vanhentunut. Yksilöllisen ja kollektiivisen itsemäärittelyn sekä itsensä toteuttamisen tavat ovat kasvaneet erilleen moderneista esikuvistaan.

Tämä modernin ideaalin murentuminen alleviivaa sitä, että jännite demokraattisen osallistumisen ja tehokkuuden välillä osoittaa perusteellista yhteensovittamattomuutta demokraattisen järjestyksen ja jälkimodernin yksilökäsityksen välillä (Blühdorn 2009, 32). Yhtäältä yksilön näkökulmasta demokraattiset instituutiot ja prosessit ovat liian kankeita ja

rajoittavia mahdollistaakseen moninaisten ja muuttuvien identiteettien artikulaation ja edustamisen. Toisaalta taas instituutioiden näkökulmasta on yhä vaikeampaa vastata ja sopeutua ihmisten erilaisiin muuttuviin vaatimuksiin ja säilyttää politiikan vaikuttavuus sekä ajatus demokratiasta kansan itsehallintona. Ilman modernia subjektikäsitystä politiikan legitimoijana kansalaiset alkavat näyttäytyä perustavanlaatuisena esteenä itsehallinnolliselle politiikalle. Blühdorn tutkiikin, kuinka jälkimodernit demokratiat pyrkivät sovittamaan poliittisen legitimitetin irtaantumisen subjektista kansalaisten itsemäärityksen ja osallistumisen vaateiden kanssa.

Nykyään poliittisen vallan toiminta voidaan pitää legitimoituna, jos kaikilla kansalaisilla on yhtäläiset oikeudet osallistua poliittiseen prosessiin ja saada intressinsä edustetuksi, jos poliittiset prosessit ovat läpinäkyviä, ymmärrettäviä ja vastuullisia tai mikäli poliittiset päätökset tehokkaasti tarttuvat kansan relevantteina pitämiin ongelmiin ja ratkaisevat niitä (Blühdorn 2009, 34). Siinä missä klassinen demokratia teoria on painottanut ensisijaisesti ensimmäistä kriteeriä demokraattisille legitimiteteille, nykyään se nähdään vain yhtenä tapana legitimoida toimintaa. Legitimaatiosta onkin tullut monimutkainen asia nykydemokratiassa, joka on kompleksinen kokoelma erilaisia poliittisia toimijoita ja verkostoja (Blühdorn 2009, 34–35).

Legitimaatiota tarkastellessa tulisi erottaa toisistaan normit ja arvot, joihin demokraattisen legitimitetin ajatellaan pohjautuvan, prosessit, joiden kautta noita normeja sovelletaan sekä paikka tai vaihe, jossa kysymys normien noudattamisesta nostetaan (Blühdorn 2009, 35). Blühdorn argumentoi muutoksia tapahtuneen kaikilla näillä alueilla. Blühdornin (2009) mukaan kantilainen traditio, jossa autonominen subjekti on normin lähteenä, pitää sisällään yksilöllisen, kollektiivisen ja transsendentaalisen ulottuvuuden. Näin ollen demokraattisen legitimaation normien sisältö jakautuu ensinnäkin vapauden, autonomian ja yksilöllisyyden arvoihin, toisekseen tasa-arvon, oikeudenmukaisuuden ja yhdenvertaisuuden arvoihin sekä kolmanneksi objektiivisuuden ja puolueettomuuden arvoihin. Ensimmäinen joukko korostaa yksilöllistä subjektiä, toinen yhteistä hyvää ja kolmas puhtaasti rationaalista, objektiivista hyvää. (Blühdorn 2009, 35.)

Sapaan tapaan menet, joiden kautta normeja sovelletaan ja legitimitetti tuotetaan voidaan jakaa suoraan osallistumiseen, deliberaation muotoihin sekä asiantuntijuuden ja rationalisaation muotoihin. Osallistuminen, oli se sitten suoraa tai valtuutettua, tähtää

yksilöllisten intressien ja oikeuksien artikulaatioon ja representaatioon, deliberaatio tähtää enemmistöön tai konsensuksen muodostamiseen, kun taas asiantuntijuus ja rationalisaatio keskittyvät objektiiviseen hyvään ja rationaalisuuteen. Legitimaation tuoton suhteen on tyypillisesti erotettu toisistaan kolme ulottuvuutta: syötelegitimiteetti, joka johdetaan syötteiden laadusta, proseduraalinen legitimiteetti, joka perustuu poliittista prosessia ohjaavien proseduraalisten sääntöjen laatuun ja tuotoslegitimiteetti, joka johdetaan suoritusten, poliittisen tuotosten laadusta. Syötelegitimiteetti yhdistetään tyypillisesti kansalaisosallistumisen korkeaan tasoon ja siten yksilökeskeisten normien edustukseen. Proseduraalinen legitimiteetti liittyy julkiseen keskusteluun sekä enemmistön tai konsensuksen muodostamiseen ja siten ajatukseen kansasta kollektiivisena subjektina. Tuotoslegitimiteetti taas liittyy epäpolitisoinnin ja tieteellistämisen strategioihin, jotka liittyvät objektiivisuuden ja tasapuolisuuden arvoihin. (Blühdorn 2009, 35–36.)

Blühdorn käsitteellistää demokratian muutoksen näin ollen muutoksena siinä, mitä normeja korostetaan legitimaation lähteenä, mitä metodeja suositaan legitimaation tuottamisessa ja missä legitimaatio tuotetaan. Blühdorn esittää, että demokraattisen legitimaation muutos voidaan tulkita siirtymänä normatiivisista legitimaation tuottamisen keinoista kognitiivisiin keinoihin, muutoksena politisoinnista ja osallistumisesta kohti epäpolitisointia ja delegointia jasiirtymänä syötelegitimiteetistä tuotoslegitimiteettiin (Blühdorn 2009, 37). Muutosta luonnehtii yleinen rationalisaation trendi ja yksilöllisen kansalaisen merkityksen vähentäminen, jotta politiikassa voidaan paremmin tavoitella objektiivista totuutta ja formaalista rationaalisuutta. Vaikka legitimaation muutosta voitaisiin perustella keskittymisellä yhteiseen hyvään ja siihen, mikä on kansalle objektiivisesti parasta, on erittäin ongelmallista, että muutos on nostanut suoritukset ja järjestelmän ensisijaisuuden keskiöön. Blühdornin mukaan modernit syöteulottuvuutta ja yksilön asemaa korostaneet legitimiteetin tuottamisen tavat on myöhäismodernissa yhteiskunnassa korvattu persoonattomilla, epädemokraattisilla tai postdemokraattisilla legitimaation muodoilla (Blühdorn 2009, 37–38).

Postdemokraattisen politiikan keskiössä ei siis enää ole yksilö, kansalainen, koska modernin subjektikäsityksen kadottua sosiaalisen kompleksisuuden tieltä ei legitimaatiota voida perustaa moderniin, subjektikeskeiseen tapaan. Osallistumisen periaatteen merkityksen vähentämistä voidaan tässä mielessä pitää loogisena seurauksena myöhäismodernista sosiaalisesta kehityksestä. Blühdorn (2009) ehdottaakin, että

myöhäismodernien ihmisten arvojen ja vaatimusten muuttuessa yhä vaihtelevammiksi ja epäyhdenmukaisemmiksi kriittiset ja arvaamattomat kansalaiset muodostavat tehokkaalle politiikan teolle ylitsepääsemättömän esteen. Tällöin on kenties vääjäämätöntä muuttaa legitimaation tuottaminen tieteellisesti orientoituneeksi ja asiantuntijoiden hallinnoimaksi, jotta voidaan optimoida poliittinen suorituskyky ja vaikuttavuus. Näin ollen demokratia ymmärretään ja oikeutetaan nyt ensisijaisesti sen kautta, mitä se tuottaa, ja tätä käytetään perusteluna kansalaisten aktiivisen osallistumisen ihanteesta tinkimiselle. (Blühdorn 2009, 40.) Myös Baudrillard on kritisoinut politiikkaa sen pysähtyneisyydestä ja kyvyttömyydestä näyttäytyä kansalaisille vaikuttavana keinona saada aikaan muutosta ja näkee tämän toimettomuuden yhtenä nykypolitiikan ongelmana.

Ongelmaksi muodostuu nyt se, ettei kansa ole kuitenkaan luopunut demokratian ideaaleista ilmaista itseään ja tulla huomioituksi – modernit ihanteet osallistumisesta ja syötelegitimeetistä elävät edelleen vaikka niiden toteuttaminen on haastavaa. Myös Baudrillardin tapauksessa voidaan väittää hänen painottavan enemmän tarvetta lisätä kansalaisten osallistumismahdollisuuksia kuin poliittisen suorituskyvyn arvoa. Blühdorn (2009) toteaa suurimman ongelman olevan lopulta siinä, etteivät subjektista irtaantuvat legitimaatiostrategiat ole riittäviä korvaamaan modernistista subjektikeskeistä legitimaatiota. Vaikka modernisaatioprosessi on erilaistanut ja hajauttanut autonomisen ja identtisen subjektin, on se samaan aikaan vaalinut, säilyttänyt ja vahvistanut ajatusta yksilön tarpeesta itsemäärittelyyn ja viittauskohteenä olemiseen. Myöhäismoderni identiteetti voi siis olla liukuvampi, muuttuvampi, häilyvämpi kuin koskaan ennen, mikä tekee modernistisesta ajatuksesta pysyvän identiteetin subjektista demokratian keskiönä irrelevanttimman kuin koskaan, ja silti myös vaatimukset yksilön autonomiasta ja keskeisyydestä voivat olla vahvempia kuin koskaan aiemmin. (Blühdorn 2009, 40.) Emansipaatioihanteen ja persoonattomuuteen pyrkivän poliittisen järjestelmän välillä vallitsee siis suuri ristiriita.

Blühdorn hyödyntää Crouchin ajatusta minimaalisen osallistumisen maksimaalisesta tasosta, jonka tarkoituksena on rohkaista yksilöä maksimoimaan osallistumisensa rajattujen osallistumismahdollisuuksien puitteissa. Tällöin kansalaisten konsultointi, mielipidemittaukset, kohderyhmät, vaalikampanjat tai poliittisten kuluttajien mobilisointi voidaan kaikki tulkita yrityksinä saavuttaa tämä minimaalisen osallistumisen maksimaalinen taso eli saada kansa osallistumaan demokraattisesti, mutta kuitenkin

kontrolloidusti siten, että samalla sekä säilytetään politiikan suorituskyky että simuloidaan demokraattista ihannetta kansalaisten osallistumisesta. Tällaiset osallistumisen muodot mahdollistavat kansalaisille huoliensa, kokemustensa ja identiteettiensä artikulaation ja kokemuksen poliittisesta vaikuttavuudesta, mutta samalla ne jättävät epäpoliittisen teknokraattisen hallinnon prosessit rauhaan, eli eivät tuota häiriötä poliittiseen hallintoon toisin kuin esimerkiksi negatiivisen suvereniteetin keinot.

Tällaisella poliittisella kommunikaatiolla on Blühdornin (2009) mukaan suuri rooli osallistumisen ulossulkemisen ja subjektikeskeisen legitimitietin yhteensovittamisessa. Se voi tuoda politiikkaa lähemmäksi kansaa välittämällä heille päätöksiä, joihin kansa ei ole voinut vaikuttaa, mutta joiden vaikutukset he joutuvat kestämaan. Poliittinen kommunikaatio voi esittää systeemisten imperatiivien ja epäpolitisoidun politiikan niin, että tehdyt päätökset heijastavat kansan tahtoa. Lisäksi avoimen kommunikaation kautta päätöksiä tehneet tahot voivat esittäytyä edustavana tai edes parhaana mahdollisena vastuullisena hallintona. Kommunikaatio voi auttaa diskursiivisesti säilyttämään modernistisen käsityksen autonomisesta subjektista, joka on menettänyt merkityksensä yksityiselämän ja sosiaalisen vuorovaikutuksen ohjaajana, mutta joka kuitenkin säilyy korvaamattomana perustana demokratialle ja demokraattiselle legitimitetille. (Blühdorn 2009, 43.) Tässä mielessä Blühdornin näkemykset muistuttavat huomattavasti Baudrillardin simulaation ajatusta: poliittisen kommunikaation kautta simuloidaan kansaa itsehallintona, kun itsehallinnon perustana olleet modernit ideaalit ovat murentuneet eikä ajatus itsehallinnosta voi käytännössä toteutua.

Blühdorn puhuu performatiivisesta legitimitetistä, joka kompensoi subjektista irtaantuneita legitimaation tuottamisen muotoja. Performatiivisella legitimitetillä on olennainen merkitys objektivoinnin ja subjektivoinnin paradoksin tasapainottamiseksi, sillä se yhdistää uudelleen subjektista irtaantuneen legitimaatiokäsityksen säilyneeseen ihanteeseen autonomisesta subjektista. Blühdornin (2009) mukaan performatiivisuus yhdistää kaikilla kolmella legitimaation ulottuvuudella abstraktin legitimitietin moderneihin osallistumisen ihanteisiin: syötteen tasolla subjektista irtaantunut legitimitetti perustuu tieteelliseen objektiivisuuteen ja asiantuntijatietoon, mutta sen irtaantumista demokratian ideaalista tasapainotetaan kuitenkin minimaalisen osallistumisen maksimaalisella tasolla, mikä ottaa huomioon demokraattisen normin, jonka mukaan poliittisen prosessin tulisi lähteä itseään hallinnoivan demoksen artikuloitusta tahdosta.

Proseduraalisella ulottuvuudella abstrakti legitimiteetti johdetaan muodollisesta rationaalisuudesta ja säännöistä, jotka on suunniteltu kitkemään subjektiivisen arvostelun pois hallinnosta, mutta demokratiavajetta paikataan läpinäkyvyyden ja tilivelvollisuuden ideaaleilla, jotka korostavat kansan tarkkailevan silmän ja demokraattisen valvonnan merkitystä. Tuotoksen ulottuvuudella abstrakti legitimiteetti perustuu toiminnan tehokkuuteen ja poliittisten toimien vaikuttavuuteen, mutta yhteys demokraattisiin arvoihin luodaan vaatimalla politiikan tekijöiltä ja poliittisilta instituutioilta, että ne tiukasti orientoituvat kansalaisten tarpeisiin ja omistautuvat yhteisön palvelemiselle. (Blühdorn 2009, 43–44.)

On tärkeää huomata, että tämä performatiivinen legitimiteetti vain performoi eli simuloi demokraattisten ihanteiden toteutumista ja demokratiaa kansan itsehallintona. Syötteen tasolla kansalaisten osallistumista minimaalisen osallistumisen maksimaalisen tason periaatteen mukaisesti ei voi tulkita identtisten subjektien artikulaationa eikä minimiosallistumisesta voi johtaa suvereenin kansan yleistä tahtoa. Tuotoksen ulottuvuudella käsitykset autonomisesta ”asiakkaasta” ja jälkimodernista kuluttajakansalaisesta ovat hyvin erilaisia kuin modernin demokratian keskiössä ollut ajatus autonomisesta subjektista. Proseduraalisella tasolla läpinäkyvyys ja tilivelvollisuus eivät voi koskaan korvata demokraattista, ruohonjuuritasolta poliittisiin instituutioihin etenevää poliittista prosessia – läpinäkyvyys ja tilivelvollisuus asettavat kansalaisen täysin erilaiseen asemaan poliittisena toimijana kuin oma-ehtoinen kansalaisvaikuttaminen. Poliittisen ja sosiaalisen kompleksisuuden tilanteessa ei myöskään ole lainkaan selvää, minkälaisia kriteereitä kansalaisten valvonnan ja edustajien tilivelvollisuuden olisi tarkoitus noudattaa.

Blühdorn (2009) huomauttaakin, että kaikissa kolmessa ulottuvuudessa performatiivinen legitimiteetti perustuu narratiiveihin, jotka vain diskursiivisesti herättävät henkiin modernistisen subjektin pyrkimättä palauttamaan sitä identiteetin muodostamisen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen normiksi. Tästä syystä legitimaation täydentämisen muoto on performatiivista. Jälkimoderni legitimiteetin uudelleenmuotoilu ei näin ollen ole pelkkä siirtymä subjektikeskeisestä abstraktiin, subjektista irralliseen legitimiteettiin, vaan Myöhäismodernin demokratian olennaisena piirteenä on vuorovaikutus abstraktin ja performatiivisen legitimiteetin välillä. (Blühdorn 2009, 44.)

Performatiivinen legitimizeetti ratkaisee jälkimodernin dilemman, jonka mukaan demokraattinen legitimizeetti voi perustua vain modernistiseen yksilökäsitykseen ja tuon käsityksen hajaantuessa legitimizeettiä voidaan tuottaa vain abstrakteissa muodoissa (Blühdorn 2009, 45). Se on legitimizeetin objektivoinnin kautta operoiva ratkaisu, paradoksaalinen yritys tyydyttää kasvavat legitimaatiota koskevat vaatimukset, jotka pohjautuvat säilyneisiin käsityksiin yksilön oikeudesta itsemäärittelyyn ja osallistumiseen. Performatiivinen legitimizeetti on siten osa jälkimodernia simulaation politiikkaa. Mitä enemmän poliittista todellisuutta muotoilevat systeemiset välttämättömyydet, joista ei neuvotella, tai epäpolitisoidut ja ylikansalliset instituutiot ja identiteetin hajaantuminen, sitä enemmän demokratian kestävyys vaatii tämän elintärkeän lähteen performatiivista uudelleentuottamista. (Blühdorn 2009, 45). Aivan kuten Baudrillard (1993a, 95) on kuvannut postmodernia yritykseksi, ehkä epätoivoiseksi sellaiseksi, pärjätä ja selviytyä sen kanssa, mitä meillä muuttuneessa kulttuurissa on vielä jäljellä aiemmasta, myös Blühdornin näkemys postdemokraattisesta käänteestä voidaan tulkita yritykseksi tulla toimeen sen kanssa, mitä demokratiasta on jäljellä ja pyrkiä mahdollisimman demokraattiseen hallintoon muuttuneissa olosuhteissa.

4.2 Moderneista lähtökohdista irtaantunut demokratia

4.2.1 Baudrillard ja singulaarisuus

Baudrillardille singulaarinen oleminen on jotakin, joka vastustaa lopullisia määritelmiä ja yksilön sulauttamista osaksi yhteisöä kokonaisuutena. Sekä Baudrillardin kritiikki yhteisösubjektin simulointia ja itsehallinnon ideaalia kohtaan että kritiikki kulutusyhteiskuntaa ja sen kapitalistista talousjärjestelmää kohtaan kumpuavat singulaarisuuden puolustuksesta. Singulaarisuus ilmenee siinä, mitä Baudrillard kutsuu objektin strategiaksi ja myös hänen näkemyksissään symbolisesta vuorovaikutuksesta. Singulaarinen oleminen vastustaa universalisointia ja olemista, jota määrittävät vallitsevat, suljettuina esiintyvät kulttuuriset diskurssit, tai kuten Baudrillard ilmaisee, ”koodit”. Singulaarisuuden puolustus ajaa Baudrillardin vaatimaan kokonaan uudenlaista ymmärrystä politiikasta. Baudrillard vaatii politiikan haastamista, sen ymmärtämistä

radikaalisti uudella tavalla singulaarisuudesta käsin (Evans 2015, 5). Tässä mielessä hänen voidaan myös esittää suhtautuneen optimistisesti myöhäismoderniin kulttuuriseen fragmentaatioon ja poliittiseen hajaannukseen, sillä murenaessaan modernia demokratianäkemyksiä ne tekevät tietä singulaarisuuden politiikalle (ks. Evans 2015, 8).

Baudrillardin ajatus singulaarisuudesta muistuttaa Judith Butlerin näkemystä diskursiivisia rajoja rikkovasta toiminnasta. Singulaarisuus merkitsee Baudrillardille universalisoivien vallitsevien diskurssien vastustamista, vastarintaa yksilön olemuksen lopulliselle määrittelemiselle tiettyjen diskurssien kautta. Sekä Baudrillardilla että Butlerilla on pyrkimys puhua sen puolesta, mikä on signifikaatioiden, diskurssien ”ulkopuolella”. Baudrillardille tämä merkitsi esimerkiksi yksilön pyrkimystä määritellä identiteettinsä vallitsevien diskurssien, kuten vaikkapa ansiotyön, ulkopuolella. Myös massojen vastastrategia oli tietynlaisen poliittisen ymmärryksen, yhteisösubjektin ja itsehallinnon vastustamista. Samoin Butler teoretisoi diskursiivisten mallien ulkopuolella tapahtuvasta itsemäärittelystä, joka tuottaa uusia tapoja ymmärtää (Butler 1997, 48–52).

Singulaarisuuden ja universalismin ristiriidan voidaan ajatella liittyvän vallan hajautumiseen, sen moninaisiin muotoihin erilaisina diskursseina. Sekä Baudrillard että Butler käsittävät vallan tällä tavalla kielellisenä, puhetapoina, jotka liittyvät aina tiettyihin kulttuurisiin koodeihin. Genealoginen lähestymistapa hylkää vallan ajattelemisen pelkän suvereniteetin kautta. Baudrillard ja Butler kuitenkin suhtautuvat eri tavoin vallan hajautumiseen. Baudrillardille valtasuhteiden moninaisuus ja jatkuva läsnäolo johtavat yksilöiden vetäytymiseen politiikasta (Evans 2015, 10). Poliitiikan hajautuminen selvästi poliittisten instituutioiden konstituomasta julkisesta tilasta vaikeaselkoiseksi ”kaiken poliittisuudeksi” hämärtää poliittisia valtasuhteita ja vaikeuttaa politiikan seuraamista, minkä Baudrillard tulkitsee myös vaikuttavan kansan vetäytymiseen politiikasta. Butlerin lähestymistapa on täysin toinen; poliittisuuden ymmärtäminen valtasuhteina, jotka tuottavat maailmaa ja yksilöt tietynlaisina, tarjoaa hänen mukaansa singulaareille yksilöille uudenlaisia tapoja taistella heihin kohdistuvaa valtaa vastaan. Kun tietyt puhetapoihin liittyvät oletukset luonnollisuudesta, esimerkiksi sukupuolten luonnollisesta alkuperästä, asetetaan kyseenalaisiksi ja osoitetaan diskursiivisesti muotoutuneiksi puhetavoiksi, seurauksena on asian politisoiminen, sen avaaminen kiistelylle (ks. Butler 1997, 79; Butler 1999, 4–6).

Baudrillardin näkemystä singulaarisuudesta on vaikea tulkita, sillä hän esittää ristiriitaisia näkemyksiä sen mahdollisuudesta. Toisaalta hän kokee kulutusyhteiskunnassa vallitsevat diskurssit lähes totaalisiksi ja päätyy hylkäämään noita diskursseja vastaan kehittämänsä symbolisen vuorovaikutuksen teorian turhan utopistisena. Myös hänen näkemyksensä massojen vetäytymisestä politiikan kentältä liittyy ajatukseen kyvyttömyydestä tunnistaa diskursseja ja löytää keinoja niiden vastustamiseksi. Baudrillardin singulaarisuuden puolustusta on tulkittu myös lähinnä yksilölliseksi selviytymiskeinoksi, tavaksi määritellä itseään uusilla tavoilla, jotka eivät kuitenkaan ole yhteiskunnallista järjestystä muuttavia (Papadopoulos 2012). Toisaalta hän kehittää kuitenkin myöhemmin näkemyksen massojen resistanssista, joka monella tapaa uhmaa heihin kohdistettuja, heitä ja yhteiskuntaa tietynlaisina tuottavia diskursseja. Lisäksi Baudrillard kritisoi myös esimerkiksi Louis Althusseria tämän redusoivasta ja vanhentuneesta näkemyksestä koskien kielellisten puhetapojen totaalisuutta (Kellner 2015). Baudrillard kirjoittaa objektien aina pakenevan määritelmiä: yksikään kuvaus ei voi koskaan täysin vangita kohteensa olemusta. Tästä nimeämättömästä osasta Baudrillard puhuu ”salaisuutena” (Evans 2015, 74–75). Salaisuuden tulkitsen viittaavan singulaarisuuteen, jokaisen yksilön uniikkiin olemiseen, jota kulttuuriset koodit eivät koskaan täysin voi sulauttaa itseensä. Ongelmana on, ettei Baudrillard kehittä salaisuuden ajatustaan eteenpäin varsinaiseksi singulaarisuuden politiikaksi.

Baudrillardiin verrattuna Butlerilla on selkeämpi näkemys universalismin vastustamisesta, jonka lähtökohta on performatiivisuudessa, eli siinä, että kieli ei vain kuvaile vaan myös tuottaa asioita. Myös Butler kritisoi Althusserin ajatusta ideologisen kielen totaalisesta voimasta ja subjektin kyvyttömyydestä ottaa kieli oman vallankäyttönsä kohteeksi (Roman-Lagerspetz 2008, 166–167). Butler vastustaa ajatusta, että yksilö olisi täysin yli-inhimillisten kielellisten ja kulttuuristen rakenteiden määrittelemä siten, että kieli tuottaisi todellisuuden ja siinä elävät yksilöt eikä yksilö voisi kyseenalaistaa tuota todellisuutta, koska on itsekin kielen determinoima (Butler 2000, 157). Butler ymmärtää todellisuutta ja itseämme koskevien käsitystemme olevan kielen tuottamia, mutta tämä ei tee meistä kielen determinoimia. Koska asiat ovat olemassa kielellisesti, niitä voi myös muuttaa (Butler 1999, 187).²⁰

20 Tästä kielellisestä uudelleenmuokattavuudesta Butler (1999) nostaa esimerkiksi homoseksuaalisuuden. Heteronormatiivisessa järjestyksessä homoseksuaalisuus määritellään epänormaaliudeksi, abjektiksi – homoseksuaalisuuden käsite signifioi jotakin, mikä ei ole normaalia. Vaihtoehtoiset puhetavat, jotka rikkovat heteronormatiivista diskurssia voivat kuitenkin muuttaa sitä, mitä homoseksuaalisuuden käsite

Sekä Baudrillard että Butler puhuvat diskurssien avoimuuden puolesta, mutta Baudrillard ei onnistu kehittämään hedelmällistä singulaarisuuteen perustuvaa poliittista teoriaa, vaan hänen kuvauksensa jäävät valitettavan abstrakteiksi. Butlerin tapaan hän puhuu kyllä diskurssien häiritsemisestä. Butler tarkoitti häiritsemisellä vakiintuneiden puhetapojen haastamista ja parodioimista omaksumalla vallitsevan diskurssin termejä ja käyttämällä niitä uudessa merkityksessä. Tällainen häiriköivä kielenkäyttö voi muuttaa sosiaalisia olosuhteita ja tapoja ymmärtää asioita (Butler 1997, 14–15). Butlerin parodioiva politiikka asettuu vastakohtaksi hegeliläiselle rationaalisen dialektiikan liikkelle: se pyrkii yhteiskunnan kehittämiseen osoittamalla rakenteiden sisäisiä ei-rationaalisia toiseuksia, abjekteja, jotka vallitseva järjestys sulkee ulos. Demokratisoituminen ei voi edetä, jos sitä harjoitetaan sellaisista näkökulmista, joita vallitsevat ajattelutavat pitävät jo muutenkin oikeutettuina ja järkevinä (Roman-Lagerspetz 2008, 182). Parodioiminen voidaan nähdä epätoivon politiikkana, joka osoittaa, kuinka erilaisia marginaaleja suljetaan ulos normaalin, luonnollisen tai todellisen piiristä (Butler 1999, 186–187).

Samaan tapaan Baudrillardin massojen vastastrategia voidaan nähdä yhteisösubjektiin ja itsehallintoon perustuvan demokratianäkemyksen vastustajana ja kyseisen diskursiivisen ymmärryksen häiriköimisenä. Baudrillardin kritiikki pyrkii muuttamaan sitä, miten ymmärrämme politiikkaa tyypillisesti hallittujen ja hallitsijoiden välisenä edustuksellisenä suhteena, jossa kansa on yksi subjekti ja jossa vuorollaan aina osa kansasta asettuu edustamaan kansalaisia kokonaisuutena. Baudrillardin massat pyrkivät häiriköimään tällaisen ajattelutavan uusintamista ja parodioimaan poliittista prosessia, joka keskittyy voimakkaasti konsensuksen ja julkisen mielipiteen tuottamiseen poliittista päätöksentekoa varten.

Baudrillardin semiotiikasta ammentavassa, itsehallinnolliseen demokratianäkemykseen perustuva kritiikissä olisi ollut potentiaalia hedelmällisen poliittisen teorian rakentamiseksi. Baudrillard ymmärtää subjektin rakentuneisuuden ja sen, ettei subjekti ole suljettu, pysyvä kokonaisuus vaan muuttuva eikä koskaan ulkoisten diskurssien lopullisesti määrittämä. Hänellä on voimakas ajatus universalisoivien diskurssien vastustamisesta signifioi eli muuttaa sitä, miten ymmärrämme homoseksuaalisuutta tai normaaliutta. (Butler 1999, 185.) Butler puhuu kielen negatiivisten termien haltuunotosta ja niiden merkityksen kääntämisestä vastoin vallitsevia diskursseja positiiviseksi (Butler 1997, 14–15). Tämä kulttuurisen koodin murtaminen voi ilmetä esimerkiksi ylpeänä suhtautumisena omaan homoseksuaalisuuteensa osana yksilön identiteettiä.

poliittisella tasolla ja hän nostaa esiin konkreettisia esimerkkejä tällaisesta toiminnasta, kuten Ranskan kansanäänestykset. Baudrillard tunnistaa puheen massoista yhtenä kansana, jolla on yksi mielipide olevan vallankäyttöä. Hänen singulaarisuuden puolustuksensa voidaan ajatella liittyvän erilaisten marginaaliryhmien sivuuttamiseen julkisen mielipiteen, kansan tahdon simuloinnin kautta menetelmillä, jotka tulkitsevat enemmistön ajatukset koko kansan julkiseksi mielipiteeksi. Kansan tahdon simulointi gallupeilla ja mielipidemittauksilla viestii marginaaliryhmille, että ainoastaan enemmistömielipiteellä on väliä ja että vain enemmistön mielipiteen edustajat edustavat kansan tahtoa. Tällaiset yhteisösubjektin tuottamiseen pyrkivät diskurssit rajaavat erilaisten ryhmien kykyä osallistua ja saada mielipiteensä kuuluviin. Tässä mielessä julkisen mielipiteen tuottamisen häiriköinti tuottamalla toistuvasti vaihtelevia, ristiriitaisia vastauksia samoihin kysymyksiin parodioi koko ajatusta kansan tahdosta demokratian perustana.

Ongelmana kuitenkin on, ettei Baudrillard etene teoriassaan tätä pidemmälle. Hän näkee keinoja vallitsevien, sosiaalista maailmaa uusintavien diskursien kumoamiseen, mutta ei esitä mitä tämän kumoamisen jälkeen tapahtuisi. Hän ei tarkemmin kuvaa, kuinka politiikkaa voisi perustaa singulaarisuudelle. Siinä missä Butler korostaa, että koska asiat ovat olemassa kielellisesti, niitä voi myös muuttaa, Baudrillard tunnistaa asioiden kielellisyyden, mutta ei sitä, mihin suuntaan maailmaa voisi muuttaa. Baudrillardilla on hetkiä, jolloin hän yrittää nostaa esiin ajatuksia, jotka voisivat toimia uudenlaisen poliittisen ajattelun perustana. Hän esimerkiksi tunnistaa Butlerin tapaan, ettei signifikaatio ole ”aloitettava” toimintaa: signifikaatio on aina toiston prosessi, se toistaa tietynlaista toimijuutta, eivätkä signifikaatiota ohjaavat säännöt ole vain rajoittavia vaan mahdollistavat erilaiset vaihtoehtoiset ymmärtämistavat. Butler näkee tässä uusia mahdollisuuksia haastaa binäärisiä koodeja: esimerkiksi vaatimus sukupuolen jäsentämisestä binäärisesti kahden sukupuolen kautta tuottaa väistämättä epäonnistumisia niiden moninaisten olemisen tapojen vuoksi, jotka eivät vastaa tuota diskursiivista jaottelua (Butler 1999, 185). Baudrillard puhuu samaan tapaan diskursiivisista ”raoista” redusoivan diskurssin ja todellisen moninaisuuden välillä. Hän puhuu kielen monitasaisuudesta, joka mahdollistaa ”lausumisen” ilman signifikaatiota, toiminnan diskurssien ulkopuolella (Evans 2015, 75). Lausumisen ja signifikaation erottaminen viittaa kielen moniäänisyyteen eli Baudrillardin käsitykseen siitä, ettei kieli sano koskaan vain sitä mitä se tarkoittaa. Baudrillardin mukaan meidän tulisikin ohjata kieltä niin, että voisimme lausua asioita ilman pakkoa signifikaatioon, asioiden ilmaisemiseen vallitsevan ymmärryksen mukaisesti

(Evans 2015, 75). Kielellisyys toimisi näin Baudrillardille ratkaisuna poliittisessa muutoksessa: muutos edellyttäisi uusia tapoja puhua ja ymmärtää sosiaalista ja poliittista.

Baudrillard ei kuitenkaan itse tarjoa juurikaan eväitä tämän muutoksen alulle panemiseen ja siksi hänen teoriansa jää poliittisena teoriana mielestäni hieman vajavaiseksi. Koska Baudrillard ei kehitellyt tarkemmin poliittista teoriaa, joka perustuisi singulaarisuuden ajatukselle, turvaudun jatkokehittelyssä Rosanvallonin ja Nancyn ajatuksiin singulaarisuuden ja yhdessäolemisen yhdistämisestä demokraattisessa yhteiskunnassa. Nancyn ajatusten kautta ajatus singulaarisuudesta saadaan Baudrillardia tarkemmin kytkettyä politiikkaan ja Rosanvallonin hyödyntäen singulaarisuuteen perustuvaa demokratiaa voidaan hahmotella hieman Nancya konkreettisemmin.

4.2.2 Nancy: singulaarisuus politiikan perustana

Nancy (2010) ottaa Baudrillardin tapaan kritiikkinsä kohteeksi modernin subjektikäsitteen ja siihen perustuvan demokratianäkemyksen. Hän hahmottelee uudenlaista yhteisöllisyyttä, joka ei perustu kollektiiviseen identiteettiin ja tai olemukseen, joka yhdistäisi yksilöitä, vaan jokaisen yksilön ainutkertaisuuteen eli singulaarisuuteen. Yksilöiden erillisuus ei kuitenkaan ole este yhteisöllisyydelle vaan sen perusta. Se, että yhteisön jäsenillä ei ole mitään jaettavaa, on ainoa asia, jonka he jakavat: yhteisö pysyy koossa vain sen vuoksi, että se vastustaa kaikkia yrityksiä sulauttaa sen jäsenet yhteen (Heikkilä 2010, 45–46). Jakaminen on kommunikaatiota, yhtä aikaa sekä erillisyyttä että jonkin jakamista. Singulaarisuus ei siis ole yksilöiden totaalista erillisyyttä: yksilöt eivät ole atomisoituneet erilleen toisistaan, vaan singulaarisuuteen kuuluu olennaisesti yhdessäolemisen ajatus. Nancy puhuukin singulaarisesta pluraalisesta olemisesta. Ihmisen olemisen tapa on pluraalinen eli olemisen tapahtuu aina useamman olevan välillä (Lindberg 2010, 178). Kukaan ei voi syntyä ilman, että syntyy muiden joukkoon, olemaan muiden kanssa (O'Byrne 2015, 144). Singulaarinen olemassaolo on Nancyille väistämättä myös pluraalista, sillä singulaarisuus merkitsee luvutonta määrää muita olemisen mahdollisuuksia. Baudrillardin tapaan Nancy ajattelee ihmisen identifioivan itsensä aina suhteessa muihin: yksilön identiteetti rakentuu suhteessa toisiin. He molemmat irtaantuvat modernista ajattelutavasta, joka olettaa ensisijaisesti itseriittoisen subjektin, joka vasta

jälkikäteen alkaa rakentaa suhteita ulkomaailmaan.

Kuten Baudrillard, myös Nancy hahmottaa edellä mainitun subjektikäsitteen olevan modernin demokratian ja sen ihanteiden taustalla. Nancy mukaan moderni aika hahmotti subjektin itse itsensä muotoilevana ja sisäinen subjekti nähtiin ulkomaailman nähden erillisenä entiteettinä, joka kohtasi ulkoiset tapahtumat. Tämä ajatus muodosti perustan kaikille moderniin demokratiaan kuuluville normeille kuten representaatiolle, kansan tahdon tiedostelulle julkisena mielipiteenä sekä siihen perustuvalle deliberaatiolle. (Nancy 2010, 11.) Tämä kaikki kuitenkin kyseenalaistuu subjektiuden muutoksen myötä myöhäismodernissa yhteiskunnassa. Nancy argumentoi vuoden 1968 ”Pariisin kevään” tapahtumien myötä alkaneen uuden ajatuksellisen ilmapiirin, joka kyseenalaistaa kaikki modernit kategoriat kuten ihmisyyden, humanismin ja yhteisön sekä luopuu rationaalisen toiminnan, kontrollin ja kehityksen subjektin ajatuksista (Nancy 2010, 10–11.) Myös Nancyllle demokratian ongelmissa on siis kyse demokratian modernien perustojen kyseenalaistumisesta. Hän esittää, että demokratian ongelmana on ollut se, ettemme ole hahmottaneet ongelmia tällä tavalla demokratian sisäisenä kriisinä emmekä siksi ole kyenneet arvioimaan demokratiaa itsessään täysin uudelleen (Nancy 2010, 8). Myös Baudrillard korosti demokratian ongelmissa olevan kyse demokratian piirteistä itsessään ja hän kritisoi taipumusta selittää ongelmia liian vähäisellä sivistyksellä tai valistuksella, kun varsinainen ongelma on demokraattisissa rakenteissa, joita ei enää hyväksytä.

Molempien teoreetikoiden kritiikki katsoo demokratian ideaalien ja nykytilanteen välisen kuilun vaativan radikaalia uutta poliittista ymmärrystä, muutosta siinä, miten ymmärrämme politiikkaa. Molemmille myös vuoden 1968 tapahtumat Pariisissa ovat lähtökohtana ajattelun muutoksen vaatimukselle. Baudrillardille Pariisin kevään tapahtumat merkitsivät ”politiikan kuolemaa” sellaisena kuin se oli siihen asti ymmärretty ja hän ajatteli edustuksellisuuden ja kollektiivisten identiteettien arvojen kyseenalaistuneen noista tapahtumista lähtien (Baudrillard 1993a, 79). Nancy (2010) taas näki vuoden 1968 tapahtumien merkinneen erityistä eetosta, joka levisi yleiseen tietoisuuteen ja muutti ihmisten ajatuksia politiikasta. Tuo eetos irrotti poliittisen toimijuuden ja aktiivisuuden perinteisistä, yleisesti hyväksytyistä ”vallan haltuunoton” viitekehyksistä ja kyseenalaisti politiikan, joka pyrkii representoimaan ”todellista”. (Nancy 2010, 10.)

Baudrillardin ja Nancyin poliittinen kritiikki ja muutoksen vaatimukset kohdistuvat

politiikan perustaan, eivät niinkään siihen, miten konkreettisesti ymmärrämme politiikan, päivänpoliittisina tapahtumina.²¹ Nancylle demokratia onkin ensin metafysiikkaa ja vasta sitten politiikkaa – jos ajattelemme olemistamme jaettuna yhdessäolemisena maailmassa, ymmärrämme myös, millainen politiikka antaa tälle ajatukselle mahdollisuuden (Nancy 2010, 34). Poliitiikan perusta ei merkitse sitä, että politiikka perustettaisiin siihen tavalla, jolla moderni demokratia perustui tiettyyn subjektikäsitteeseen ja siitä seuraaviin itsehallinnon ihanteisiin, vaan Nancylle perusta viittaa niihin olosuhteisiin, joissa politiikkaa harjoitetaan, yhteisössä elämisen ehtoihin. Demokratiaa täytyy ajatella henkenä ennen kuin sitä ajatellaan poliittisena tai sosiaalisena muotona (Nancy 2010, 15). Nancy ei hahmota demokratiaa vain yhtenä hallintotapana, vaan demokratia täytyy hänen mukaan ymmärtää perustavanlaatuisena yhteismitattomuutena, ihmisten singulaarisena pluraalisuutena, joka tekee politiikan mahdolliseksi, mutta jota ei voi redusoida vain poliittiseksi.

Demokratian täytyy mahdollistaa se, että ihmiset elävät yhdessä olematta kuitenkaan yhtäläisiä. Nancyyn mukaan politiikan ongelmana on ollut oletus ihmisten yhtäläisyydestä ja olemme olleet vankina poliittiselle näkemykselle, jonka mukaan politiikan täytyy aktivoida jokin yhteisyys ja että politiikan kautta ajamme koko kansakunnan tai valtion tulevaisuutta (Nancy 2010, 17). Poliittisyyttä on lähestytty niin, että demokraattiselle politiikalle on olemassa tietyt kriteerit ja mitat, joiden kautta voidaan arvioida, kuinka olemme onnistuneet demokratian toteuttamisessa. Nancylle demokratia ei merkitse tiettyyn täydelliseen tilaan, tiettyyn päämääriin ja lopullisiin ratkaisuihin pyrkimistä, vaan demokratia on keino avata tiloja politiikalle (Nancy 2010, 33). Nancyyn mukaan demokratian täytyy lakata antamasta itselleen muotoa ja määrittelemästä politiikan

21 Erottelu politiikan perustaan ja siihen mitä tavallisesti ymmärrämme ”politiikka” termillä perustuu Claude Lefortin erotteluun. Claude Lefort erotteli kaksi käsitteistä politiikasta, *la politique* (politiikka) ja *le politique* (poliittinen). Ensimmäinen merkitsee politiikkaa sen tavallisessa merkityksessä, päivänpoliittisena ja poliittisina tapahtumina, kun taas jälkimmäinen viittaa politiikan perustaan eli siihen, mikä tekee politiikasta poliittista. (Lindberg 2010, 180.) Koska Nancyyn poliittinen analyysi on jälkimmäistä, perustaa koskevaa, ei se kovin konkreettisesti käsittele sitä, mitä hänen hahmottamansa muutos poliittisessä ymmärryksessä tarkoittaisi käytännössä. Tällaista käsitteistä on kutsuttu myös ”arkkipolitiikaksi”. Arkkipolitiikka ei kerro miten poliittinen yhteisö tulisi konkreettisesti järjestää tai miten sen jäsenten tulisi toimia, vaan arkkipolitiikka käsittelee poliittisen yhteisön perimmäistä oletusta (Lindberg 2010, 180) Nancyyn singulaarisuuden politiikan voidaan siis ajatella koskevan politiikan perustaa, kun taas seuraavaksi käsiteltävän Rosanvallonin näkemys singulaarisuuden politiikasta lähenee enemmän poliittista arkiymmärrystä, sitä miten singulaarisuuden politiikkaa käytännössä tavoiteltaisiin.

kriteerejä. Sen sijaan demokratian tulisi nimenomaan mahdollistaa erilaisten muotojen runsaus (Nancy 2010, 26). Nancy painottaa, ettei demokratia, politiikka, voi tarjota mittapuita tai päämääriä vaan sen täytyy mahdollistaa politiikan jatkuvuus – poliittisia tilanteita ei voi ratkaista lopullisesti (Nancy 2010, 32).

Deterministinen, päämääriin pyrkivä politiikka, joka oikeuttaa itsensä ihmisten samanlaisuudella ja siihen perustuvalla yhteisellä, koko kansakunnan edulla merkitsee sekä Nancyille että Baudrillardille politiikan loppua. Siellä missä vallitsee täysi yhtäläisyys, yhteinen tahto, ei ole politiikkaa, ja kaikki mikä ei ole jaettua, on poliittista (Nancy 2010, 50–51). Näkemys muistuttaa hegeliläis-marxilaisen demokrateorian ongelmasta – itsehallinnon ja kansan tahdon ykseyden ajatukset mahdollistavat terrorin. Kun kansan ajatellaan olevan ykseys, jolla on yksi tahto, poliittisiin ongelmiin on olemassa periaatteessa aina yksi ”oikea” ratkaisu ja aina on olemassa poliittisia ryhmiä, jotka eivät epäröi julistautua tuon yleistahdon subjekteiksi (Pulkkinen 1998, 41–43). Kansan ykseyttä, samanlaisuutta korostava politiikka ei kunnioita yksilöiden singulaarisuutta vaan mahdollistaa erilaisten näkemysten jyräämisen kansan tahdon tai julkisen mielipiteen retoriikalla.

Yhteisestä yhtäläisyydestä luopuminen merkitsee Nancyille jokaisen jäsenen vastuunottoa. Kaikki osallistuvat yhdessä ja yksilöinä politiikan muotoilemiseen, jolloin demokratia on jatkuvasti ”avautuvaa” eikä saa mitään lopullista muotoa tai määreitä. Poliitiikka ei merkitse yhteisöllisen identiteetin aktualisointia tai kansasubjektin tulevaisuuden ohjaamista, vaan siinä on kyse oikeudenmukaisuudesta ja vallasta (Nancy 2010, 44). Nancy kritisoi näkemyksiä, joiden mukaan kaikki on poliittista ja valta on välttämättä jotakin negatiivista. Nancy (2010) mukaan demokratian heikkoutena on ollut nimenomaan kyvyttömyys ajatella valtaa muuna kuin kansan itsemäärämisen vihollisena tai valtasuhteina, jotka ovat ujuttautuneet kaikkialle. Poliitiikalle ja vallalle tulisi myöntää tietty erillisuus ja pidättäytyä yhtäläisyyden demokratiasta, joka asettaa kaikki arvot ja positiot samalle viivalle. (Nancy 2010, 22.)

Nancy pyrkii määrittelemään valtaa positiivisesti, oikeudenmukaisuuden tavoitteen kautta. Poliitiikka on tila, jossa vallitsee yksilöiden ja arvojen yhteismitattomuus ja joka mahdollistaa noiden yhteismitattomien singulaarisuuksien artikuloinnin ilman vaatimusta konsensukseen tai rationalisointiin. Nancy näkee jokaisen yksilön olevan velkaa itselleen

sen, että hän osallistuu yhdessäolemiseen artikuloimalla oman uniikkiutensa (Nancy 2010, 25). Nancyllä onkin melko nietzscheläinen näkemys yksilöstä: hän painottaa jokaisen velvollisuutta arvioida itse asioita, sillä mitään valmiita arvojärjestelmiä tai mittapuita ei ole. Nancy (2010) esittääkin vaativansa nietzscheläistä demokratiaa. Tällä hän viittaa arvokritiikin palauttamiseen: demokratian ei pidä perustua siihen, että koska kaikki ovat samanlaisia ja kaikkia yhdistää ihmisyyys, myös erilaiset uskomukset ja kulttuurit ovat lähtökohtaisesti yhdenvertaisia. Päinvastoin, Nancyn mukaan politiikan tulee lähteä siitä, ettei mikään ole yhtäläistä, samanlaista toisensa kanssa, vaan jokainen on singulaarinen, uniikki arvoineen ja ymmärryksineen ja ainoastaan tämä yhteismitattomuus on jaettava. (Nancy 2010, 22–25.) Poliitiikan tulisi mahdollistaa se tila, jossa erilaiset yhteismitattomat väitteet ilmaistaan, politiikka edeltää väittämisen aktia eikä sen itse tulisi kantaa merkitystä tai ottaa muotoa, joka säätelee sitä, mikä on rationaalista, oikeudenmukaista tai demokraattista ja mikä ei. Demokraattinen politiikka avaa tilan moninaisille ja monille identiteeteille, niiden jakamiselle muiden kanssa (Nancy 2010, 26–27). Oikeudenmukaisuus tulee esiin siinä, että jokainen osallistuu sen muotoiluun ja määrittelyyn ilman, että sille on valmiita määreitä. Tässä mielessä Nancyn näkemys myös lähenee Derridan ajatusta demokratiasta jatkuvasti muotoutuvana tilana, joka on koko ajan vasta ”tulossa” eikä koskaan valmis joidenkin tiettyjen kriteerien kautta arvioituna.

Nancyn näkemyksen singulaarisuuteen perustuvasta demokratiasta voidaan ajatella täydentävän Baudrillardin poliittista analyysiä, joka kritisoi modernia itsehallinnollista demokratianäkemyksiä yksilön ainutkertaisuuden tukahduttajana. Nancy ja Baudrillard lähestyvät politiikkaa tarkastellen sen ontologista perustaa ja siirtävät modernin subjektikäsitteen ja kollektiivisen identiteetin ihanteen pois demokratian keskiöstä korvaten sen näkemyksellä singulaarisuudesta. Baudrillard pyrki teoretisoimaan singulaarien välistä yhteisyyttä ja vuorovaikutusta symbolisen vuorovaikutuksen teoriallaan, mutta koki itsekkin epäonnistuneensa muotoilussaan. Symbolisen vaihdon ajatus jäi epäselväksi ja hän itsekkin hylkäsi sen myöhemmin liian utopistisena. Nancy teoretisoi Baudrillardia onnistuneemmin yhdessäolosta, joka kunnioittaa yksilöiden perustavanlaatuisia erilaisuutta ja hän osoittaa, etteivät yhteismitattomuus ja yhteisösubjektuudesta luopuminen merkitse politiikan loppua vaan politiikan perusta täytyy ymmärtää kokonaan uudella tavalla. Nancyn poliittinen analyysi kuitenkin jää poliittisen ontologian tasolle eli se ei konkreettisemmin kerro, miten singulaarien pluraalinen yhdessäoleminen järjestetään politiikan tasolla. Tältä kannalta katsoen Rosanvallonnin

näkemykset ovat kiinnostava jatkokehitys kohti konkreettisempaa singulaarisuuden politiikkaa.

4.2.3 Rosanvallon: tasa-arvo singulaarisuutena

Baudrillardin tapaan Rosanvallon lähestyy demokratian ongelmia yhteiskunnan monimutkaistumisen ja sosiaalisen ruumiin kompleksisuuden näkökulmasta. Hän tulkitsee identiteettien moninaistumisen ja politiikan hajautumisen johtavan ”yhteisen maailman” pirstoutumiseen. Rosanvallonin tavoitteena on kuitenkin pyrkiä etsimään ratkaisua tuon yhteisen maailman uudelleen rakentamiseksi niin, että se olisi yhteensovitettavissa ihmisten ainutlaatuisuuden, singulaarisuuden kanssa. Yhteisyyden kokemuksen puutteen ongelmana voidaan pitää olemassaolevien symbolien riittämättömyyttä, sopimattomuutta suhteessa uusiin sosiaalisiin tarpeisiin muuttuneissa yhteiskunnallisissa olosuhteissa (Gustafson 2014, 601). Poliitiikkaa koskevan kielen muutos kielii demokraattisesta muutoksesta ja Rosanvallon tunnistaa demokratian kriisin olevan luonteeltaan myös kielellinen. Muuttuneissa olosuhteissa meillä ole demokratiaa koskevia ideoita, jotka vastaisivat odotuksiamme ja kokemuksiamme (Gustafson 2014, 601). Rosanvallon tulkitsee tämän symboliikan puutteen ruokkivan pettymystä demokratiaan, ja tätä vastaan täytyy taistella etsimällä uutta perustaa yhteisen maailman kokemuksille tarkastelemalla demokratian muutoksia.

Moderni demokratia syntyi poliittisten vallankumouksien seurauksena, kun hierarkkisesta yhteisöllisestä elämästä siirryttiin tasa-arvoisuuteen perustuvaan yhteiskuntajärjestykseen. Yksilöiden samanlaisuudesta tuli valistuksen myötä tasa-arvon perusta. (Rosanvallon 2013, 259.) Ajatus ihmisten tasa-arvoisuudesta on edelleen säilynyt ihanteena, mutta sen perustaminen samanlaisuuteen muodostuu heterogeenisuuden aikana ongelmalliseksi. Näin ollen demokratia vaatii uuden perustan. Nancy tapaan Rosanvallon esittää uudeksi perustaksi tasa-arvoa, joka perustuu samanlaisuuden sijaan yksilöiden singulaarisuuteen. Vaikka hän ei mainitse Nancya vaan omaksuu termin Ralph Waldo Emersonilta, Rosanvallon kuitenkin ymmärtää singulaarisuuden Nancy tapaan radikaalina yhteismitattomuutena (Rosanvallon 2013, 68). Singulaarisuus merkitsee Rosanvallonille autonomian ja yksilöllisyyden ilosanomaa, joka näkee mukautumattomuuden,

nonkonformismin tasa-arvoisten yksilöiden yhteiskunnallisen olemisen muotona (Gustafson 2014, 602–603).

Baudrillardin ja Nancyn tapaan Rosanvallon ymmärtää singulaarisuuden olevan suhteellinen käsite. Rosanvallonin (2013) mukaan singulaarisuus voi ilmetä vain yksilöiden suhteessa toisiinsa: yksilön elämän merkitys on hänen erilaisuutensa suhteessa muihin, joten yksilön täytyy elää yhdessä muiden kanssa toteuttaakseen omaa erityisyyttään. Singulaarisuus sitoo yksilön toisiin ihmisiin eikä erota häntä heistä. Se herättää toisissa ihmisissä uteliaisuutta ja halua ymmärtää. (Rosanvallon 2013, 260–261.) Rosanvallonin näkemys singulaarisuudesta on siis hyvin positiivinen ja voimaannuttava, kun taas esimerkiksi Baudrillardin hahmotelmat singulaarisuudesta ovat hyvin defensiivisiä. Rosanvallonille erilaisuuksien olemassaolo on tasa-arvon perusta, sillä jokaista ihmistä yhdistää se, että he ovat yhteismitattomuutensa vuoksi samassa asemassa suhteessa toisiinsa. Jokaista yhdistää se, että he pyrkivät erottautumaan omien uniikkien piirteidensä vuoksi. Rosanvallon kokee singulaarisuuden teoriasta seuraavan, että demokratia hallintomuotona ei ole enää irrallinen demokratiasta sosiaalisena muotona, kun yhteiskunnan perustana ei ole jokin keinotekoisesti oletettu luonto vaan jaettu tasa-arvon filosofia (Rosanvallon 2013, 261). Yhteiskunnan ei enää ajatella muodostuvan jonkin universaalien periaatteiden kautta vaan se rakentuu vastavuoroisuudelle ja erilaisuuden tunnustamiselle. Tässä mielessä Rosanvallonin näkemys muistuttaa Nancyn ajatusta demokratiasta perustavina olosuhteina, jotka mahdollistavat singulaarisuuden politiikan.

Demokratia tasa-arvoisten yhteiskuntana viittaa tietynlaiseen sosiaaliseen suhteeseen, kaikkien yhteiskunnan jäsenien tasavertaisuuteen, jossa kenenkään tahto ei tule toisen tahdon alistamaksi. Sosiaalinen tasavertaisuus, ihmisten yhtäläisyys ei ole olemuksellinen attribuutti vaan se on merkityksellinen vain kun se ymmärretään kykynä. Rosanvallon viittaa yksilöiden kykyyn ohjata itseään subjektina, kykyyn olla autonominen. (Rosanvallon 2013, 21–22.) Singulaarisuus riippuu olennaisesti tunnustetuksi tulemisesta. Syrjintä epäoikeudenmukaisena kohteluna perustuen esimerkiksi yksilön ominaisuuksiin kuten etnisyyteen tai sukupuoleen on Rosanvallonin (2013) mukaan selvimpiä tunnustuksen puutteen ilmentymiä. Syrjintä tulisi ymmärtää yksilön samanarvoisuuden ja singulaarisuuden kieltämisenä. Yksilön singulaarisuus kielletään, kun hänet luokitellaan jonkin yhden sosiaalisen kategorian kautta, joka sulkee hänet ulos tasa-arvoisten singulaarien yhteiskunnasta. (Rosanvallon 2013, 261–262.) Näin ollen singulaarisuus voi

toteutua vain yhteiskunnassa, joka erilaisuuksien artikuloinnin sallimisen lisäksi tukee myös niiden tunnustamista. Tätä kautta Rosanvallonin näkemys lähenee myös Baudrillardin ajatuksia yleistävien diskurssien manipuloivasta vaikutuksesta, joka niputtaa tai tuottaa yksilöt tietynlaisina, tunnustamatta heidän erilaisuuttaan.

Singulaarien yhteiskunta vaatii siis, että sen jäsenillä on ylipäättäensä mahdollisuus tavoitella singulaarisuutta ja eväät saavuttaa se. Rosanvallon näkee sosiaalipolitiikalla olevan olennainen rooli tämän takaamisessa. Sosiaalipolitiikan ei tulisi vain kompensoida yksilöiden välille syntynyttä epätasa-arvoa vaan sen tulisi mahdollistaa yksilöille välineet saavuttaa autonominen asema, rakentaa yksilöllistä subjektiutta (Rosanvallon 2013, 266–267). Rosanvallonin käsitys sosiaalipolitiikasta singulaarisuuden mahdollistajana laajentaa perinteistä käsitystä mahdollisuuksien tasa-arvosta. Sosiaalipolitiikan tavoitteena on poistaa niitä esteitä, jotka rajoittavat yksilöiden asemaa yhteiskunnassa ja tulevaisuuden mahdollisuuksia (Rosanvallon 2013, 267). Rosanvallonilla on siis selkeä näkemys siitä, miten sosiaalipolitiikan kautta voidaan saavuttaa tasa-arvoisten singulaarien yhteiskunta, mutta hän näkee ongelmaksi tämän projektin legitimoinnin. Projekti täytyy legitimoida yhteiskunnallisesti, mikäli sosiaalipolitiikkaa rahoitetaan kansalaisten verotuloilla. Tähän Rosanvallon esittää ratkaisuksi vastavuoroisuuden ja yhteisöllisyyden politiikkaa, yhteisen maailman tuottamista.

Rosanvallon ajattelee vastavuoroisuuden olevan osa ihmisyyttä, ihmisenä olemista. Vastavuoroisuus merkitsee Rosanvallonille sosiaalisten suhteiden tasapainotilaa, joka ilmenee kahdessa muodossa: vaihdon ja osallistumisen tasapainona. Rosanvallonin (2013) mukaan vaihdon vastavuoroisuus merkitsee esimerkiksi molemminpuoleista kunnioitusta ja tunnustamista. Kunnioitus ja tunnustus ovat vaihdettavia, suhteellisia hyviä tai ”hyödykkeitä”, joita ei voi pitää hallussa yksin tai kuluttaa yksin, vaan ne ilmenevät aina vastavuoroisuuden kautta. Ne ovat olennaisen tärkeitä singulaarisuudelle ja niiden heikkeneminen on uhka yhteiselämälle, joka kunnioittaa singulaarisuutta. Lakien täytyy rangaista toimintaa, joka uhkaa ihmisarvoa ja tasa-arvoa. (Rosanvallon 2013, 272.) Vastavuoroisuus osallistumisen tasa-arvona merkitsee yhteiskunnan jäsenten yhtäläistä panostusta. Tämä tarkoittaa yhtäläisten oikeuksien, mutta myös velvollisuuksien kuulumista kaikille, mistä myös syntyy vastavuoroisuuden odotus: kaikkien odotetaan osallistuvan vapauteen ja vastuullisuuteen perustuvan yhteiskunnan luomiseen tasapuolisesti (Rosanvallon 2013, 272).

Nykydemokratioiden ongelmana on Rosanvallonin mukaan kokemus vastavuoroisuuden rikkoutumisesta, mikä synnyttää epäluottamusta ja vetäytymistä yhteisyydestä.

Vastavuoroisuuden puuttumisen kokemus vähentää ihmisten sitoutumista yhteisiin asioihin ja lisää heidän vihamielisyyttään toisiaan ja demokratiaa kohtaan, kun he kokevat pelaavansa yksin yhteisiksi tarkoitettujen sääntöjen mukaan (Rosanvallon 2013, 274).

Tyytymättömyys demokratiaan taas synnyttää demokratiaa ja yhteisen maailman kokemusta rapistavaa toimintaa. Se on esimerkiksi ruokkinut äärioikeiston suosiota, joka puolestaan on ohjannut tyytymättömyyden ilmaisujen kohdistamista tiettyihin ihmisryhmiin, kuten maahanmuuttajiin (Rosanvallon 2013, 275). Koska vastavuoroisuuden puute on lähde yhteiskunnalliselle epäluottamukselle ja solidaarisuuden vastustamiselle, täytyy toimia aktiivisesti vastavuoroisuuden palauttamiseksi. Tämä vaatii Rosanvallonin mukaan kahta asiaa: solidaarisuuden mekanismien uudelleenmuotoilua ja universalististen käytänteiden palautusta, jotta vastavuoroisuus niin osallistumisen kuin kohtelunkin muodossa saadaan palautettua (Rosanvallon 2013, 276).

Rosanvallonin näkemykset vastavuoroisuudesta muistuttavat myös Baudrillardin vaatimuksia vastavuoroisuudelle perustuvien suhteiden palauttamisesta, eli Baudrillardin ajatukseen symbolisesta vuorovaikutuksesta. Baudrillard kritisoi ihmissuhteiden muuttumista vastavuoroisista, tasapainoisista suhteista itsekkyyden motivoimiksi, välineellisiksi suhteiksi kapitalistisessa yhteiskunnassa. Hän asettaa kasvokkain tapahtuvan vuorovaikutuksen etusijalle ja peräänkuuluttaa toisen ihmisen ”aitoa” kohtaamista, jota ohjaavat yhteiset symboliset sopimukset ja ajatus yhteisestä velvoitteesta osallistua tasapuolisesti. Baudrillardin ajatukset vastavuoroisuudesta eivät kuitenkaan muodosta toimivaa perustaa uuden yhteisöllisyyden rakentamiselle vaan hänen esityksensä symbolisesta vuorovaikutuksesta jäi hyvin abstraktiksi, ”aitoa”, nykyään kadotettua sosiaalista vuorovaikutusta mystifioivaksi ja ”vanhoja entisiä aikoja” nostalgisoivaksi. Tässä mielessä Rosanvallonin hahmotelmat vastavuoroisuudesta ovat hedelmällinen lisä singulaarisuuden politiikan teoriaan, sillä hän ilmaisee selkeästi ja konkreettisesti, miten vastavuoroisuuteen perustuva yhteisöllisyys voi muuttaa yhteiskuntaa singulaarisuutta tukevaksi.

Rosanvallon nostaa esiin kaksi tapaa hahmottaa kansalaisuutta: kansalaisuus voidaan nähdä juridisesti kimppuna ominaisuuksia tai sosiaalisena muotona, ihmisten

vastavuoroisena suhteena toisiin ihmisiinsa (Rosanvallon 2013, 277). Kansalaisuuden merkityksen romahtaminen sosiaalisena muotona merkitsee sosiaalisen, yhteisen maailman pirstoutumista ja yksilöiden keskinäisten suhteiden heikentymistä. Nyky-yhteiskuntia luonnehtiikin Rosanvallonin mukaan yleistynyt sosiaalinen separatismi, joka näkyy ihmisten ryhmittymisenä erillisiin sisäisesti homogeenisiin ryhmiin, joiden jäsenet ovat keskenään samanlaisia (Rosanvallon 2013, 280). Tämä on merkittävä ongelma yhteisen maailman kokemukselle ja solidaarisuudelle, sillä erilaiset ihmiset eivät kommunikoi keskenään vaan pystyttävät muureja välilleen. Samanlaisuutta, yhteisyyttä, ei koeta yleisesti singulaarisuuteen ja tasa-arvoisuuteen perustuen vaan suhteessa kapeisiin sosiokulttuurisiin piirteisiin (Rosanvallon 2013, 280). Toisena yhteisyyttä hajottavana piirteenä Rosanvallon pitää rikkaiden veropakoilua, joka rikkoo ajatusta osallistumisen tasavertaisuudesta. Rosanvallon tulkitsee rikkaiden luopumisen yhteiskuntaan osallistumisesta ja sosiaalisen separatismin vievän yhteiskuntaa kohti epädemokratiaa, jossa demokraattinen kansalaisuus sosiaalisena muotona korvataan vanhanaikaisella näkemyksellä kansalais-omistajasta (Rosanvallon 2013, 282). Epäpoliittisuus ja epädemokraattisuus merkitsevät Rosanvallonille luopumista harkitusta, deliberoidusta osallistumisesta yhteisen elämän organisoimiseen, joka on määrittänyt demokraattista ymmärrystä sen alkuajoilta antiikista lähtien.

Tätä vastaan voidaan Rosanvallonin mukaan taistella tuottamalla yhteisyyttä. Yhteisyys ei tässä tapauksessa merkitse kollektiivista identiteettiä, vaan Rosanvallon peräänkuuluttaa aktiivisempaa, luovempaa käsitystä yhteisyydestä, joka korostaa osallistumista ja jaettua ymmärrystä ja tilaa. Rosanvallon (2013) esittää, että yhteisyyttä osallistumisena rakentavat yhteiset kokemukset ja julkiset kokoontumiset esimerkiksi mielenosoituksissa. Jaettua ymmärrystä taas synnyttää yhteinen tietoisuus yhteiskunnallisista asioista, joka syntyy tiedon vapaan virtauksen myötä, sekä yhteiset tapaamiset, joissa ymmärrystä jaetaan ja erilaiset singulaarit, uniikit yksilöt kohtaavat toisiaan. Yhteisen ymmärryksen merkitys on ennakkoluulojen ja yksinkertaistuksien poistamisessa, mikä luo pohjaa tasa-arvolle singulaarisuutena. Lisäksi yhteisyyttä syntyy jaettuina kokemuksina, tilan jakamisena, kun julkinen elämä koetaan fyysisessä vuorovaikutuksessa toisten kanssa. (Rosanvallon 2013, 287–288.)

Rosanvallonin näkemys singulaaristen yksilöiden välisestä yhteisyydestä perustuu siis pitkälti kommunikaatiolle. Samanlaisuutta ja kokemusta jaetusta yhteisestä maailmasta ei

enää synny yhteisen kollektiivisen identiteetin ja itsehallinnollisuuden ideoiden kautta, vaan demokraattinen yhteiselo vaatii aktiivista toimintaa ja yhteisyyden tuottamista. Demokratian tulevaisuus riippuukin Rosanvallonin mukaan siitä, kuinka hyvin kykenemme tasapainottelemaan samanlaisuuden ja singulaarisuuden välillä eli siitä, kuinka osaamme olla tasa-arvoisia ja erilaisia, yhtäläisiä joillakin alueilla ja ei-yhtäläisiä toisilla (Rosanvallon 2013, 289).

Demokratian haasteiden ytimessä voidaan siis nähdä tasapainottelu universaaliuden ja singularismin välillä, ja niin Baudrillard, Nancy kuin Rosanvallonkin pyrkivät tämän jännitteen ratkaisemiseen. Demokraattisen yhteiskunnan voidaan olettaa vaativan tiettyä määrää yhteisöllisyyttä, yhteisyyden kokemusta, sillä tehokasta politiikkaa lienee mahdoton tehdä täydessä hajaannuksen tilassa. Siinä missä Baudrillard ei löytänyt keinoja osoittaa, ettei demokratian moderneista lähtökohdista irtaantuminen merkitse politiikan ”kuolemaa”, Nancy ja Rosanvallon osoittavat, että politiikkaa voi olla myös myöhäismodernina aikana, kulttuurisen ja poliittisen fragmentaation olosuhteissa, ilman ajatusta yksilöiden samanlaisuudesta tai siihen perustuvasta kollektiivisesta identiteetistä. Universaalisuus ja yhteisyys voidaan perustaa uudelleen samanlaisuuden sijaan erilaisuudelle ja pyrkiä muuttamaan politiikkaa konsensuksen ja yleistahdon tuottamisen sijaan antagonistisempaan suuntaan. Tässä keinona voidaan nähdä poliittisten puhetapojen, diskurssien muutos; sen sijaan, että politiikkaa ymmärrettäisiin vanhentuneiden demokraattisten itsehallinnon ja yleistahdon käsitteiden kautta, voidaan poliittista ymmärrystä rakentaa uusien toimijuutta ja demokraattisuutta kuvaavien käsitteiden kautta. Tästä kielellisestä muutoksesta voidaan pitää esimerkkinä epämuodollisen toiminnan muotojen lisääntymistä ja tulkitsemista osaksi demokratian toimintaa. Demokratian muodonmuutosta ei siis tarvitse tulkita demokraattisten ideaalien ja kriteerien kaventumisena postdemokraattisen teorian mukaisesti, vaan muutosta voidaan lähestyä perastuvanlaatuisena transformaationa siinä, miten määrittelemme demokraattisuuden, mikä demokraattisuuden merkitys on ja mitä sen tulisi tavoitella.

5 TUTKIELMAN YHTEENVETO

Tässä tutkielmassa on tarkasteltu Baudrillardia politiikan teoreetikkona ja tutkittu, millä tavoin Baudrillardin kirjoituksia kulutusyhteiskunnasta, simulaatiosta ja massoista voidaan pitää relevantteina demokratian kriisin selittämisen kannalta. Tutkimuksessa on kytketty aiemmin tyypillisesti hyvin erillään luetut, temaattisesti eri asioita käsittelevät teokset ja esitelty niiden kuvaavan laajasti modernisaatiokehitystä. Tämän modernisaatiokehityksen mukanaan tuomien kulttuuristen ja yhteiskunnallisten muutosten taas on esitetty selittävän demokratian ongelmia kansalaisten osallistumiseen, edustuksellisuuteen ja järjestelmän legitimaatioon liittyen.

Demokratian kriisissä esitettiin olevan kyse järjestelmän sisäisestä kriisistä. Yhtäältä myöhäismodernin yhteiskunnan ja kulttuurin katsottiin olevan hyvin erilainen kuin se yhteiskunta, jossa moderni demokratia syntyi ja niiden modernien perustojen, joiden varaan demokratia rakentui argumentoitiin murentuneen asettaen haasteita demokratian selviytymiselle. Toisaalta kritiikki kohdistui myös modernien ihanteiden kuten itsehallinnon ja rationaalisuuden muuttumiseen itsensä irvikuviksi niitä tavoiteltaessa äärimmäisyyksiin saakka. Baudrillardin teorian nähtiinkin painottavan lineaarisen, edistyvän kehityksen sijaan jokaisen järjestelmän kykyä tuhota itsensä. Myös edustuksellisen demokratian esitettiin olevan vaarassa ajaa itsensä tuhoon massojen hiljenemisen ja poliittisen järjestyksen legitimoinnista kieltäytymisen muodossa.

Tutkielmassa esitettiin Baudrillardin poliittisen analyysin muodostavan hedelmällisen perustan demokratiateoretisoinnille. Baudrillardin kritiikki poliittisen eliitin erkaantumisesta tavallisesta kansasta ja politiikan asiantuntijaistumisesta esitettiin yhdistyvän uudempaan poliittiseen tutkimukseen postdemokraattisesta kehityksestä. Tutkielmassa esitettiin demokratian kriteeristön vaativan muutosta, mikäli demokratian ihanteet halutaan yhdistää nyky-yhteiskunnan poliittisen ja sosiaalisen kompleksisuuden olosuhteisiin toimivasti. Toisena vaihtoehtona tutkielmassa esitettiin Baudrillardin singulaarisuuden politiikan olevan jatkokehittelyn kannalta hedelmällinen ja se yhdistettiin Nancy ja Rosanvallonin teorioihin singulaarisuudesta demokraattisen järjestyksen perustana.

Tutkielma eteni esittelemällä lyhyesti, kuinka demokratian kriisiä on politiikan

tutkimuksessa käsitelty ja kuinka aihe liittyy tähän tutkielmaan. Ensimmäisessä luvussa myös taustoitettiin Baudrillardin poliittisen teorian lähtökohtia. Käsittelin luvussa Baudrillardin näkemystä kulutusyhteiskunnasta, johon olennaisesti liittyy teoreetikon keskeisimmät käsitteet kuten merkit ja koodit, simulaatio sekä symbolinen vuorovaikutus ja käännettävyys.

Nostin luvussa myös esiin näiden käsitteiden poliittisen relevanssin. Baudrillardin merkkiteorian ajatus kulttuurisista koodeista määrittää myös hänen poliittista ajatteluaan: kulttuuriset koodit ohjaavat vahvasti yksityistä ja sosiaalista elämää sekä määrittävät itseilmaisun keinoja ja mahdollisuuksia. Ajatus koodeista ja niiden taipumuksesta homogenisoida yksilöllistä heterogeenistä kokemusmaailmaa vaikuttaa myös vahvasti Baudrillardin poliittisessa teoriassa, joka kritisoi kansalaisten ilmaisunvapauden tukahduttamista. Esitin myös merkkien luhistumisen vaikuttavan Baudrillardin poliittisiin näkemyksiin, sillä luhistuminen pirstaloi politiikan kenttää ja asettaa haasteita kollektiiviselle toiminnalle ja ihmisten mobilisoimiselle. Symbolisen vuorovaikutuksen ja semioottisen kommunikaation vastakkainasettelu puolestaan on väline, jonka kautta Baudrillard alkoi rakentamaan vastustamisen strategiaa. Symbolinen vuorovaikutus merkitsi Baudrillardille yhteiskuntakritiikin ja poliittisen kritiikin lähtökohtaa, yhteisöllisyyden utopiaa, johon yhteiskunnallisen muutoksen tulisi tähdätä. Symbolisen uhkana Baudrillardille on simulaatio, joka edustaa keinotekoisuutta, representaatioita asioista, joita ei enää ole. Kaiken kaikkiaan Baudrillardin kulutusyhteiskuntaa koskevan analyysin esitettiin merkitsevän perusteellista muutosta yksityisen ja sosiaalisen elämän muodoissa, mikä vaikuttaa hyvin kokonaisvaltaisesti poliittiseen toimijuuteen ja politiikan kentän muotoutumiseen.

Seuraavassa pääluvussa käsittelin tarkemmin Baudrillardin poliittista teoriaa ja lähestyin aihetta kolmesta näkökulmasta: tarkastelin Baudrillardin kulutusyhteiskuntaa koskevaa teoretisointia moderni–postmoderni-erottelun kautta, esitin Baudrillardin näkemyksen politiikan kehittymisestä osana modernisaatioprosessia sekä analysoin Baudrillardin massatematiikkaa hegeliläis-marxilaisen demokratiateorian sekä durkheimiläisen kollektiivisen itsetietoisuuden näkökulmista. Luvussa luonnehdittiin niitä kulttuurisia muutoksia, jotka johtavat sosiaalisen ja poliittisen elämän muutoksiin ja asettavat haasteita edustuksellisen demokratian toiminnalle. Näitä kulttuurisia muutoksia esitettiin olevan muun muassa yhtenäiskulttuurin pirstaloituminen, medioiden kehitys, subjektikäsitteiden

muutos, ihmisten välisten suhteiden ja vuorovaikutuksen välineellistyminen ja abstrahoituminen sekä globalisaatio. Näiden puolestaan nähtiin muuttavan poliittista toimijuutta ja osallistumista, monimutkaistavan politiikan kenttää ja poliittisia kysymyksenasetteluita sekä kollektiivisuutta.

Esitin toisessa pääluvussa Baudrillardin olevan postmoderni politiikan teoreetikko, joka näkee modernin demokraattisen politiikan tulleen loppuun siinä mielessä kuin sen nykyään ymmärrämme. Tätä selitin modernien demokraattisten lähtökohtien ja ihanteiden yhteensopimattomuudella postmodernin kulttuurisen kontekstin kanssa. Luvussa nostin esiin Baudrillardin moderneja lähtökohtia hegeliläis-marxilaisessa demokratiateoriassa ja durkheimin kollektiivisen representaatioiden ideassa ja esitin Baudrillardin suhtautuvan näihin hyvin kriittisesti. Hegeliläis-marxilaisen demokratian ytimessä oleva itsehallinnon ideaali on Baudrillardin näkökulmasta vanhentunut ja kääntyy myöhäismodernissa itsensä irvikuvaksi tukahduttaen kansalaisten vapautta. Baudrillardin voidaan myös esittää vievän durkheimiläisen kollektiivisen identiteetin ja representaation idean äärimmäisyyksiin, sillä Baudrillard esittää kansan yhtenäisen olemuksen herkeämättömän simuloinnin johtavan kollektiivisen representaation luhistumiseen puhtaaksi malliksi, jossa ei ole enää selkeää eroa ihanteen ja todellisten olosuhteiden välillä. Massojen poliittisen vastastrategian tulkitsin osana laajempaa käännettävyyden tendenssiä: Baudrillardin voidaan tulkita hahmottavan postmodernin modernin sisäisenä muutoksena, jossa modernien ihanteiden kuten rationaalisuuden, inhimillisen kehityksen ja itsehallinnon voidaan nähdä kääntyvän järjestelmää itseään vastaan. Näin myös demokratian kriisiytyminen voidaan Baudrillardin teksteihin nojaten tulkita järjestelmän sisäisenä kriisinä, demokratian omien lähtökohtien murenemisena.

Viimeisessä luvussa tarkastelin, millaista demokratiateoriaa Baudrillardin tekstien pohjalta voidaan muotoilla ja kuinka Baudrillardin ajatuksia voidaan kehittää eteenpäin hänen oman poliittisen teorian jäädessä keskeneräiseksi. Esitin kaksi tulkintaa, pessimistisemmän ja optimistisemmän. Pessimistinen postdemokratian teoria hahmottaa demokratian kehityksen etenevän rationaalisuuden ja tehokkuuden arvoja mukailleen ja demokratian muista ihanteista kuten edustuksellisuudesta ja kansalaisten aktiivisesta osallistumisesta tinkien. Erona optimisempaan tulkintaan on, että pessimistinen teoria katsoo demokraattisten ihanteiden yhä säilyvän, mutta niistä joudutaan tinkimään yhteiskunnallisen ja kulttuurisen kompleksisuuden vuoksi. Poliittikkaa lähestytään edelleen vakiintuneiden edustuksellisen

demokratian käytäntöjen näkökulmasta eikä sinänsä muutosta tapahdu siinä, miten ymmärrämme politiikkaa vaan siinä mitä pidämme tärkeimpinä demokraattisen järjestelmän ihanteina ja kuinka järjestelmää legitimoidaan muuttuneissa olosuhteissa.

Optimistinen tulkinnan taas perustin Baudrillardin singulaarisuuden ajatukselle, jota kehitin eteenpäin Nancyn ja Rosanvallonin ajatuksilla. Demokratian ihanteiden ja niiden toteutumisen välisen kuilun nähtiin vaativan perusteellista muutosta politiikan perustassa eli niissä periaatteissa, joita demokratian ajatellaan suojelevan ja mahdollistavan. Baudrillardin tekstien pohjalta voidaan argumentoida, ettei demokratiaa voi enää perustaa kantilaiseen subjektikäsitteeseen eikä siihen liittyvään hegeliläis-marxilaiseen demokraattisen itsehallinnon ideaaliin, vaan uusi poliittinen ymmärrys rakentaa demokratian singulaarisuudelle ja siihen perustuvaan yhdessäolemiseen. Sen sijaan, että demokratiaa hahmotettaisiin ensisijaisesti hallintomuotona, Baudrillardin ja Nancyn kautta demokratia voidaan ymmärtää jatkuvasti uudelleenmuotoutuvana, erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ja tiloissa ilmenevänä ”henkenä”, joka mahdollistaa ihmisten yhdessäolon ilman, että he ovat yhtäläisiä. Rosanvallonin singulaarisuuteen perustuvan tasa-arvoisuuden ajatuksen avulla voidaan hahmotella konkreettisemmin poliittisen järjestelmän tasolla, kuinka singulaarisuuteen perustuva yhdessäoleminen voidaan järjestää.

Haasteellista tutkimuksessa on ollut rakentaa Baudrillardin poliittisista näkemyksistä yhtenäinen kuva. Baudrillardin monitulkintaisen, metaforisen kielen merkitysten purkaminen on ollut työlästä ja haasteena on ollut arvioida kommentaarien ristiriitaisten tulkintojen argumentaatiota ja tulkintojen oikeellisuutta. Oman haasteensa tutkielmalle toi myös Baudrillardia koskevan poliittisen tutkimuksen vähäisyys, joten olen pyrkinyt tarkastelemaan monipuolisesti Baudrillardin laajaa tuotantoa ja muodostamaan johdonmukaisen, yhtenäisen kokonaiskuvan Baudrillardin poliittisesta teoriasta. Koska aihetta on tutkittu niin vähän ja Baudrillardin teoksissa taas on hyvin runsaasti monipuolisesti ja laajasti erilaisia poliittisiä ilmiöitä koskevaa analyysyä, ansaitsi aihe lisää tutkimusta. Vastikään ilmestynyt Evansin teos *The Singular Politics of Derrida and Baudrillard* (2014) on mielestäni mainio kontribuutio Baudrillard-tutkimukseen ja teoksen kaltaista tuoretta, Baudrillardin kirjoitusten poliittista tulkintaa olisi mielestäni tarpeen tehdä lisääkin. Baudrillardia pidetään kenties vanhentuneena teoreetikkona, koska hänet liitetään niin voimakkaasti negatiivisessa mielessä postmodernia koskevaan keskusteluun.

Uskon kuitenkin, että Baudrillardia olisi mielekästä lukea yhä edelleen, sillä monet hänen huomionsa esimerkiksi kulutusyhteiskuntaan liittyen ovat edelleen hyvin ajankohtaisia. Tutkielmani motiivina on ollut osoittaa Baudrillardin olevan relevantti teoreetikko myös poliittisen filosofian näkökulmasta enkä koe, että aihetta voi ammentaa tyhjiin näin suppean tutkielman rajoissa.

Kiinnostavaa jatkon kannalta on seurata demokratian ja sitä koskevan tutkimuksen kehitystä – eteneekö demokratia kenties postdemokraattiseen suuntaan vai kannustaako demokratian kriisiytyminen tarkastelemaan politiikan ja demokratian määritelmiä uudelleen? Uuden julkisjohtamisen aatteen suosio, yksityistäminen, perinteisen poliittisen osallistumisen ja organisoitumisen väheneminen sekä politiikan asiantuntijaistuminen poliittisen kentän monimutkaistuessa ennakoivat postdemokraattisen kehityksen jatkumista. Joudutaanko demokratian ihanteista tinkimään ja uudelleenmuotoilemaan järjestelmän legitimoinnin perusteita, mikäli yleinen tyytymättömyys jatkuu eikä tehokkaan ja vaikuttavan politiikan varmistamiseksi kansalaisten osallistumisen mahdollisuuksia voida lisätä? Ja voidaanko Blühdornin ehdottaman performatiivisen legitimitietin ajatella todella liennyttävän kansalaisten tyytymättömyyttä ja turhautuneisuutta – voivatko avoimuuden, läpinäkyvyyden, rationalisoinnin ja minimaalisen osallistumisen periaatteet muodostaa tyydyttävästi demokratian uuden, kapeamman kriteeristön?

Kansalaisten epämuodollisen poliittisen osallistumisen lisääntymisen näkökulmasta edelliseen kysymykseen voitaneen vastata kielteisesti. Omaehtoisen osallistumisen lisääntyminen kieli kansalaisten halusta vaikuttaa heitä koskevien asioiden muotoiluun. Toisaalta vastademokraattisiksi kutsuttujen keinojen käytön ilmeneminen osaksi poliittisen päätöksenteon kiertokulkua voidaan nähdä muodostavan vastavoiman politiikan asiantuntijaistumiselle ja päätöksenteon eristäytymiselle poliittisen eliitin yksityisiin tiloihin. Poliittisen toiminnan muotojen ja tilojen muutokset muuttavat väkisin myös ymmärrystämme politiikasta ja onkin yhä vaikeampaa hyväksyä ajatusta, että poliittinen päätöksenteon paikka olisi ainoastaan eduskunta ja päättäjinä edustajat, joiden kokoonpanoon voidaan vaikuttaa vain vaaleissa neljän vuoden välein. Poliitiikan kentän muutosten ja hajaannuksen voidaan arvioida tekevän tilaa singulaarisuudelle, kuten Baudrillard arvioi.

Mielenkiintoisena haasteena tulee tulevaisuudessa olemaan poliittisen toiminnan ja ymmärryksen muutosten sovittaminen yhteen edustuksellisen puoluepoliittisen järjestelmän kanssa. Edustuksellinen demokraattinen järjestelmä on pitkäikäinen ja vakiintunut tapa järjestää politiikkaa, mutta sitä ei nyky muodossaan voida pitää monien muutosten nojalla itsestäänselvyytenä. Äänestysaktiivisuuden heikkeneminen, poliittisia edustajia kohtaan koetun luottamuksen ja arvostuksen mureneminen sekä perinteisiin poliittisiin instituutioihin osallistumisen väheneminen ja näiden demokraattisten instituutioiden ulkopuolisen poliittisen toiminnan lisääntyminen ilmentävät tyytymättömyyttä poliittiseen järjestelmään. Kiinnostavaa jatkotutkimuksen kannalta on, kuinka tämä tyytymättömyys purkautuu ja saako se aikaan muutosta. Baudrillard hahmotteli jo kolmekymmentä vuotta sitten kansan tyytymättömyyden ja ilmaisunvapauden rajoittuneisuuden purkautuvan hiljaisuuden ja parodioinnin vastastrategioiksi. Poliittisen osallistumisen mahdollisuudet ja muodot ovat rikastuneet noista ajoista erityisesti sosiaalisten medioiden kehityksen myötä, mutta jatkotutkimuksen kannalta mielekästä olisi tarkastella, takaako osallistumisen muotojen lisääntyminen kansalaisten kuulluksi tulemistä tai edistääkö kehitys singulaarisuuden politiikan muotoutumista vai pönkittääkö osallistumisen yksityistyminen postdemokraattista kehityskaarta.

LÄHTEET

Abbinnett, Ross (2012): Machiavelli's Double: Power, Simulation, and Hyper-Sovereignty. *International Journal of Baudrillard Studies* 9:3. Saatavilla

<http://www2.ubishops.ca/baudrillardstudies/vol-9_3/v9-3-abbinnett.html>. Luettu 24.4.2016.

Allan, Kenneth (2010): *Contemporary Social and Sociological Theory: Visualizing Social Worlds*. Second Edition. London: Sage Publications.

Ankersmit, Frank (2007): *Political Representation and Political Experience: An Essay on Political Psychology*. *Redescriptions* 11, 21–44.

Arendt, Hannah (2002): *Vita activa. Ihmisenä olemisen ehdot. Toim. ja käänöstyön ohjaus Riitta Oittinen*. Tampere: Vastapaino.

Aro, Jari (1995): Jean Baudrillardin antisosiologia. Teoksessa Rahkonen, Keijo (toim.): *Sosiologisen teorian uusimmat virtaukset*. Helsinki: Gaudeamus, s. 55–75.

Arppe, Tiina (1992): *Pyhän jäännökset*. Helsinki: Tutkijaliitto.

Arppe, Tiina (2000): ”Pyhä ja kirottu – pahan ongelma ranskalaisessa yhteiskuntateoriassa” – väitöskirjan yhteenvetoartikkeli. Helsinki: Yliopistopaino.

Backman, Jussi (2013): *Olemisen ainutkertaisuudesta ainutkertaisuuden politiikkaan: Parmenides, Heidegger, Nancy*. *Tiede & edistys* 38:2, 108 – 124.

Baudrillard, Jean (1975): *The Mirror of Production*. Transl. by Mark Poster. St Louis: Telos Press.

Baudrillard, Jean (1981): *For a Critique of the Political Economy of the Sign*. Transl. by Charles Levin. St. Louis, Mo.: Telos Press.

Baudrillard, Jean (1983): *In the Shadow of the Silent Majorities*. Transl. by Paul Foss, Paul

Patton and John Johnston. New York: Semiotext(e).

Baudrillard, Jean (1988): *Selected Writings*. Edited by Mark Poster. Stanford, CA: Stanford University Press.

Baudrillard, Jean (1993a): *Baudrillard Live: Selected Interviews*. Edited by Mike Gane. London: Routledge.

Baudrillard, Jean (1993b): *Symbolic Exchange and Death*. Transl. by Iain Hamilton Grant. London: Sage Publications.

Baudrillard, Jean (1993c): *The Transparency of Evil. Essays on Extreme Phenomena*. Transl. by James Benedict. London: Verso.

Baudrillard, Jean (1997): *System of Objects*. Transl. by James Benedict. London: Verso.

Baudrillard, Jean (1998): *The Consumer Society: Myths and Structures*. Transl. by Chris Turner. London: Sage Publications.

Baudrillard, Jean (2002): *Screened Out*. Transl. by Chris Turner. London: Verso.

Baudrillard, Jean (2005): *The Intelligence of Evil: Or, the Ludicity Pact*. Transl. by Chris Turner. London: Bloomsbury Academic.

Baudrillard, Jean (2010): *The Agony of Power*. Transl. by Ames Hodges. Los Angeles: Semiotext(e).

Bauman, Zygmunt (1992): *Intimations of Postmodernity*. London: Routledge.

Bennett, Lance W. & Segerberg, Alexandra (2013): *The Logic of Connective Action: Digital Media and the Personalization of Contentious Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bishop, Ryan (2010): *Modernity*. Teoksessa Smith, Richard G. (toim.): *Baudrillard*

Dictionary. Edinburgh: Edinburgh University Press, 132–134.

Blühdorn, Ingolfur (2007): Self-description, Self-deception, Simulation: A Systems-theoretical Perspective on Contemporary Discourses of Radical Change. *Social Movement Studies*, 6:1, 1–20.

Blühdorn, Ingolfur (2009): Democracy beyond the Modernist Subject: Complexity and the Late-modern Reconfiguration of Legitimacy. Teoksessa Blühdorn, Ingolfur (toim.) (2009): *In Search of Legitimacy: Policy Making in Europe and the Challenge of Complexity*. Opladen: Barbara Budrich, 17–50.

Bohman, James (1998): Survey Article: The Coming of Age of Deliberative Democracy. *The Journal of Political Philosophy*, 6:4, 400–425.

Boyne, Roy & Lash, Scott (1995): Symbolic Exchange: Taking Theory Seriously. An Interview with Jean Baudrillard. *Theory, Culture and Society*, 12:4, 79–95.

Butler, Judith (1997): *Excitable Speech: A Politics of the Performative*. New York: Routledge.

Butler, Judith (1999): *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.

Butler, Judith & Laclau, Ernesto & Žižek, Slavoj (2000): *Contingency, Hegemony, Universality: Contemporary Dialogues on the Left*. London: Verso.

Chen, Kuan-Hsing (1987): The Masses and the Media: Baudrillard's Implosive Postmodernism. *Theory, Culture, Society*, 4, 71 – 88.

Cormack, Patricia (2004): *Sociology and Mass Culture: Durkheim, Mills and Baudrillard*. Toronto: University of Toronto Press.

Cormack, Patricia (2010): Masses. Teoksessa Smith, Richard G. (toim.): *Baudrillard Dictionary*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 118–120.

Coulter, Gerry (2007): Jean Baudrillard's Writing About Writing. *International Journal of Baudrillard Studies* 4:3. Saatavilla
<http://www2.ubishops.ca/baudrillardstudies/vol4_3/v4-3-article5-coulter-jb.html>. Luettu
22.4.2016.

Coulter, Gerry (2010a): Poetic Resolution. Teoksessa Smith, Richard G. (toim.):
Baudrillard Dictionary. Edinburgh: Edinburgh University Press, 157–159.

Coulter, Gerry (2010b): Reversibility. Teoksessa Smith, Richard G. (toim.): *Baudrillard
Dictionary*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 181–183.

Crouch, Colin (2004): *Post-Democracy*. Cambridge: Polity Press.

Della Porta, Donatella (2000): Edustuksellisten demokratioiden uudet haasteet. *Politiikka*
42:4, 234–248.

Dryzek, John S. (2001): Legitimacy and Economy in Deliberative Democracy. *Political
Theory* 9:5, 651–669.

Evans, Mihail (2014): *The Singular Politics of Derrida and Baudrillard*. Hampshire:
Palgrave Macmillan UK.

Gane, Mike (1991): *Baudrillard: Critical and Fatal Theory*. London: Routledge.

Genosko, Gary (1994): *Baudrillard and Signs: Signification Ablaze*. London: Routledge.

Gustafson, Sandra M. (2014): Equality as Singularity: Rethinking Literature and
Democracy. *New Literary History*, 45:4, 595–614.

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1994): *Oikeusfilosofian pääpiirteet eli luonnonoikeuden
ja valtiotieteen perusteet*. Suom. Markus Wahlberg. Oulu: Kustannus Pohjoinen.

Heikkilä, Martta (2010): *Filosofian ainutkertaisuus ja moninaisuus: Jean-Luc Nancy ja*

ajattelun kritiikki. *Kulttuurintutkimus* 27:3, 43–48.

Herne, Kaisa & Setälä, Maija (2005): *Deliberatiivisen demokratian ihanteet ja kokeilut*. *Politiikka* 47:3, 175–188.

Ingelhart, Ronald (1977): *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Kellner, Douglas (1989): *From Marxism to Postmodern and Beyond*. Cambridge: Polity Press.

Kellner, Douglas (2015): Jean Baudrillard. Teoksessa Zalta, Edward N. (toim.): *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2015 Edition). Saatavilla <<http://plato.stanford.edu/archives/win2015/entries/ baudrillard/>>. Luettu 1.4.2016.

Keränen, Marja (2014): Onko politiikkaprosessi politiikkaa vai hallintoa? Teoksessa Häikiö, Liisa ja Helena Leino (toim.): *Tulkinnan mahti: johdatus tulkitsevaan politiikka-analyysiin*, Tampere: Tampere University Press, 33–55.

Kotkavirta, Jussi & Sironen, Esa (1986): Modernin maailmaan tuleminen. Teoksessa Kotkavirta, Jussi ja Esa Sironen (toim.): *Moderni/postmoderni: lähtökohtia keskusteluun*. Tutkijaliiton julkaisusarja 44, 7–34.

Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal (2001): *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*. London: Verso.

Levin, Charles & Kroker, Arthur (1984): Baudrillard's Challenge. *Canadian Journal of political and Social Theory* 8: 1–2, pp 5–16.

Levinas, Emmanuel (1996): *Etiikka ja äärettömyys*. Keskusteluja Philippe Nemon kanssa. Suom. Antti Pönni. Helsinki: Gaudeamus.

Lindberg, Susanna (2010): Ranskalainen keskustelu Heideggerin ”alkuperäisestä etiikasta” ja politiikasta. Teoksessa Miettinen, Timo, Simo Pulkkinen & Joonas Taipale (toim.):

Fenomenologian ydinkysymyksiä. Helsinki: Gaudeamus, 168–183.

Lindsey, Jason Royce (2007): Rethinking the Political: Taking Baudrillard's "Silent Majorities" Seriously. *International Journal of Baudrillard Studies* 4:2. Saatavilla <http://www2.ubishops.ca/ baudrillardstudies/vol4_2/v4-2-jrlindsey.html>. Luettu 29.4.2016.

Lyotard, Jean-Francois (1985): Tieto postmodernissa yhteiskunnassa. Suom. Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino.

Marsh, Ian (2013): The Decline of Democratic Governance: An Analysis and a Modest Proposal. *The Political Quarterly*, 84:2, 228–237.

Nancy, Jean-Luc (2010): *The Truth of Democracy*. Transl. by Pascale-Anne Brault and Michael Naas. New York: Fordham University Press.

O'Byrne, Anne (2015): Utopia is Here: Revolutionary Communities in Baudrillard and Nancy. Teoksessa O'Byrne, Anne ja Hugh J. Silverman (toim.): *Subjects and Simulations: Between Baudrillard and Lacoue-Labarthe*. London: Lexington Books, 133–144.

Papadopoulos, Georgios (2012): Jean Baudrillard and the Lacanian Left. *International Journal of Baudrillard Studies* 9:3. Saatavilla <http://www2.ubishops.ca/ baudrillardstudies/vol-9_3/v9-3-papadopoulosfinal.html>. Luettu 2.2.2016.

Pulkkinen, Tuija (1998): *Postmoderni politiikan filosofia*. Helsinki: Gaudeamus.

Pönni, Antti (1996): Toinen on ensimmäinen. Lähtökohtia Emmanuel Levinasin ajatteluun. Teoksessa Levinas, Emmanuel: *Etiikka ja äärettömyys*. Keskusteluja Philippe Nemon kanssa. Suom. Antti Pönni. Helsinki: Gaudeamus.

Ritzer, George (1998): Introduction. Teoksessa Baudrillard, Jean: *The Consumer Society: Myths and Structures*. Transl. by Chris Turner. London: Sage Publications.

Roman-Lagerspetz, Sari (2008): Judith Butler: performatiivisuuden politiikka. Teoksessa Lindroos, Kia ja Suvi Soinen (toim.): Poliitikan nykyteoreetikkoja. Helsinki: Gaudeamus, 162–185.

Rosanvallan, Pierre (2008): Vastademokratia: Poliitikka epäluulon aikakaudella. Suom. Tapani Kilpeläinen. Tampere: Vastapaino.

Rosanvallan, Pierre (2013): Society of Equals. Transl. by Arthur Goldhammer. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Rubin, Anita (2010): Muuttuvan ajan muuttuvat haasteet. Mihin tulevaisuudentutkimuksen opetuksessa tulisi kiinnittää huomiota? Turun yliopisto. Tulevaisuudentutkimuskeskus. TVA-julkaisuja 2010:1.

Sokal, Alan & Bricmont, Jean (1998): Fashionable Nonsense: Postmodern Intellectuals' Abuse of Science. New York: Picador.

Timothy, Luke (1991): Power and Politics in Hyperreality: The Critical Project of Jean Baudrillard. *The Social Science Journal*, 28:3, 347–367. Saatavilla <<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/036233199190018Y>>. Luettu 6.5.2016.

Turner, Bryan S. (2015): Silent Citizens: Reflections on Community, Habit, and the Silent Majority in Political Life. *Citizenship Studies*, 19:5, 507–519.